

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FUNDATĂ DE „JUNIMEA” LA 1 MARTIE 1867

DIRECTOR AL TZIGARA-SAMURCAȘ

Anul al 66-lea

IULIE-AUGUST, 1933

	Pag.
ION ZALPLACHTA:	B. Petriceicu Hașdeu în Polonia 603
EUG. CIUCHI:	Ahasverus 611
S. TZIGARA-SAMURCAȘ:	Gabriel D'Annunzio, eroul înaripat 613
ALEXANDRU NAUM:	Mireia, de Fr. Mistral 626
AL. T. STAMATIAD:	Din literatura chineză 642
AXENTIE OPRÎȘANU:	Toamna 648
Z. PĂCLÎȘEANU:	Fost-au Românii ardeleni Husiți . . 649
D. NANU:	Athalia, de Racine 653
S. TZIGARA-SAMURCAȘ:	De pe culme 665
TH. SIMENSCHY:	Panciatantra 667
EMIL I. DIACONU:	În căutare de lucru în Anglia . . 675
EUG. CIUCHI:	Romanță 684
EUG. CIUCHI:	Strofe 685
EUFROSINA PALLA:	Frunze uscate 686

Cronica politică

RICHARD F. A. HILLARD: <i>America și Europa</i> , pag.	689
--	-----

Cărți

Corrigenda la Trecute vieți de doamne și Domnițe a D-lui C. GANE, de M. THEODORIAN-CARADA, pag. 703; N. IORGA: Istoria literaturii românești, III, partea I, și școala ardeleană, ediția II-a revăzută și larg întregită, de SCARLAT STRUȚEANU, pag. 710; LUCIA ALIOTH: Noi care nu simțim, de S. TZIGARA-SAMURCAȘ; pag. 714; VASILE MILITARU: Psaltirea în versuri, de EUG. CIUCHI; pag. 720; GH. CHELARU și CRIZANTE POPESCU: Semne de punctuațiune și semne ortografice în scrierea românească, pag. 722; CONST. SOLOMON: Biblia dela București (1688), Tecuci, pag. 724; de SCARLAT STRUȚEANU; Mișcarea populației României, pag. 727; Buletinul Demografic No. 8: (August 1933).

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

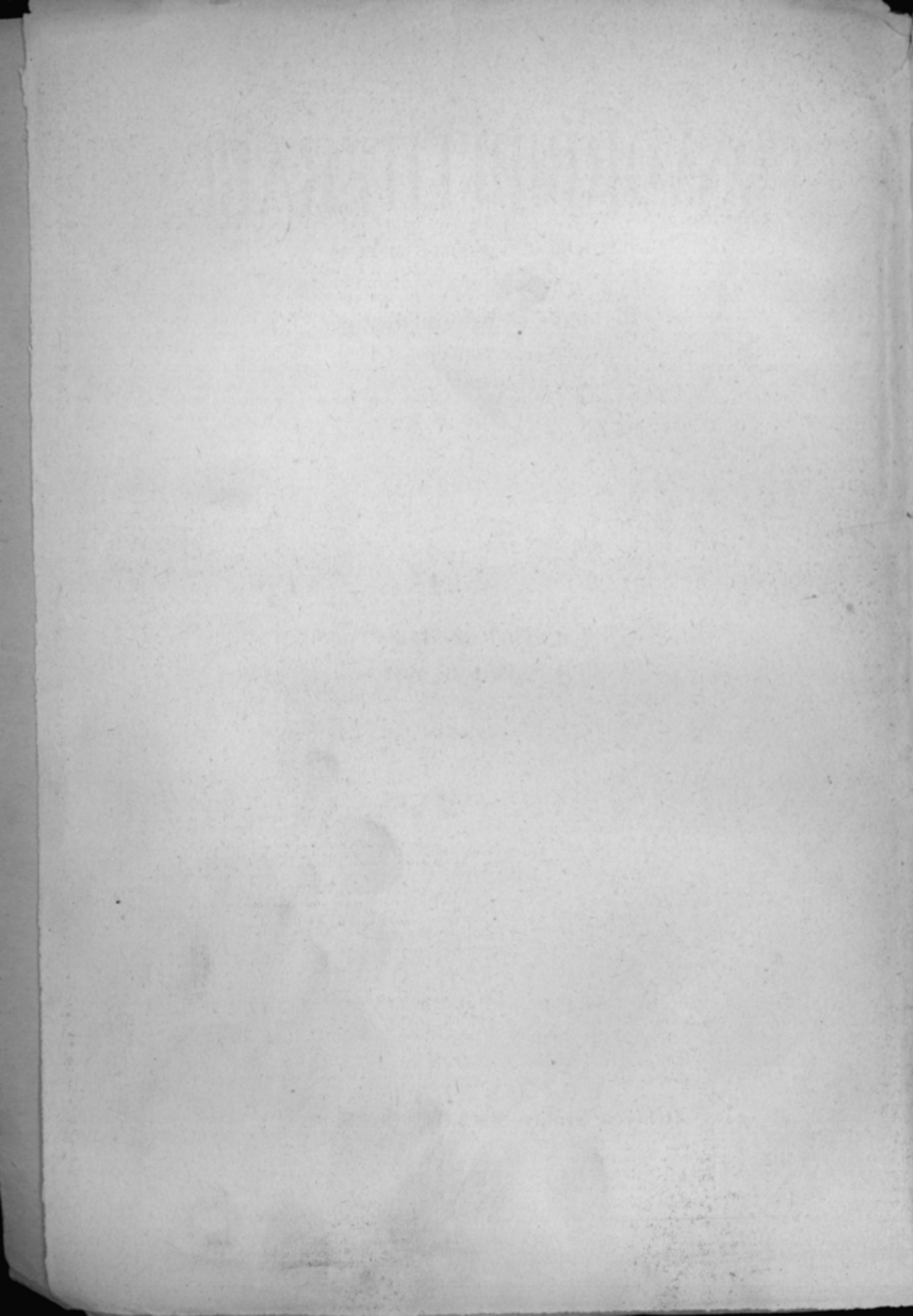
Redacția și Administrația

Str. Wilson, 1. — București, I

Anul al 66-lea
IULIE—AUGUST, 1933

BUCUREȘTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., S. A.

X BOGDAN PETRICEICU HÂSDEU ȘI POLONIA

La formarea personalității marelui Hâșdeu are o parte însemnată și factorul polon. Anume atât prin neamul și ascendenții săi și tradițiunile polone rămase în familie, cât și prin atingerea personală a lui Bogdan Petriceicu Hâșdeu cu lumea polonă. Prin vicisitudinile istoriei o ramură a vechiului neam de boieri moldoveni al Hâșdeilor s'a așezat în Polonia, în veacul al XVIII-lea. La marea bătălie dela Hotin, în anul 1673 a Polonilor cu Turcii, unde Ioan Sobieski, p'atunci marele hatman al Poloniei, a repurtat o strălucită victorie, a luat parte și o armată condusă de domnul Moldovei Ștefan Petriceicu, aliat cu Polonia. Au luptat atunci vitejește mulți boieri moldoveni, în primul rând cumnatul domnitorului, marele paharnic Ștefan Hâșdeu, pierit în această bătălie.

Turcii rămânând totuși suverani ai Moldovei au isgonit pe Ștefan Petriceicu de pe tron și acesta s'a refugiat în Polonia cu nepoții lui orfani, fiii lui Hâșdeu, Nicolae și Gheorghe și cu mai mulți boieri credincioși lui, precum Hăbășești, Murguleți, etc.

Ștefan Petriceicu neavând copii, a înfiat pe nepoții lui cari de-atunci au atașat numele Petriceicu la numele lor strămoșesc Hâșdeu. Iar Dieta Poloniei din anul 1676 a împământenit și nobilitat atât pe Ștefan Petriceicu cu nepoții lui, cât și pe toți boierii ce luptaseră de partea Poloniei; iar descendenților lui Ștefan Hâșdeu le-a votat o specială recompensă națională în sumă de 20.000 de galbeni, ce se plătea anual Hâșdeilor, până la împărțirea Poloniei, când împărăteasa Rusiei. Caterina II, a suprimat pensia.

De-atunci până la 1812, adică timp de un secol și jumătate, familia Hâșdeu a trăit în Polonia, contopindu-se, prin

căsătorii, cu nobilimea polonă și adoptând limba și cultura polonă, deși păstră tot timpul conștiința originii sale moldovenești.

La desmembrarea Poloniei, Hâșdeii au trecut sub dominațiunea rusească. S'a născut atunci printre nobilimea polonă din părțile luate de Rusia un curent puternic de expansiune spre ținuturile între Nipru, Boh și Nistru, cucerite de curând de Rusia, curent ce se manifesta prin achizițiune de moșii în această parte. Guvernul rusesc favoriza atunci acest curent, în dorința lui de a coloniza și de a pune în valoare aceste vaste ținuturi, slab populate și necultivate.

Curentul s'a accentuat la 1812, cu ocazia răpirei de către Rusia a unei părți din Moldova, parte denumită de-atunci Basarabia. De acest curent a fost prins și Tadeu Hâșdeu, bunicul lui Bogdan P. Hâșdeu, care, conștient de originea sa moldovenească și vorbind chiar românește, s'a mutat în Basarabia, după ce, cu o perseverență și o energie extraordinară, a revendicat cu succes o parte a moșilor strămoșești din ținutul Hotinului. Este foarte important de a releva că toate ținuturile Poloniei luate de Rusia la desmembrare, adică Ucraina, Podolia, Volinia, iar mai la nord Lituania, cu ținuturile Ruteniei Albe și Negre, se aflau de patru secole sub dominațiunea culturii polono-altine. Deși cu substrat etnic rutean (nu rusesc), la extremul nord lituan, au căpătat un strat superior foarte vajnic și trainic polon, prin infiltrațiunea elementului polon și prin colonizări polone atât la sate cât și la orașe, prin completa polonizare și contopire cu nobilimea polonă a boierimei autohtone rutene și lituane și prin influența puternică a bisericii catolice, a clerului catolic mirean și călugăresc. Tot acest teritoriu denumit în Polonia „Kresy“, adică „ținuturi marginase“ (frânzuzește s'ar spune „les confins“) s'a presărat în decurs de câteva secole de centre de cultură polono-latină.

La începutul secolului trecut, înrâurirea acestei culturi mergea și mai la sud, până în ținutul transnistrian, cucerit de curând de Rusia, la Odessa formându-se o puternică colonie polonă, compusă de mari proprietari și intelectuali.

Când, în urma evenimentelor din anii 1830-31, au fost stinse de mâna brutală a țarului Nicolae I cele două strălucite

focare de cultură polonă, universitatea din Wilno și Academia dela Krzemieniec în Volinia, tinerețea polonă din aceste ținuturi a fost forțată să caute învățătura în școlile rusești și atunci a început să aflueze la universitățile dela Kiew, Harkow, Odessa, Kazan, Moscova. Tot la aceste universități rusești căutau câmp de activitate științifică și numeroși savanți poloni; cităm ca pildă pe celebrul biolog și zoolog Leon Cienekowski, profesor la Odesa, apoi la Harkow, renumit prin lucrările sale asupra vieții protozoarelor.

În prima jumătate a secolului trecut, deci pe vremea lui Tadeu Hâșdeu, a fiului său Alexandru, și pe vremea tinereții nepotului său Bogdan, sufletele lumii polone se aflau sub stăpânirea puternică a romantismului sentimental și mistic, inițiat prin poeți ca Mickiewicz, Stowacki, Krasinski, originari tocmai din aceste ținuturi mărginașe polone, și prin pleiada de poeți „ukraineni” ai romantismului polon, așa denumiți din cauza originii lor geografice.

Trebue atrasă atenția că vorba „ukrainian”, întrebuintată în limba polonă și în literatura polonă, n'are însemnătatea etnico-națională în sensul actual, ci însemnătatea pur regională, cum spre pildă o are în limba românească denumirea de Ardelean, Oltean, Basarabean. Aceeași remarcă trebue făcută și în privința cuvântului „lituanian” întrebuintat curent în Polonia de popor și de scriitori și poeți.

În acest mediu al ținuturilor mărginașe polone, în aceste „Kresy” a viețuit familia Hâșdeu timp de câteva generații și de-acolo s'a întors în vechile ținuturi strămoșești moldovne, Tadeu Petriceicu-Hâșdeu.

A fost un om extraordinar. În conștiința lui proprie se înfăptuia o contopire perfectă a vechiului boier moldovean cu un nobil polon. În făptura sa întreagă era un produs incontestabil al culturii polone. Energia lui, impetuositatea, generozitatea și cavalerismul, individualismul, independența, tendința spre viață aventuroasă, simțul lui artistic fantastic, adâncul său misticism, toate sunt expresiunea evidentă a culturii polone, cu tendința ei neînfrănată spre libertate individuală. Scriitoarea și poeta polonă, D-na Maria Kastarska-Sergescu, într'o lucrare bazată pe cercetarea manuscriselor

rămase pe urma lui, îl numește pe Tadeu Hâșdeu foarte just. „Român, nobil polon din secolul al XVIII-lea“.

Toate caracterele sufletești de mai sus s'au transmis și la descendenții lui: ereditatea polonă explică în mare parte originalitatea, individualismul, să-i zicem „romantismul“ constatat la Bogdan P. Hâșdeu, — tot ea străbate în caracterul strănepotei lui Tadeu Hâșdeu, al Iuliei, despre care chiar tatăl ei afirma că semăna mult cu străbunul ei.

Tadeu Hâșdeu, care a trăit între anii 1761—1835, a fost un foarte talentat poet și scriitor polon. Operele sale au fost foarte bine apreciate de criticii literari poloni Felix Bentskowski și Vladislav Seredinski. Ele sunt în mare parte nepublicate și se află în manuscrise risipite la Academia Română și la câteva persoane particulare.

Doamna Kastarska-Serghiescu a publicat din aceste manuscrise frumosul testament scris în limba polonă de Tadeu Hâșdeu fiilor săi Alexandru și Boleslav. Testamentul a fost tradus în românește și publicat de d-nul P. Panaitescu.

Tadeu Hâșdeu întreținea legături cu lumea literară și intelectuală polonă din părțile răsăritene — a fost spre pildă prieten cu cunoscutul și distinsul scriitor polon Henryk Rzewuski, mare proprietar în Ucraina. O latură a personalității sufletești a lui Tadeu Hâșdeu cere o relevare specială: anume misticismul lui. Și aici este evident un product al culturii polone, impregnate de religiozitate mistică. Nu trebuie uitat că romantismul polon — ce se naștea tocmai pe vremea lui Tadeu Hâșdeu și apoi stăpâna timp de câteva decenii sufletele polone — era impregnat de un profund misticism.

Misticismul romanticilor poloni unit cu credințe mesianice în ce privește misiunea națiunii polone — formează o caracteristică a romantismului polon. Poeții contemporani lui Hâșdeu au fost toți pătrunși de credințe mistice religioase. După cum reiese din cercetarea manuscriselor lui Tadeu Hâșdeu de către d-na Kastarska-Serghescu, acesta a conceput un sistem metafizic-filosofic original, prin care căuta să aplice evoluția sufletească a popoarelor. Sufletul popoarelor s'ar întrupa în unele personalități marcante și ar transmigra apoi în decursul istoriei succesiv în alte personalități. Deci credința în metempsihoză. Sufletul Moldovei a transmigrat, după

teoria foarte ciudată a lui Tadeu Hâșdeu, dela Ștefan cel Mare, prin Ioan-Vodă cel Cumplit, Ioan Sobieski, la Alexandru I al Rusiei! Tadeu Hâșdeu credea anume în mod sincer că acest țar dorea binele Românilor, căutând să-i elibereze de sub jugul turcesc. Aceeași teorie aplicată la istoria Poloniei o desvolta poetul Stowacki, în splenditul său poem epic „Krol- duch“, „regele-duh“, după cum bănuiește d-na Kastarska-Serghescu, foarte posibil sub influența lui Tadeu Hâșdeu.

Moștenirea mistică a lui Tadeu Hâșdeu o găsim și la descendenții lui: la fiul său Alexandru și nepotul său Bogdan. Asta ar explica misticismul lui Bogdan Hâșdeu, care astfel ar avea originea lui atavică în cultura polonă. Influențele polone se pot stabili și la Alexandru Hâșdeu, fiul lui Tadeu, tatăl lui Bogdan. El vorbea limba polonă din copilărie. Cunoștea literatura polonă, (pomenește, spre pildă, de Mickiewicz în sonetele sale scrise rusește). Avea, de sigur, ocaziunea de a încheia legături cu Polonii, și în vecinătatea sa, în Podolia, Ucraina precum și în timpul studiilor sale universitare la Harkow și Lwon (Lemberg). În fine, s'a unit în prima căsătorie cu o polonă (sau mai exact spus cu o semi-polonă¹⁾), o polonă după tatăl ei): Elisabeta Danksza (Dankșa). Unii biografi ai lui Bogdan Hâșdeu scriu că mama lui, Elisabeta Danksza, nepoata generalului rus Bistran, provenea dintr'o familie „lituaniană“. Nobilimea „lituaniană“ însă era de fapt polonă, iar acest cuvânt de „lituaniană“ trebuie luat după cum am spus mai sus, în sens regional. Astfel, spre pildă, și marele poet polon Adam Mickiewicz se considera drept „lituanian“.

¹⁾ Iată ce a scris B. Hâșdeu despre legăturile sale cu Polonia (revista „Aghiută“ No. 11 din 16 Ianuarie 1864 într'un articol de polemică cu C. A. Rosetti, intitulat „D. Rosetti și Polonii“):

„Sum din tota inima pentru desrobirea Poloniei.

„E mai mult decât atât, chiară să vreu, și tot încă n'aș fi în stare a lucra sau a vorbi contra eroicilor noștri vecini.

„N'aș fi în stare, pentru că:

„Am avut mumă Poloneză;

„Am făcut clasele colegiali în Polonia;

„Din copilărie am vorbit polonește;

„Am iubit în diferite rânduri vr-o duzină de Poloneze;

„Adores borșul și zrazele poloneze;

„Port o barbetă poloneză“.

Din aceste mărturisiri ale lui Bogd. Hâșdeu ni se pare a fi importantă acea în care spune că „a făcut clasele colegiali în Polonia“ (deci clasele de liceu).

În Heraldica Polonă publicată pe la jumătatea secolului XVIII-lea de savantul Niesiecki, găsim că familia Danksza sau Danşa este o familie nobilă polonă din Lituania, iar familia nobilă polonă Bistran este originară din Pomerania polonă, deci din așa mult pomenita actualmente „coridor de Dantzig“.

Soții Alexandru și Elisabeta Hâșdeu au dat copilului lor numele de botez Tadeu, Bogdan. Este foarte semnificativ că în neamul Hâșdeilor revine mereu acest pronume de Tadeu: îl purtau și bunicul și unchiul noului născut. Aceasta se explică prin faptul că pronumele de Tadeu, foarte frecvent în Polonia, a devenit scump Polonilor patrioți, de când l-a purtat marele erou polon din veacul al XVIII-lea Tadeu Kosciuszko. Se știe că marele poem epic a lui Mickiewicz are titlul de „Pan Tadeusz“ eroul poemului purtând acest nume tocmai în amintirea lui Kosciuszko.

Acest detaliu, foarte neînsemnat, învederează totuși simpatiile polone ale neamului Hâșdeilor.

Atâta privitor la partea polonă din antecedentele familiale ale lui Bogdan Petriceicu-Hâșdeu. Trecem la contactul lui personal cu lumea polonă.

Știm că a învățat poloneza în casa părintească. Toată viața lui a păstrat o perfectă cunoștință a limbii polone. La Harkow, la universitate, a venit în contact cu Poloni. Se știe, că printre profesorii lui a avut și câțiva Poloni — în primul rând pe Alexandru Mickiewicz, fratele poetului Adam Mickiewicz. Am spus mai sus că universitățile rusești de pe acea vreme erau pline de studenți poloni. Deci este sigur că și tânărul Tadeu-Bogdan Hâșdeu a intrat în contact colegial cu studenți poloni. Avem puține date asupra contactului intim al studentului Bogdan Hâșdeu cu restul colegilor săi universitari. Știm că a înființat acolo o societate științifico-literară, ale cărei ședințe se țineau la domiciliul său, iar debaterile se consemnau în procese-verbale, rămase însă nepublicate, deci necunoscute. Această parcimonie de date scrise se explică prin faptul că imperiul rusesc pe acea vreme, adică pe vremea lui Nicolae I. Pavlovici, se afla sub o groaznică, de neînchipuită pentru noi, asuprire sufletească, sub regimul polițist cel mai brutal. Mai ales viața studențimii era supusă

unei strașnice censure, de frica liberalismului. Autoritățile rusești înăbușau cu ferocitate specială în cercetările patriotice naționale ale tineretului nerusesc: polon, român, etc. Toate aceste încercări și porniri ale tineretului se asemănau și se petreceau în mare secret. Deci și societatea fondată de tânărul Hâșdeu era de sigur tot secretă. Ne este permis să bănuim că ea a fost organizată după tipul societăților similare ale „Filareților” și „Filomaților” inițiate pe vremuri de tineretul polon al Universității din Wilno, sub imboldul lui Adam Mickiewicz. Aceste societăți dăinuiau totuși peste tot unde se afla un număr mai mare de studenți poloni.

Putem bănuși că contactul cu studențimea polonă, liberală, pătrunsă de spiritul antirusesc, sau, mai bine zis, antițarist, a construit unul din factori în formarea ideilor naționaliste la tânărul Hâșdeu.

Tot acest contact a putut să constituie unul din motivele urei și disprețului pe care Bogdan Hâșdeu le nutrea pentru Rusia țaristă, pentru mentalitatea rusească, supusă în mod nevolnic, laș, autocratismului celui mai feroce. Ar fi indicat să fie cercetate hârtiile rămase pe urma societății studențești din Harkow, pentru a cunoaște exact această fază importantă în formarea personalității sufletești a lui Bogdan Hâșdeu.

Fapt este că el, la sosirea lui în Moldova, în anul 1856, a venit cu ideile lui naționaliste patriotice gata formate. Această cristalizare s'a efectuat atât în casa părintească, cât și în mediul dela Harkow.

Bogdan Hâșdeu cunoștea bine literatura polonă și a întreținut în tot decursul vieții relațiuni cu lumea științifică polonă (mai ales cu filologii și istoricii poloni).

Primul contact personal cu Polonia l-a avut în anul 1861, fiind trimis de domnitorul Alexandru I. Cuza în misiune științifică în Polonia. A stat atunci un an la Lwow (Lemberg) și la Cracovia, unde a cercetat arhivele și bibliotecile, scoțând la iveală o seamă de acte și documente necunoscute, privitoare la istoria țărilor românești. Cu ocazia șederii sale la Cracovia a fost proclamat membru al Academiei polone de științe din acest oraș.

Cum este natural, unele lucrări ale învățaților poloni i-au înlesnit lui Bogdan Hâșdeu activitatea sa științifică, iar

altele poate că au avut o influență mai decisivă asupra concepțiunilor lui.

Astfel nu este exclus că în conceperea operei uriașe, întreprinse de Bogdan Hâșdeu pentru alcătuirea unui dicționar al limbii române, sub titlul de *Etymologicum magnum*, a jucat un rol, bine înțeles afară de alte izvoare, și vestitul dicționar polon elaborat și publicat între anii 1807 și 1814 de marele linguist și filolog polon Samuel Bogumil Linde.

În împrejurarea cea mai dureroasă a vieții sale, anume cu ocazia morții fiicei sale adorate, poeta Iulia, contactul sufletesc cu cultura polonă a dat lui Bogdan Hâșdeu posibilitatea de a găsi o mângâiere și alinare a groaznicei sale suferințe.

Le-a găsit, refugindu-se în sfera credințelor filosofice-mistice, ce i-au permis menținerea unui contact sufletesc supranatural cu ființa dispărută, atât de scumpă, — iar aceste concepțiuni și credințe mângâietoare se leagă la Hâșdeu, după cum credem, cu cultura polonă, pătrunsă de un creștinism înălțător.

Tot în trecutul literar al Poloniei a putut găsi o altă mângâiere; în citirea splendidelor elegii (sau trenodii) scrise în secolul al XVI-lea de poetul polon Ioan Kochanowski pentru moartea prematură a fiicei sale Ursula, tot poetă ca și Iulia, tot atât de adorată de părintele ei ca și Iulia lui Hâșdeu.

Prin decedatul Skupiewski, atunci director al ziarului „*L'Étoile Roumaine*”, în care s’au publicat primele poezii ale Iuliei Hâșdeu, desperatul Bogdan Hâșdeu și-a procurat „trenodiile” („treni”) lui Kochanowski, pentru a le reciti, spre consolarea sa.

Iar printre poezii ale căror nume figurează pe mormântul Iuliei se află și numele lui Kochanowski, pus acolo drept recunoștință de îndureratul tată al Iuliei.

Dr. Ioan Zalplachta.

AHASVERUS

*Pe vântul iernei, care la fereste
Se tânguie și geme și suspină,
Sositu-mi-au cuvintele aceste:*

*„Demult, în premuri ce n'au să mai vină,
A poposit la mine-un călător,
Cu graiu adânc, cu zâmbet fără vină.*

*Cerea privirea-i blândă ajutor,
Și fruntea'ngândurată-mângâiere,
Iar cugetu-i, gând înțelegător!*

*Eu însă-am râs de toate câte cere,
Și dela poarta mea l-am depărtat.
Isus atunci privitu-m'a'n tăcere;*

*Apoi cu glasul stins a cuvântat“:
— „Deapururi pași tăi să mi te poarte,
Pământul străbătând în lung și'n lat!*

*Ca un bătut al ne'nduratei soarte,
Neconținut cerșind din loc în loc,
Să nu găsești odihnă nici în moarte!“.*

*„Din strămoșesc pământ cu slăvi de foc,
Gonit, rătăcitor în lumea toată,
Mănat mereu de-acelaș nenoroc,*

*La ușa scundă-a celora din gloată,
La porțile înalte — am bătut,
Rătăcitor, hulit de-o lume toată.*

*Și'n ochi lumina milei n'am văzut,
Nici zâmbetul iubirii pe-a lor gură;
Copiii, ei cu pietre m'au bătut!*

*De pretutindeni clocotul de ură
Și ghiara care sfâșie mereu;
Iar setei mele — fiere îi dădură!*

*Din veac în veac tot duc blestemul greu;
Azi ochiu-i sec și pieptul nu mai geme:
Duc pentru mine numai — chinul meu!*

*Al izbăvirei iertător cuvânt —
Ar încerca zădarnic să-l mai cheme
In lumea 'ntunecatului pământ, —*

Căci și Isus se'ndură să blesteme“...

Eug. Ciuchi

X GABRIELE D'ANNUNZIO, EROUL INARIPAT.

La Pescara, în Abruzzi, pe malul mării Adriatice, s'a născut la 12 Martie 1863, în casa părinților săi, Francesco D'Annunzio, fiul unui armator, și Donna Luiseta de Benedictis, acela care, primind numele celor patru arhangheli Gabriel, Ariel, Mihai și Rafael, trebuia să fie mai târziu cel mai mare poet al Italiei contemporane și eroul înaripat în epopea războiului.

Pentru a ilustra ardoarea dionisiacă ce mocnea în sufletul tânărului Gabriel din copilăria sa chiar, trebuie citat un episod povestit mai târziu de însuși poetul. Incercând la vârsta de 9 ani să deschidă, cu un cuțit, o scoică care rezista eforturilor sale, lama lunecă și intră în mâna care ținea strâns scoica: „Sângele meu curgea de-a-lungul fierului și sarea mă ardea grozav în rana deschisă, dar nu m'am lăsat învins, nici nu m'am speriat, cu cuțitul însângerat continuai să forțez scoica recalcitrantă, obstinație contra obstinație, cruzime contra cruzime. și vocile pescarilor, care trăgeau șalupele cu cabluri, și ultima lumină în asfințitul de soare a pânzelor roșatice, și vuetul ofertelor de mezat a coșurilor cu pește și înflăcărarea norilor spre Maiella, și sunetele trâmbițelor din lunga casarmă, îmi produceau o stranie senzație de turburare, care se întinse deasupra mea și dincolo de mine. Și rana mea și vederea sângelui meu și splendoarea sângelui meu, și până și perseverența și conștiința mea, totul mă înălța în ochii mei și era pentru prima dată că simțeam cu o astfel de singurătate, misterul corpului meu, misterul spiritului meu, elecțiunea nașterii mele“. Acesta era copilul care mai târziu va răscoli sufletele, deschizând porțile tuturor exaltărilor. După terminarea cursului primar, părinții îl trimiseră la colegiul

din Prato, unde, cu o vivacitate de spirit și o precocitate care minuna pe profesorii săi, el își asimilă cultura clasică, dar în același timp găsea și prilejul să facă nenumărate năsbâtii, care-l duceau adesea la carcera liceului.

Abia ajuns la vârsta de 16 ani Gabriele d'Annunzio publică întâiul său volum de versuri: „Il primo vere“ în care este vizibilă influența poezilor latini. La Roma însă, unde-și începe studiile universitare, tânărul poet găsește cadrul potrivit temperamentului său pasionat de estetic: cunoaște pe Carducci, se îmbată de arta Renașterii, de care se simte atât de înrudit prin cultura sa eclectică și prin adâncă înțelegere a tot ce e frumos și a tot ce amintește de gloriile spirituale ale trecutului. O viață, închinată creațiunii literare și pasiunii de a trăi, în care, pe toate strunele plăcerii, poetul cântă gloria existenței, începe de aci încolo. Din succes în succes, admirat cu fanatism și discutat cu vehemență, numele său străbate granițele Italiei; Franța îl sărbătorește; confedințele sale, cele mai multe date în folosul mișcărilor studențești din Tirol și Triest, către care trimite în mai multe rânduri dovezile simpatiei și solidarității sale naționale, stârnesc un entuziasm nemai auzit și înflăcărează spiritele în acele timpuri, când politica oficială italiană era atât de prudentă încât nu reacționa în contra opunerii la încercările de afirmare culturală națională a tineretului italian din provinciile austriace. În legătură cu această acțiune națională a poetului trebuie menționat răspunsul ce a dat în 1909 corespondentului din Roma al ziarului „Berliner Tageblatt“. Întrebat ce crede despre marea Adriatică el răspunse: „E din ce în ce mai amară“, făcând aluzie la recente dificultăți pe care le încercase cu autoritățile polițienești din Triest.

În cadrul restrâns al acestui articol nu voi încerca să analizez pe marele și complexul romancier, manifestare literară prin care d'Annunzio este mai bine cunoscut în străinătate, cu toate că în traducere și romanele sale pierd farmecul indicibil al sonorităților perioadelor armonioase și luminoase ca tablourile venețiene ale renașterii, lăsând la o parte și cercetarea operei dramaturgului, care a știut să îmbie în tiparul perfect al pieselor sale de teatru, accentul impunător al destinului din tragediile grecești, cu vârtoarea năpraznică

a unui lirism specific italian, cu coloritul orbitor al unei viziuni arzătoare a frumuseții, a durerii, a sacrificiului și a vieții, ce se ridică deasupra planului realității. Ci voiu căuta a desprinde germenii faptelor eroului în timpul războiului, din concepțiunea dinamică a poetului, care a cântat și a preamărit viața, plăcerea, frumosul și gloria.

Arta lui d'Annunzio, care pare la început a fi rezultatul unei continui și mute contemplări, nu are în structura sa nimic static. Contemplativii se mulțumesc, de obicei, cu aceeași imagine sau aceeași ordine de imagini a frumuseții, pe când el descopere mereu alte forme lirice, alte cadențe, alte intonațiuni, care deschid neconținut orizonturi noi. D'Annunzio a desvăluit și a descoperit în poezia sa sensul și sufletul esteticismului dinamic, învățându-ne să înțelegem că revelațiunea frumosului izvorește din freamătul energiilor și a atitudinilor estetice și că această revelațiune este un centru al vieții și o justificare de a trăi. Opera lui poetică conține o psihologie adâncă a voluptății, a gloriei, a suveranității individuale și a puterii intelectuale; în ea nu găsim nici materialism, nici fiziologism și nici raționalism sec, ci o idealizare și o apoteoză a simțimentelor care domină ființa noastră și iradiază dincolo de realitate. Natura se unifică în opera artistului cu însuși omul și tragicul său destin. În lirica sa, mai ales în „Laude“, poetul creează un elenism particular în care ideea atinge culmea tuturor ascensiunilor și pasiunea își găsește măsura impetuoșității sale, într'o sinteză ce se exprimă prin interpretarea, senină, în forma ei, a exaltării de a simți. Astfel încât elenismul lui d'Annunzio nu este decât o limită un cadru în care se dezvăluiesc formele dioniziace ale vieții. Fatalității grecești, lirismul lui d'Annunzio și spiritul său latin, îi însuflă un adânc avânt eroic de liberațiune, care își cântă dorința de viață cu pasiune și ardoare. În „Laudele“ sale, a cerului, a mării, a pământului și a eroilor, poetul ajunge la faza grandioasei sinteze a fanteziei sale de imaginație, dominată de o senzație acută și o cunoștință adâncă a vieții. Toate cântările pe care poetul le-a cules din contemplarea vieții sunt închinare vieții însăși. Spre ea se îndreaptă impulsul dionisiac izvorit din entusiasmul sângelui pentru lumină, pentru frumusețe și pentru dragoste. În concepția lui d'An-

nunzio viața nu este un mijloc, ci este un scop în sine. El descopere în viață rostul ei adânc, energiile și încântările pe care nimeni nu știuse să le simtă și să le exprime atât de puternic, chemând pe toți fiii pământului la această sărbătoare divină. Acest cult lucid dar arzător al vieții dă naștere unui elan eroic, unui avânt spre tot ce viața poate să ofere ca sentimente și ca infinite posibilități de expansiune a sensibilității. Poetul vrea să vestească soarta glorioasă care așteaptă pe acei care îl vor urma: „Glorifichiamo in noi la vitta bella“, versul repetat în Canto di Feste per il Calendimaggio, îmi pare a fi îndreptarul sufletesc al poetului, care afirmă că „renaște în fiecare zori ce se ridică“. Căci d'Annunzio nu este numai cântărețul frumuseții, pe care o descopere în viață sub toate aspectele sale, ci și al forței și al eroismului. În diti-rambul dedicat epopeei lui Icarar alegoria mitologică nu este decât un pretext pentru a desvălui elanul omului spre înălțimea cerului, în care găsește împlinirea dorinței sale de frumusețe și de glorie. În toată opera sa omul, în ceea ce are adânc spiritual și eroic, este substituit oricărei alte himere. Dela „Canto Nuovo“ până la „Laudi“ el a proslăvit în poezia sa victoria vieții asupra materiei.

Dacă aceasta este esența poeziei lirice a lui d'Annunzio iată că ni se lămurește și ni se justifică avântul său patriotic. Pregătit din tinerețe prin însăși sensibilitatea sa pentru acțiune și afirmare el și-a manifestat mândria sa națională mai întâiu, prin creațiunile sale poetice, exaltând în „Odi Navali“ și în „Canto Nuovo“ forța și gloria Italiei iar când a sunat goarna el cel dintâi s'a avântat în vârtoarea armelor.

Prin evocațiuni poetice, cum sunt aparițiunea care întreabă dacă va fi eternă rușinea națiunii sale și viziunea Triestului întors spre Roma, Gabriele D'Annunzio începe lanțul profețiilor sale, turnate în tiparul perfect al poemelor lui. În Oda pentru sărbătorirea navală dela Genova, din 1902, el are accente de vizionar vorbind despre eroii care din mormintele adânci aud imnul „dreptului etern și al noiei forțe a Italiei“. Sensul augural al viitoareii întreprinderi nautice și iminența unui războiu glorios în golful Venetiei rees din versurile dedicate tragicei morți a amiralului de Saint-Bon, eroul dela Lisa, care visa lupta navală pentru recucerirea Triestu-

lui. Poetul cântă aspirațiile națiunii sale care „sunt ca forța izvoarelor minunate”. Cu toate că zorile nu se ridică încă, el crede în viitorul neamului său și devine interpretul năzuinților de expansiune ale patriei, resimțind adânc „durerea vitejilor care suferă rușinea” și „freământul forțelor neprihănite pe care minciuna le asuprește”. După asasinarea regelui Umberto, d'Annunzio îi închină o odă la sfârșitul căreia, cu accente profetice, se adresează noului rege, făcând aluziune la eroul pe care îl așteaptă, cu următoarele cuvinte: „Te-ales destinul pentru o înaltă misiune și vai de nu o vei îndeplini”. Iar mai apoi: „Intinde arcul, aprinde facla, lovește, luminează pe eroul latin, venerează laurul, exaltează pe cel puternic, deschide virtuții porțile stăpânirii viitoare. Căci dacă nenorocirea și rușinea mai durează, când ceasul va suna, printre cei răzvrățiți vei vedea de aproape și pe acela care astăzi te salută”.

Intr'o fulgerare de vizionar el aruncă o lumină vie asupra evenimentelor viitoare: „Nu plânge, suflet al Trentinului, nu te tângui, ieartă, prepară-ți în tăcere pe eroi”.

Iar în imnul scris pentru centenarul lui Vincenzo Bellini, nerăbdarea poetului, care așteaptă, se transformă într'o sbuciumare, căutând pe eroul în toate ținuturile patriei: „Deșteaptă pe cei ce dorm și anunță celor isteți: Zilele sunt apropiate să pornim în războiul înălțător”!

Promisiunea unei glorii viitoare îi umplea inima de speranță și de avânt: „Va veni din tăcere, învingând moartea, Eroul necesar. Tu veghează la porți, amintește-ți și așteaptă”. Iar mai târziu poetul preamărește, în Oda pentru marinarii morți în China, spendoarea sacrificiului pentru patrie.

Dar viziunea sa profetică culminează în presimțirea rolului hotărâtor pe care avea să-l aibă în timpul războiului. În cânturile scrise din exilul lui dela Arcachon, la începutul expedițiunii războinice din Africa, poetul roagă pe Dumnezeu să-l trimeată ca mesager, care proclamă și ghicește lucrurile sfinte și el se visează: „Principe al tineretului, atrăgând pe tovarășii mei către mine, conducătorul și pilotul lor, legați de jurământul cel mai groaznic”. Și mai departe el anunță „zori de zi sigure”, prorocind împlinirea „unui fapt august”.

În 1911 scrie „Cântecul Dardanelor” din care 14 versuri au fost censurate și înlocuite cu 14 rânduri punctate, deoarece conțineau pasagii prea violente la adresa Austriei: poetul se răzbună adaogând în notă: „Această cântare a Patriei decepționate a fost mutilată de mâna poliției prin ordinul cavalerului Giovanni Gioliti, șeful guvernului italian în 24 Ianuarie 1912”.

În epoca când scria Francesca di Rimini, înfrigurat de creațiune, spunea tovarășei sale: Îmi place ca viața și opera mea să fie o singură flacăra muzicală; îmi place să alerg cu calul în năpraznice galopuri, între spuma valurilor și nisipul țărmului, și știu pentru ce îmi place, pentru că îmi pare că aceasta oglindește ardoarea mea de a trăi, ca om și ca artist, la extremele țămuri acelor pot fi exprimate prin cuvânt, și la pragul acelor ce trebuie să fie îndeplinite prin acțiune”.

În această stare de spirit se găsește poetul în clipele tragice din August 1914. D'Annunzio, care se află la Paris, afirmă că ceasul a sunat pentru Italia de a declara războiul Austriei. Mai târziu vizitează Soissons și Reims, e gata să lupte, simte cum evenimentele îl împing spre pericol și spre eroism; e pregătit cu spiritul și cu trupul să se arunce în vâltoare pentru realizarea idealului de glorie al nației sale. Însă Italia nu mișcă. Poetul simte cum în Franța se apropie agonia de care pare că se sguduie pământul atât de ospitalier și de drag lui. Îl cuprinde o furoare epică care-l determină să întreprindă fapte ce vor grăbi destinul. Fiind înștiințat de apropiata aniversare a plecării celor o mie Garibaldieni dela Quarto, în câteva zile el compune un cântec războinic: „Orazione per la Sagra dei Mille”. Se întoarce în Patrie, unde e primit la Genova, de o mulțime imensă cuprinsă de entusiasm, și aruncă primele cuvinte de îmbărbătare și de sguduire a conștiințelor. A doua zi la Quarto, descoperind bronzul comemorativ al celor o Mie Garibaldieni, sub cerul străbătut de avioane, d'Annunzio pronunță celebrul său discurs care răsună în toată Italia ca o trâmbiță ce vestește deșteptarea conștiinței naționale. Soarta Italiei era în mâinile italienilor, care ascultau cuvintele inspirate și profetice ale poetului. Seria de discursuri ținute la Genova culminează în cuvântarea la întrunirea studenților, veniți din întreaga Italie, cărora li se adresează

astfel: „Dacă e adevărat, cum jur că este adevărat, că italienii au reaprins focul pe altarul Italiei, luați tăciuni aprinși cu mâinile voastre, suflați pe ei, țineți-i în pumni, aruncați-i oriunde vă duceți și aprindeți focul războinic; tinerii mei tovarăși, fiți incendiarii îndrăzneți ai Patriei mari“. După ce dădu un ultim mesaj genovezilor, abia sosit la Roma, el atacă, la teatrul Costanzi, politica lui Giolitti. La 17 Mai elocvența sa se ridică printr'o exaltare profetică la înălțimi încă neîntrecute; ascultătorii izbucnesc într'un strigăt unanim de războiu. Câteva zile înainte de intrarea în acțiune a Italiei el aruncă cuvintele hotărâtoare: „Victoria e acelora care cred în ea. Noi credem în ea și jurăm să învingem“.

Războiul izbucnește, în fine, într'o exaltare generală. Odată că Italia a pășit pe drumul arătat de poet, întreaga activitate a lui d'Annunzio e condusă de un singur scop: să fie cel d'întăiu în sacrificiu precum a fost cel d'întăiu în aprinderea focului. El a vrut ca actele sale să aibă aceeași valoare ca și cuvintele sale, a vrut să incarneze în fapte întreaga epopee pe care o cântase. Nerăbdător, d'Annunzio așteaptă cu înfrigurare să poată îndeplini formalitățile pentru a putea intra în acțiune. În fine cererea sa de a pleca la luptă e acceptată și la 19 Iunie 1915 el e numit locotenent la Lăncierii Novarra și atașat la Cartierul General al ducelui d'Aosta. Primele sale vitejii le săvârșește pe mare, pe Adriatica, pe care o cântase în „Odi Navali“ și în „La Nave“. În două rânduri ia parte la expedițiuni primejdioase pe torpilorul „Impavido“, care pune un baraj de 60 de torpile pe coasta inamică, trecând prin zone minate, în care, cu puțin înainte, se pierduse un submarin.

Dar iată că în mintea lui de poet se lămurește o viziune mai înaltă: el trebuie să fie deasupra bătăliilor, nu numai printr'o imagină de imn, dar într'o realitate istorică, să fie Arhanghelul care anunță și extermină. În gândul său se adâncește proiectul de bătălii concordante pe pământ și în cer, pe care într'o zi le va îndeplini cu o preparare genială, stabilind el însuși normele strategice și tactice. Dar între timp el vrea să ducă la Triest un prim mesagiu pe calea aerului, și împreună cu locotenentul Giuseppe Miraglia proiectează o expediție, care însă în ultimul moment este oprită de auto-

ritatea militară. Poetul se adresează, indignat, direct lui Sallandra într'o lungă scrisoare în care îl întreabă: „Cum e oare posibil să vorbești serios despre mine de viață prețioasă, de datoria de a nu mă expune? Dar eu nu am trăit, scumpul meu prieten, decât pentru acest moment, să mi-l răpești înseamnă să mă anihilezi. Ceasul înaltelor fapte a sunat pentru poporul acesta, ceasul sângelui meu a venit pentru mine, frigurile acțiunii mă ard. Primejdia e singurul zeu fulgurant căruia îmi place să-mi consacru poezia mea neexprimată“. Opiria este ridicată și la 7 August poetul ia sborul, se îndreaptă spre Triest și aruncă săculețe încărcate cu stegulețe italiene și cu mesagii prin care se adresează italienilor îmbărbătându-i și anunțându-le că zorile bucuriei sunt iminente.

O lună mai târziu sboară deasupra Trentului aruncând și acolo alte manifeste. În această expediție însă din cauza frigului de 17° sub zero, fiind obligat să vorbească tare cu pilotul, d'Annunzio se îmbolnăvește de o laringită de ale cărei urmări mai suferă și acum. În aceeași seară pleacă în automobil și petrece noaptea în tranșee, începând misiunea sa de observator și animator de-a-lungul întregului front din Trentino. Publică în „Corriere“ poemele formate din versete biblice, libere de orice constrângere de rimă, de vers sau de strofă, poeme intitulate: „Tre Salmi per i nostri morti“, în care glorifică și sanctifică pe cei căzuți pentru victoria, pe care o prorocște poetul, într'o proză înălțătoare ce egalează prin sonoritate și inspirație perfecțiunea cadențelor celor mai frumoase.

Curând după aceea el sboară iarăși deasupra Triestului, unde mesajul său fusese împărțit populației în zece mii de exemplare poligrafate în ascuns în ciuda supravegherii poliției austriace. La 16 Ianuarie 1916 poetul suferă accidentul în urma căruia își pierde ochiul drept. Pornind într'o recunoaștere riscată asupra Triestului și Istriei, cu hidravionul, este constrâns, din cauza opririi motorului, să se scoboare de la o mare înălțime, în apropierea inamicului; aparatul se lovește de pământ cu violență, poetul căzând pe spate, se izbește puternic la arcada ochiului drept de mitraliera din avion. Rănit el nu vrea să se preocupe de durerea ce-l chinuște; după întoarcere, nu numai că nu se lasă îngrijit, dar reia de două

ori sborul. Câteva săptămâni mai târziu, observând că-i scade vederea, ceru medicului să-i spuie adevărul, care era: pierderea ochiului drept și primejdia orbirii complete dacă nu se supune unui tratament serios. În „Notturmo” poetul, pe zece mii de mici cartoane preparate de fiica sa, a descris senzațiile încercate și chinul de a fi nevoit să stea nemișcat în întuneric, el care cântase lumina și îndrăzneala. În aceste luni de zile de eroică răbdare, îmbărbătat de voința de a se însănătoși spre a lua iarăși parte la luptă, singura lui consolare era posibilitate de a însemna cu creionul, în nesfârșita sa noapte, amintirile și impresiile ce i se perindau în minte. Din toate părțile îi veneau cuvinte de admirație și de încurajare. Lui Maurice Barrès poetul îi răspundea: „Nu vă îngrijiți de ochii mei, dar scăpați frumusețea lumii pentru ochii tinerilor”.

În fine la 13 Septembrie din același an, cu vederea ochiului drept stinsă pe veci, el își reia acțiunea întreruptă și din nou pleacă în hidravion în misiune de recunoaștere. Trimis ca ofițer de legătură pe lângă Statul major al unei diviziuni de pe front, se duce în tranșeele avansate, desprețuind primejdia și îmbărbătând pe ostași. În memoriul său către generalul Cadorna d'Annunzio înseamnă normele pentru tactica de acțiune combinată a escadrelor aerului cu batalioanele de infanterie. Imaginația sa de poet a închipuit lupta arhanghelilor, care în poemele clasice, ajută luptătorii de pe pământ, iar observațiunile sale s'au dovedit mai târziu prețioase pentru luptele viitoare.

În Ianuarie 1917 Donna Luiseta, mama poetului, se stinge la vârsta de 77 de ani, în Pescara, a cărui populație o înconjurase cu dragoste și venerație. Lovit de durerea aceasta nepraznică poetul s'a dus să ingenunchieze în fața iubitei sale mame, care fusese dela început încrezătoare în destinul strălucit al fiului său, și de care îl lega o dragoste filială adâncă. Îndeplinirea datoriei îl chemă însă din nou pe câmpul de luptă, unde, în curând, în fruntea a 20 de avioane, sbură deasupra portului Pola și comandă o bombardare a forturilor, în care se aruncară 6 tone de explozibile. De două ori eroul văzduhului se reîntoarce deasupra Polei, de unde 360 de baterii aruncau ghiulele în contra vitejilor aviatori. Într-o zi 67 de schije atinseră avionul său: poetul fu lovit la mână.

Apoi, în alt raid, un glonte îl răni la piciorul stâng. Incursia asupra portului Cattaro a fost cea mai îndrăzneță, deoarece din cauza ceței și a întunericului nu-i rămăsese decât busola pentru a se orienta în cei 400 kilometri parcuși noaptea deasupra mării. Cu toate acestea poetul notează, în plin zbor, pe un carnet, impresiile sale. După o expediție primejdioasă la Búccari iată în fine sborul cel mai îndrăzneț al eroului: în ziua de 9 August, însoțit de o escadrilă de 8 avioane, apare deasupra Vienei, căutând să evite lupta aeriană, deoarece sborul avea un caracter pur demonstrativ; de sus aruncă mesagiul între Catedrală și Graben în care conchide astfel: „Pe vântul victoriei, care se ridică din fluviul libertății, noi nu am venit decât pentru plăcerea acestei lovituri îndrăznețe, pentru a da dovada de ce am putea face când am vrea și în ceasul pe care-l vom alege“.

Roma îl recheamă, vrând să-i onoreze eroismul, însă el răspunde că nu va veni să urce pe Capitol decât atunci când italienii vor fi învins, liberând țările cotate de dușman.

Încă convalescent, după un atac de friguri, el pleacă cu 7 aparate pentru a bombarda în regiunea frontului, continuând lungul lanț al vitejiilor sale neîntrecute.

Dar iată că victoria armatei italiene începe să se deseneze. Ziua de 29 Octomvrie 1918, cu marea bătălie de pe Piave, decide soarta războiului, iar la 4 Noemvrie ostilitățile sunt suspendate în urma armistițiului, sfârșind acest crâncen războiu de 41 de luni cu victoria armatei italiene inferioară ca număr și ca mijloace celei dușmane. Colonelul d'Annunzio, distins cu numeroase cruci și medalii, își făcuse mai mult decât datoria.

„Pentru săptămâna victoriei“ este titlul cântecului în care, în strofe concise și înfrigurate, regăsim glorificarea vieții și negarea morții: „Stau între viață și moarte, Oracol fără coroană, delă Orient la Asfințit. Imnul dintâiu intonează viața, culminează în glorie. Stau între moarte și viață deasupra sguduirii lumii, delă Austru la Septentrion. Clocotește Imnul al doilea: Moartea se năruie în Victorie“.

Dar învingerea era otrăvită de deziluzii. După armistițiu, Antanta constituise la Fiume un guvern interaliat. Grenadierii din Sardinia, care fuseseră aleși dintre trupele itali-

ene, ca să ocupe împreună cu armatele aliaților, portul Fiume, fură îndepărtați în urma deciziei unei comisii de anchetă numită de consiliul interaliat.

Sufletul italian se răzvrătește. La Ronchi, 7 ofițeri subalterni se reunesc la 31 August 1919 și se leagă prin jurământ să rămâie credincioși cauzei sfinte a cărui deviză era: „Fiume sau moartea“. Un singur om era în stare să-și asume comandarea grupului rebel. Ariel armato! În ciuda unei febre puternice d'Annunzio, răspunde cu entuziasm propunerii ce i se face. Scrie lui Mussolini: „Dragă camarade, zarul este aruncat, plec; mâine dimineată voi lua Fiume prin arme“. Plecând din Veneția spre Ronchi, în ziua de 12 Septembrie, în fruntea a 287 de oameni numai, el se năpustește spre orașul ce-l așteaptă, dar pe drum este oprit de Generalul Pittaluga, Comandantul garnizoanei dela Fiume, care-i ordonă să se întoarcă; d'Annunzio, în picioare, răspunde: „Generale, dacă este așa, aveți două ținte: medalia de aur și placa mea de mutilat, dați ordin să tragă!“. Față de această atitudine, generalul le dă cuvântul de onoare că nu va face să curgă sângele italian. La porțile orașului mulțimea împreună cu infanteriștii se amestecă printre liberatori și ramuri de lauri sunt aruncate în automobilul poetului. La 2 dimineată ocupă Fiume stârnind entuziasmul populației care umple străzile de strigăte de veselie, iar la toate casele fâlfâie drapelul tricolor. Comandantul interaliat încercase în zadar să oprească mersul său triumfal: la 14 Septembrie batalionul englez și cel francez părăsiră portul. Două zile mai târziu d'Annunzio scrie lui Mussolini, la Milano: „Sunt stăpân pe Fiume, pe teritoriu și pe nave, și peste soldații, care nu vor să asculte decât de mine. Nu dorm de 6 nopți și frigurile mă ard, dar sunt în picioare“. Mussolini deschide o subscripție prin ziarul „Popolo d'Italia“ pentru a asigura alimentele necesare legionarilor, iar la 8 Octombrie pleacă spre Fiume, care e amenințat de foamete.

Legionarii lui d'Annunzio și întreaga populație aclamă pe poet ca șef al statului liber Fiume, a cărei Constituție a fost redactată de el însuși. În aceste zile eroice, viitorul Duce al Italiei fasciste afirmă că comandantul rebel și legionarii

săi, care nu cedează, își onorează patria adăugând: „Capitala Italiei este pe Quarnero, nu pe Tibru“.

La 8 Septemvrie 1920, d'Annunzio proclamă la Fiume regența italiană din Carnaro și jură să lupte până la sfârșit pentru ca această regiune italiană să rămâie în stăpânirea patriei.

Ciuma izbucnește în Fiume, poetul nu-și precupește cuvintele de încurajare în sălile bolnavilor. Guvernul italian ostil întreprinderii aventuroase a lui d'Annunzio ordonă ca tunurile să fie îndreptate spre orașul răsvrățiților. Însă avântul poetului nu este înfrânt; dimpotrivă în curând pleacă pe un contra torpilor la Zara, unde e primit de o imensă mulțime entusiastă. Acum începe opera de organizare militară, care culminează în ocuparea insulelor Veglia și Arbe. După ratificarea a tratatului dela Rapallo, blocusul efectiv este ordonat de guvern. D'Annunzio declară Fiume cetate fortificată și rezistă cu îndărjire. În ziua de 26 Decemvrie două obuze trase de pe cuirasatul italian explodează alături de cabinetul de lucru a lui d'Annunzio, în palatul comandantului. A treia zi numai încep negocierile pentru încetarea ostilităților. Fiume era redat Italiei. Poetul deschisese prin întreprinderea sa glorioasă un drum luminos forței de expansiune pe care fascismul o va urmări mai târziu. În clipele decisive ale orientării Italiei, ne place să vedem alături de eroul înaripat, pe acela care a devenit în curând conducătorul regenerării politice și sociale a țării sale: Benito Mussolini. Afinitățile dintre acești doi oameni nu apar numai pe planul naționalismului și al concepțiunii eroice ale vieții, ci și în atitudinea lor față de democrație. Cu un sfert de veac înainte de marșul asupra Romei, d'Annunzio, ales pentru un scurt timp deputat în 1897, a spus respicat: „Marea minciună parlamentară infectează toată viața italiană ca o plagă gangrenoasă într'un corp robust. De prea mult timp poporul italian așteaptă un cuvânt de viață“. Afirmând că socialismul în Italia este o absurditate și constatând că toată viața politică atât a partidelor de dreapta, cât și a celor de stânga, e dezastruoasă, el are o viziune profetică a renașterii naționale ce va izbucni mai târziu în Italia, sub semnul fasciei, când scrie în 1900 următoarele: „Între toate atitudinile omenești îmi place

aceea a celui care întinde arcul. Între toate întreprinderile virile admir pe aceia a celui care sparge legea impusă de alții pentru a instaura propria sa lege. Repet că nu-mi trag expresiunea mea decât din caracterele esențiale ale rasei mele: care nu sunt decât un instinct de conservare și un instinct viguros de dominație“.

Nu sunt cuvintele acestea sunetele puternice ale preludiului revoluției fasciste? Poetul, care a glorificat splendoarea Patriei și i-a cântat aspirațiunile, eroul care neconținut și-a pus în primejdie viața pentru cucerirea victoriei, nu este oare acela care, pe coardele lirei și prin străbaterea cerului, a deșteptat suflarea italiană și a pregătit spiritele pentru marșul asupra Romei?

Cu brațul înarmat, cu fapta rodnică în rezultate și cu cuvântul deșteptător de energii și de elanuri, el a îndreptat voința colectivă către drumul ce trebuia urmat. Încrezător în idealurile de care era însuflețit, el s'a străduit să grăbească destinul neamului său și a izbutit să o facă.

Incununat de lauri eroul poet, retras din vârtoarea lumii în vila sa de pe lacul de Garda, dăruită patriei sale, poate rosti, față de generațiile viitoare, cu orgolul superb al învingătorului, deviza sa caracteristică: „Io ho quel che ho donato“.

Sandu Tzigara-Samurcaș

F. MISTRAL

MIREIA

CÂNTUL AL TREILEA

Culesul gogoșilor de mătăasă

Recoltele provențale. — La Sâmbouini fetele desprind de pe crengi gogoșile viermilor de mătăasă. — Ioana-Maria, mama Mireiei. — Taven prăjitoarea din Baus. — Deochiul. — Ca să-și treacă vremea, fetele își fac visuri („castele în Provența”). — Laura cea mândră, regina din Pamparigusta. — Clementa, regina din Baus. — Venturul, Ronul, Durența. — Azalaisa și Violona. — Curtea de onor. — Dragostea dintre Mireia și Vincen descoperită de către Norada. — Glumele fetelor. — Taven prăjitoarea le face să tacă; pustnicul de pe Luberun și păstorul cel sfânt. — Nora zice cântecul Magaliei.

Când anul e mănos și'n pline
Balerci se'ndeașă la masline,
Când untdelemnul curge și'n chiupuri mari l-au pus,
Când o căruță 'mpovărată,
De snopi și clăi îngreuiată,
Pe câmpi și drumuri hurducată,
Tot scârție agale mergând cu fruntea sus;

Când Bacus la culesul viei
Purcede 'n tonul veseliei
In Cran o farandolă, gol ca un luptător;
Când iar se umple călătorul
Și când apoi de sub piciorul
Roșit de must, ca și izvorul,
In căzi se scurge dulce un vin îmbătător;

Și când ginestrele se'ncarcă
De viermii care 'ncep să-și toarcă
Căsuțele lor albe, și când s'au prefăcut,
Omizi așa de știutoare,
Și se grăbesc să se 'nfășoare
In leagănele lor ușoare,
Ce par'că dintr'o rază de soare s'au Țesut.

Atunce în Provența toată
 E-un chef cum n'a fost niciodată!
 Iar vinul cel de Baumo și Frigulet spumând
 Atunci se bea cu mare sete,
 Se cântă și se fac benchete;
 Atunci se văd băieți și fete,
 Când bate tamburinul o horă încingând.

— Ce să vă spun, sânt mulțumită!
 Pe leasa 'n purpură 'mpletită
 Gogoșile mănunchiuri pe rând s'au așezat!
 O frunz'asa de mătăsoasă,
 Niște gogoși așa frumoase
 Eu n'am avut de mult în casă,
 Suratelor, din ziua de când m'am măritat.

Pe când tot culegeam, așa
 Măria-Ioana le spunea,
 Ea, a Mireiei mamă prea mândră și cinstită
 A moșului Ramun soție.
 Cumetrele cu bucurie
 Lucrau, de ajutor să-i fie,
 La desfăcut gogoase în jurul ei. Grăbită

Mireia însă, printre ele,
 Le tot dădea la rămurele
 De stejărei și tufe de verde rosmalin,
 Pe care-omida cea voioasă
 De-a munților miresme trasă,
 S'a 'nchis în sculu-i de mătăasă.
 De par'c'ar fi mlădițe lucind de aur fin.

— Pe-altarul mare la icoana
 Sântei-Marii, Măria-Ioana
 Spuneă, pe cei mai mândri i-am dus ca jertfă și
 În orice an eu fac așa;
 În mila-i sfântă doară ea,
 Când socotește și când vrea,
 Dă viermilor poruncă pe crengi a se sui.

Isolda cea din Oste zise:
 — Eu am pătit-o, pare-mi-se!
 Eră 'ntr'o zi când vântul bătea din jos, voi știți,
 (Și ziua ceia n'ați uitat-o!)
 Ah, par'că mintea mi-au luat-o;
 Fereasta 'n lături am lăsat-o...
 Și-am numărat vreo zece pe leasă muceziți.

Taven din Baus și ea venise
 Ca să le-ajute. Taven zise
 Isoldei: — Toți cei tineri se laudă că știu
 Mai mult ca cei bătrâni. Să tacă!
 Căci trebui vremea să mai treacă
 Și să mai suferim oleacă:
 Vezi și cunoști la urmă, ehei, dar mai târziu!

Femei năuce și făloase,
 Numai ce-aveți gogoși frumoase,
 Și cât vă ține gura strigați din drum: Așa
 Belșug la mine nu se vede.
 Să vie, cine nu mă crede!
 Zavistia socoți că șede
 Și bombănind n'apucă grăbită 'n urma ta?

Și-atunci vecina îți va zice:
 — Frumoși, gândacii tăi! Ferice!
 Dar numai ce o leacă te 'ntorci, cât ai clipit,
 Cu o privire ea ți-i prinde,
 Numai venin, și ți-i întinde
 Și ți-i înnoadă, ți-i încinde!
 Pe urmă zici că vântul ți i-a mucegăit!

— Nu zic că nu se poate asta,
 Făcù Isota, dar fereasta
 Aș fi putut prea bine să n'o deschid de loc!
 — Cum, de deochiul ce pornește
 Din ochiul care viu sticlește
 Au cine se mai îndoește?
 Și baba la Isota privi cu ochi de foc.

— Voi, care moartea căutați
Cu un briceag, ca să aflați
Și tainele albinei ș'a mierei, e 'nzadar!
Nu știi că ochiul ce scânteie
Poate suci la o femeie
In sinu-i pruncul și să ieie
Din ugerile vacii lăptoase mama chiar?

Stau păsările fermecate,
De bufniță adulmecate;
Iar găștile din aier cad numai ce-au simțit
Un șerpe... Și pe-un vierme oare
De ochiul vrei să nu-l omoare?...
Dar da privirea arzătoare
A unui ochi de flacări și doruri mistuit,

Cât de cuminte-ar fi, ca fată
S'ar mai putea feri? Deodată,
Atunce, patru fete, gogoșile scăpând,
Răcnesc aprinse de mânie:
— Aspido, toamnă, vară fie,
Nu-ți taie pliscul, băbătie!
— Băeții! ian le spune să vie mai curând!

— Nu, strigă gloata, nu-i nevoie!
Așa-i Mireia, nu dai voie?
— Doar nu întotdeauna stăm la cules gogoși:
Știu în chiler o damigeană
C'o băutură ca o mană,
Mireia zice, și la goană
O rupe să n'o vadă cu obrăjeii roși.

— Suratelor, eu sânt săracă,
Incepe Laura. Dar dacă
S'ar întâmplă să vie chiar regele cel din
Pomparigusta să mă ceară,
In ciudă ce i-aș face! Doară
Să-l las vreo șapte ani să moară
Sărmanul, lângă mine, de dragoste și chin!

— Ba eu de loc, Clemența spune!
Vezi, dac'ar fi așa minune
Să mă 'ndrăgeasc' un rege avut și tinerel,
Cel mai frumos și bun din toată
Impărăția lui bogată,
Fără de mofturi eu pe dată
N'aș zice ba; m'aș duce cu dânsul la castel!

Și 'ndată ce aș fi aleasă
Și doamnă și împărăteasă
Ș'o mantă în fireturi și 'n flori dac'aș aveă,
Și peste tâmpla-mi arzătoare
O stemă din scânteetoare,
Smaralde și mărgăritare,
Eu tot la Baus regină voios m'aș înturnă.

Acolo scaunul mi-aș face!
Castelul vechi ce-acuma zace
Surpat pe stâncă 'naltă, din nou mi l-aș clădi:
Un turn eu aș mai pune-aice,
Alb, zarea largă s'o despice
Și pân'la cer să se ridice!
Iar când să mai răsuflu vreo leacă aș vroî,

Colò, în cetățuia nantă
Făr' de cunună, făr' de mantă,
Cu domnul meu alături măreață m'aș urcă;
Numai cu el! Zău, să n'am parte
De-o bucurie mare foarte:
Să-mi las vederea hăt departe,
Pe umăru-i plecată, privind în fața mea,

Ca'n palmă tot (zicea Clemența),
Regatu-mi vesel din Provența,
Intins ca o livadă de portocali verzi și
Colnicele cele 'nsorite
Ș'albastra mare cu grăbite
Feluci în flamuri înflorite.
Cu pânze'n vânt, la poala castelului din I!

Ș'apoi Venturul nalt, Venturul
 Brăzdat de trăsnete, ce'n jurul
 Muncelelor pitite sub el, și-a ridicat
 Până la stele alba-i frunte:
 Păstor cu pletele cărunte
 Ce printre fagi și pini, la munte,
 Stă de-și privește turma în cârjă răzămat;

Și Ronul unde tot la rând
 Cetățî vestite vin cîntînd,
 Să-și moaie vesel buza în vadurile sale,
 Ronul ce mîndru șerpuește,
 Și care 'ndată ce sosește
 Drept Avignon, din drum cotește
 Să se închine 'n fața măreței catedrale;

Ș'apoi Durența, o căpriță
 Salbatică ce vrea să'ngھیță
 Și cătini și ienuperi în mersu-i răpezit:
 Vioaie fată ce-și ia zborul
 Dela fîntîna cu ulciorul
 Și, ca să-și potolească dorul,
 S'acață de băeții ce'n drum i-a întîlnit.

Zicînd așa, atunci Clemența,
 Regina mîndră din Provența,
 C'un șorț plin de gogoase se scoală de pe tron
 Și le răstoarnă 'n coș deodată.
 Azalais, oacheșă fată,
 Și Violan 'a ei surată,
 (Părinții lor la țară ședeau, la Estublon),

Azalais, oacheșă fată
 Și Violan'a ei surată,
 La Sâmbovini adesea veneau, adesea. Dar
 Amorul drac, căci dracul este
 Și priceput să joace feste
 La fete mari și la neveste
 Le zăpăcise după un băetan ștrengar.

Și iată că Azalaisa
Ridică fruntea 'n sus și zis-a:
— Să spunem că la rându-mi regină sânt și eu,
Și că Ciutata mândră 'n soare,
Marsilia cu nave pe mare,
Selunul cu migdalii în floare,
Beaucairul și cu Pratul ar fi regatul meu!

Aș spune-atunci: Voi, Arlatence,
Voi, Barbentone, voi, Baussence,
Zburați pân'la palatu-mi ca păsările! Vreu
S'aleg vreo șapte fete care
Să spună ce-i amorul mare
Și ce-i simțirea trecătoare,
Și vesele tus șapte veniți la Sfatul meu!

Au nu e lucru jalnic doară
Să vezi doi tineri ce-și jurară
Iubire unul altui, că nu se pot lua?
Dar, eu Azalais, regină,
Pre legea mea, nu-mi faceți vină!
Când s'a 'ntâmplat de o pricină
Nedreaptă, cei doi tineri în drumul lor să dea,

La judecata celor șapte
Iertare vor găsi, legi drepte!
Dar cine s'ar ajunge ori pentru vr'un odor
Ori pentru aur, sau cel care
Și-ar face de ocară mare
Pe mândra lui, grea răzbunare
Iși va lua, certare, la judecata lor!

Iar când la doi băieți deodată
Le va fi drag' aceiași fată,
Sau când la două fete dreg un băet, aș vrea
Județul meu să spuie cine
Ște-a iubi mai mult și bine,
Cui dragostea i se cuvine.
Iar isonul să-l ție atunce voi chemă

Șapte felibri să s'adune.
 În armonii vrea să răsun
 Cântarea lor măiastră în slova tuturor;
 Și mai voesc apoi să scrie
 Pe coaje sau pe foi de vie
 Poruncile iubirii; vie,
 Și picure ca mierea lin versurile lor!

Sub bolți de pini odinioară
 Faneta din Gantelma doară
 Așa vorbi, când fruntea-i lumină revărsă
 Pe a Romaninului colnice
 Și pe-a Alpiilor. Ferice.
 Contesa din Dio, aice,
 Astfel, ținându-și curtea ei de amor, grăia.

Pe când vorbeam așa, frumoasă
 Ca ziua Paștelui, în casă
 Mireia se'ntorsese iar în mijlocul lor,
 Ținând clondirul subsuoară.
 — Dar hai să bem ca să ne pară
 Că munca noastră-i mai ușoară.
 Ia să vă torn, le zice, pe urmă... dați-i zor!

Și din clondir la fiecare
 Le toarnă băutura care
 Drept ca un fir de aur în felegeon curgea.
 — Eu, zise fata, am făcut-o
 Și în fereastră am ținut-o
 Căldura pân'a străbătut-o.
 Vreo patruzeci de zile de s'andulcit așa.

Trei buruieni din munți aduse
 Și'n mustul proaspăt bine puse
 Îți umple-atunce pieptul de-un gust bun și dulceag.
 Dar zise una din surate:
 — Mireie, noi am spus, noi toate,
 Că dacă ne-am vedeà bogate
 Am ști ce'n lumea asta mi-ar fi mai scump și drag.

Să te-auzim, dar și pe tine
 Ce gânduri ai, ce dor? Ia zi-ne!
 — Ce să vă spun? Ferice, acasă la părinți,
 În Craul nostru, mulțumită,
 N'am niciun dor, nicio ispită,
 Iar una zise-atunci grăbită:
 — Nu umbli după aur și nici după arginți!

Dar într'o zi, să am iertare
 Că-ți spun, Mireie; mi se pare
 Eră 'ntr'o marți; fusesem după gătoje, când,
 Spre Crucea-albă pe-o cărare
 Pornind cu sarcina 'n spinare,
 Eu te zării din depărtare
 C'un băetan de vorbă la frunză culegând.

Dar toate-au zis: — De unde-i, cine?
 — De ramuri nu vedeam prea bine
 Norada le răspunse, abia de se zăria;
 Dar dacă n'a fost o părere,
 L-am sămăluit eu la vedere
 Cu cel ce umblă cu punere,
 Valabreganul cela, Vincen, doar el eră.

— I, ștrengărită și șireata,
 Zbucni în răs atunce gloata!
 Voiă să aibă fata un paneraș frumos.
 Să-i vâre 'n minte se sileă
 Că mândrul ei să fie-ar vrea
 Cea mai frumoasă fată, ea,
 Auzi, să-și puie ochii pe el, un zdrențuros!

Ș'o lua în răs fără cruțare.
 Deodată însă baba sare
 Uitându-se la ele îmburnoșată: — Vai,
 Afurisite și năuce,
 Dac'ar veni să vă apuce
 Strigoaica și să vă usuce
 De l-ar vedeă că trece chiar Dumnezeu prin rai

Și-ar bate joc făr' de rușine!
 Niște zălude! Cum vă vine
 De Vincenet să râdeți? Unde-l vedeți așa?
 Știți voi ce zace'ntrânsul oare?
 Odată Dumnezeu se pare,
 C'a vrut s'arate-un lucru mare.
 Vedeți, minunea asta a fost pe vremea mea!

A fost odată un păstor,
 O vieață 'ntreagă trăitor
 In Luberunul aspru, păzindu-și turma sa.
 Iar când văzù că moartea-l cere,
 Bătrân și fără de putere,
 La pustnicul din Sânt-Euhere
 El se gândi să meargă, așa cum se cădeà.

Colo'n Valmasca rătăcit
 Din vremea când s'a 'mpărtășit
 De mic copil, de-atunce piciorul nu și-a pus
 Intr'o biserică. Uitase
 Chiar Tatăl-Nostru. Deci de-acasă
 Spre monăstire el se trase,
 Găsì aici pe pustnic și'ngenunchè supus.

— Ce vină, fiule, aice
 Te-aduce, pustnicul îi zice?
 — Ce vină am? Odată prin turmă îmi zburà
 O codabatură pribeagă
 (Păstorilor așa de dragă)
 Ș'a fost păcatul meu să-l tragă,
 Căci, Doamne, am ucis-o c'o piatră, vai de ea!

— Ei, de n'o face c'un plan, zău,
 Trebui să fie-un nătărău,
 Gândi sihastru'n sine. Și-i zice-atunci: Vezi tu
 Acolo 'n zare o prăjină?
 (Și nu-l slăbià din ochi). Anină
 De dânsa ghebea ta și vină
 Să te dezleg de toate păcatele acù.

Dar ce eră prăjina care
 Aveà să-l puie la cercare?
 O rază dela soare ce'n paraclis intrase
 Pieziș. Atunci păstorul iată
 Că-și scoate ghebea și pe dată
 O zvârle'n aer. Aninată
 Dulama lui rămase pe raza luminoasă.

— Om a lui Dumnezeu! făcù
 Sihastrul și'n genunchi căzù
 Lângă păstor alături, cu lacrimi fierbinți:
 — Ce vii, nevrednicul de mine,
 Eu să te iert? Nu se cuvine
 A-mi pune mâna peste tine,
 Căci eu sunt păcătosul, tu sfântul între sfinți!

Taven povestea a 'ncheiat-o
 Și veselia li-au tăiat-o.
 Dar Laureta zise: — Aceasta, negreșit,
 Ne'nvață ca să prindem minte:
 N'om judecă de-acu nainte
 Pe nimeni după 'mbrăcăminte
 Dar să nu uit... Văzurăți ce tare s'a'nroșit,

Drept ca un strugure de poamă,
 Mireia? N'ați bagat de samă,
 Când se aduse vorba de Vincenet? Așa-i?
 Ia spune să vedem și noi,
 Ținù culesul mult? În doi,
 Mai trece vremea; ei, ș'apoi
 C'un băetan de vorbă alături, să tot stai!...

— Hai, hai, gogoșile culegeți!
 Va fi de-ajuns, nu mă 'nțelegeți,
 Mireia zise? Sfinții chiar v'ar afuriși!
 Dar voi veni de hac odată:
 Mai bine decât măritată,
 Intr'un mitoc de maici uitată,
 În floarea tinereții, de lume voi fugi.

— Trai la li la, li la la la!
 Cântară fetele. Dar, ia,
 Să zicem noi cântarea frumoasei Magali!
 Voind de-a dragoste urgie
 Să scape, la călugărie
 Voi a se'ngropă de vie,
 Și'n Arbs la monăstire Sân-Vlasie porni.

— Hai, Noro, tu care știi rândul
 Auzul nostru minunându-l
 Ne zi de Magalia cum, fel și chip, scăpă
 De dragoste cu dibăcie,
 Și se făcea viță de vie
 Sau păsăricăi, rază vie,
 Și cum până la urmă căzù în laț și ea?

— O Magalia mea cea dragă...
 Incepe Nora. Casa'ntreagă
 Se 'nveseliă și una pe alta se 'ndemnau
 Precum pornește o cicoară
 A țărâi în miez de vară
 Ș'o 'ngână celelalte, iară
 Astfel, după Norada, copilele cântau.

MAGALIA

O, Magalie, dalbă floare,
 Ivește-te la geamul tău!
 Din tamburine și vioare
 Ascultă'n zori cânticul meu.

Ce de-a mai stele sânt pe cer!
 A stat și vântul.
 Dar stelele se vor păli,
 Când te-or zări!

— Nici cât de freamătul de frunză
 De-a ta cântare n'am habar!
 M'oi duce marea să m'ascunză
 Prin stânci și să mă fac țipar.

— O Magalie, de te faci
Un pește'n mare,
E un pescar m'oi face și
Te-oi pescui!

— Intr'un pescar de te-i preface,
Năvodul când li-i aruncă,
O păsărică eu n'oi face
Și pe câmpie voi zbură!

— O Magalie de te faci
O păsăruică,
In vânător eu m'oi schimbă
Și te-oi vână!

— La potârnicchi și vrăbioare
Când lațul îl vei așeză,
Am să mă fac o iarbă'n floare
Și m'oi ascunde 'ntr'o vâlceă!

— O Magalie, de te schimbi
Intr'o steliță,
Vioară apă eu voi fi
Și te-oi stropi!

— Te-i face apă curgătoare
Am să fac-un falnic nor,
Departe'n zări, departe tare
Până 'n America să sbor!

— O megalie, de-i plecă
Chiar până'n Indii,
In vântul mării m'oi schimbă
Și te-oi mânâ!

— Și de te-i face-un vânt de mare,
In altă parte voi fugi;
M'oi face-o rază dela soare
Și ghețurile voi topi!

— O Magalie de te faci
Aprinsa rază,
M'oi face o șopârlă și
Eu te-oi sorbi!

— O salamandră de te-i face,
Ascunsă în tufiș prin flori,
În lună plină m'oi preface
Ș'oi lumina pe vrăjitori!

— O Magalie de te faci
Senina lună,
O negură m'oi face și
Te-oi învăli!

— Chiar dacă 'o negură te-i 'face,
Nu mă vei prinde nici așa,
Căci într'o roză m'oi preface
Și într'un crâng m'oi aciua!

— O Magalie, de te faci
O mândră roză,
În fluturi mă voi schimbă,
Te-oi sărută!

— Hai fuga, fuga! Ori și unde
Mi-i căuta, va fi 'n zadar;
Într'o pădure m'oi ascunde
În coaja unui vechi stejar!

— O Magalie de te faci
Copac de munte,
O iederă m'oi face, ea
Te-a 'mbrătoșă!

— De-i vrea ca să mă iei în brațe,
Vei strânge numai un copac...
La Sfântul-Vlasie pe viață
Călugări' am să mă fac!

— O Magalie de te faci
O neică albă,
M'oi face un duhovnic și
Te-oi spovedi!

Aici, femeile uimite
Scăpând gogoșile-aurite,
Strigară cătră Nora: — O, spune-ne, dă-i zor
Ce-a fost cu biata Magalie
Când a plecat la sihăstrie;
Ea, care se făcuse vie
Și lună, soare, pește sau pasere și nor?

Iar Nora zise: — Din poveste
Am să vă cânt tot ce mai este,
Eram acolo unde sărmana Magalie
In monăstire se băgă,
Când vânătorul îi spuneă
Că 'ntr'un duhovnic s'a schimbă,
Dar veți vedeà pe urmă, pe urmă ce-o să fie:

— Intrând pe-a monăstirii poartă,
Tu maicile le vei află
Cum m'or jeli pe mine, moartă,
Și'n giulgiul alb m'or înfășă.

— O magalie, de te faci
Sărmana moartă,
Și eu în țărnă m'oi schimbă
Și-i fi a mea!

— Că nu-ți mai bați tu joc de mine
De-abia acuma vād și eu.
Tnebul meu de sticlă ține,
Spre amintire, dragul meu!

— Ce blândă și ce bună ești,
O Magalie,
Vezi, stelele au și pălit
Când te-au privit!

Și toate au tăcut. Așa
De mândru Nora mai cântă,
Că celelalte fruntea plecându-și-o, cântând,
Se lăsau duse 'ncetișor,
Ca tufele de căprișor
Când valurile de izvor
Le fură și le mână la vale murmurând.

— Ah, ce frumos e-afară azi
Norada a mai zis!... La iaz
Cosașii laolaltă au și venit grăbiți
Să-și spele coasa și arcere
— Ia dă Mireio, niște mere
Varatice, vezi de mai cere
Un caș, apoi la umbră cu toatele veniți!

Alexandru Naum

DIN LITERATURA CHINEZĂ

TU FU — 714-752

Împăratul

Pe un tron de aur masiv, Fiul Cerului, strălucitor de nestemate, stă în mijlocul mandarinilor ca un soare încunjurat de stele.

Mandarinii discută grav de lucruri serioase, dar gândul împăratului a sburat pe fereastra deschisă.

În pavilionul de porțelan, ca o floare strălucitoare înconjurată de frunze, împărăteasa stă în mijlocul doamnelor de onoare.

Se gândește că împăratul întârziează prea mult la consiliu, și, nerăbdătoare, își face vânt cu evantaliul.

O adiere parfumată mângâie chipul împăratului.

„Împărăteasa prin fâlfâirea evantaliului său îmi trimite resfirarea ei parfumată”; și strălucitor de nestemate, împăratul se îndreaptă spre pavilionul de porțelan, lăsând pe mandarini uimiți să se privească, în tăcere.

Puiul de vânzare

Micul nostru servitor leagă un pui de găină ca să-l vândă în piață. Puiul se sbate și țipă.

Tatăl meu îl privește nepăsător. Mama a întors capul. O vrabie, într'un copac, sboară de bucurie din cracă în cracă, căci de-acum are să aibă mai multe grăunțe.

Seara pe câmp

Soarele de toamnă a străbătut câmpia, venind din spre Răsărit; acum, alunecă spre Apus, în spatele șirului de munți.

Cerul e ușor luminat; fără 'ndoială, se crapă de zi de cealaltă parte a munților.

Pomii sunt acoperiți de mană, și vântul rece de toamnă le smulge cele din urmă frunze.

O barză văduvă, tristă și abătută, se 'ndreaptă spre cuibul solitar, cu gândul la acel care nu se va mai întoarce.

Un stol de corbi croncănește sinistru deasupra pomilor, în timp ce luna începe să strălucească, în noapte.

WEI YIN - WU — 740 - 830

In toamnă

Luna în vârful muntelui arde ca o lumânare. Din când în când, vântul sau chiciura scutură ramurile de bambus. La miezul nopții, înșelate de strălucirea argintie, păsărelele surprinse ciripesc, în timp ce eu veghez, singur, în dosul ferestrei.

Noapte

Unde oare se ascunde lumina zilei? Și de unde vine întunericul?

Din an în an, mă simt mai obosit. Fuga timpului mă umple de groază și mă 'nbătrânește înainte de vreme.

Mărgeanul

E un arbust lipsit de frunze și de flori. Nu-i nici piatră, nici jad. Cine ni l-a trimis?

Dar, ție cine ți-a dat această inimă nepăsătoare, scumpa mea?

PO KIU - YI — 772 - 846

In singurătate

Cum nu mai ies din casă, lumea nu se mai ocupă de mine. Trăesc în pace. De cât timp, anume? Trebuie să fi trecut doi sau trei ani, fiindcă atâtea foi innegrite de poemele mele îmi încarcă masa, și fiindcă băiețașul meu vorbește de mult.

Mă uit cu milă la semenii mei cari se ostenesc în căutarea bogăției și a gloriei. Mă 'ntreb ce-au să aibă în mormânt.

Surâsul băiețașului meu, prețuește, pentru mine, mai mult decât toate comorile din lume. Și când scriu câteva versuri frumoase, simt o mulțumire pe care niciodată n'a cunoscut-o împăratul celor Cinci fluvii.

Poetul se scoală târziu

Pasările care cripesc în arbori mă deșteaptă. Soarele de mult îmi încălzește streășina ferestrei. Mă 'ntind, apoi reînchid ochii. Plapoma are o grosime potrivită. Perna e dulce după pofta inimii.

E clipa, într'adevăr minunată, în care sunt incapabil să gândesc. Am uitat chiar în ce parte e așezat patul. Imi pare, atunci, că cele șapte găuri ale capului meu nu există și că soția, în curând, mă va lua drept o mare crisalidă de fluture care așteaptă primăvara.

Ocupații

În fiecare zi, după ce-mi fac siesta, beau două cești de ceai. Apoi, mă plimb prin grădină. Primăvara, stau de vorbă cu nebunatecele fete care culeg părăluțe din câmpia vecină. Vara, privesc rândunelele care se scaldă, din sbor, în gărlă. Toamna, îmi apăr crisantemele împotriva ceței. Iarna, cu o oglindă, trimit o rază de soare nerăbdătoarelor anemone care s'au înșelat în alegerea locului.

Câte odată, îmi agăț lăuta între două ramuri, și m'așez jos, lăsând vântului grija să-i tremure coardele. Atunci se revarsă o muzică suavă, care nu mă costă nici o forțare.

TU SIUN - HO — 847 - 907

Tânărul pin

De când a răsărit, se luptă cu ierburile stufoase.

De câtva timp numai a izbutit să se 'nalțe puțin deasupra ierburilor sălbatice.

Oamenii nu prevăd în el copacul gigantic. Când va străpunge norii, atunci îi vor admira măreția!

SU ȘE - 1036 - 1101

Cormoranul

Singur și nemișcat, cormoranul de toamnă meditează pe țărmul râului, și ochiul său rotund, urmează cursul apei.

Dacă un om se plimbă pe țărm, cormoranul se depărtează încet, clătinându-și capul. Dar, în dosul frunzișului, îi așteaptă plecarea, căci vrea să mai vadă undulările apei monotone.

Noaptea, când luna strălucește pe valuri, cormoranul meditează cu un picior în apă.

Acel care poartă în inimă, o mare iubire, urmărește, totdeauna, sbuciumul aceluiași gând.

Noapte de primăvară

Cele mai neînsemnate clipe ale unei nopți de primăvară prețuiesc mai mult decât o mie de monede de aur.

Florile răspândesc un parfum atât de îmbătător! Luna proiectează umbre atât de negre! În pavilionul cel 'nalt, cântecele și sunetele de flaut sunt atât de mângâietoare, iar în grădină, leagănul doarme dus în noaptea atât de adâncă!

Peștii

Din lac, pescuiesc pești.

Abia născuți, nu se tem de oameni; dar din clipa când și-au dat sama de momeala vicleană a undiței, nu mai apar.

LU YEU — 1125 - 1210

Seara, la țară

O liniștita seară în satul de munte! Rezemat de ușă, visez. Luna strălucește în cerul crepuscular. Sub zefirul murind, apa n'are nici o cută.

Aici, sunt departe de orice bârfeală. De mult am încetat să fiu în serviciul celor mari. Aș mai putea oare să mă plâng că nu mai am căruță și cai, când — netulburat de nimeni — îmi cresc găinele și porceii?!

SIN K'I - ȚI — 1140 - 1207**Întoarcerea**

Dus și 'ntors, trebuie să străbat trei sute de li, — i-am spus să m'aștepte cinci zile.

Acum, nu mai sunt sigur că voi fi acasă în a șasea zi; de nenumărate ceasuri e nerăbdătoare să mă revadă.

Imi cravașez calul, — cu cât sunt mai grăbit, cu atât trapul calului îmi pare mai încet.

Trebuie să mă rog de grangurii purtători de noroc să-mi anunțe întoarcerea.

HIONG ȚU - ȘA — 1350 - 1412**Totdeauna**

Mă uit la frunzele moarte care acopăr pământul. Pentru mine nimic nu s'a schimbat între nașterea și moartea lor. Eram nefericit astă primăvară. Acum e toamnă, și sunt și mai nefericit.

Soare, soare, de ce mai răsari când ea m'a părăsit pentru totdeauna!

CIAN SO - SU — 1428 - 1473**Reverie**

Vântul a început s'adie. Acest arbore tresare ca o fată îndrăgostită. Pești lucitori sar la suprafața apei. Petale de lotus se duc de-avalma cu stoluri de fluturi.

Mă 'ntreb dacă soția mea se 'ndoește că nu sunt la slujbă.

LI ȘUANG - KIA — 1703 - 1758**Fata goală**

Ca să-și întâlnească logodnicul, sub salcia cea mare de pe malul apei, și-a pus cele două rochii mai frumoase.

Când soarele 'ncepu s'apuie, dâșii își vorbeau încă, cu dragoste.

Deodată, se sculă, rușinată, fiindcă nu mai avea a treia rochie: umbra salciei.

HUNG SO - FAN — 1812 - 1861

Dorință

Caldă noapte, strălucitoare lună, mireasmă de pruni, dați-i iubitei mele un vis încântător!

Făceți-o nerăbdătoare să mă revadă, și, odată cu răsăritul soarelui, să-mi bată la ușă!

Mireasmă de pruni, strălucitoare lună, caldă noapte, voi ști, după sărutările ei, dacă m'ați auzit...

CEN HAI — 1865 - 1908

Mă gândesc la tine

Mă gândesc la tine, fată sglobie cu obraji frumoși, și nu mai dorm.

În odaia mea, e o mică cutie de lac negru. De câte ori nu mi-am cufundat gura în această gură de umbră, de când mâinele tale au atins-o!

Intr'o zi de primăvară, am cumpărat-o din magazinul tatălui tău, și tu mi-ai împachetat-o.

Știu bine că sunt urât. Dacă ți-aș mărturisi cât te iubesc, oare cât timp ai râde?

Aș voi să fiu o adiere. M'aș înfășura în jurul tău, fără să știi.

Cât aș fi de umil, de supus și de mângâietor, dacă mi-ai da voe să-ți vorbesc.

Traducere de Al. T. Stamatiad

T O A M N A

*Pe bolta cerească
Atârnă greoiu,
Perdeaua de nori cenușie.
Flămânzi, întind corbii
Cernitul convoiu
Pe trista câmpie.*

*Iși scutură pomii
Al frunzelor scrum,
Ce zboară în vânt revășite.
Prin aer pătrunde
Târziul parfum
De flori veștejite.*

*Un cârd de cocoare,
Trudit șovăind,
Se pierde încetul în zare...
Iar soarele-și urcă,
Prin nori străbătând,
Eterna cărare...*

*Pe sufletu-mi veșted
Un dor învechit,
Năstrușnic, durerea își varsă:
Alină-mi-o toamnă...
Și'n pieptul cernit
Pustiul ți-l lasă.*

Axentie B. Oprișanu

FOST-AU ROMÂNII ARDELENI HUSIȚI ?

Articolul acesta nu vrea să fie nici articol de polemică, nici de discuții filologice, pentru că cred de prisos pe cea din-tâi și n'am nicio competență în aceste din urmă. Și iarăși cred inutil a da pomelnicul tuturor cari, studiind această problemă, au ajuns la alte concluzii și al acelora, cari nestudiind-o înșiși, și-au însușit concluziile unora ori ale altora din cercetători. Discuția, la fiecare pas, cu înaintașii, cari au urmărit ca și mine, numai stabilirea adevărului, nu mi se pare indispensabilă.

De altfel husitismul Românilor ardeleni nu este de dată prea veche. Înainte de 1904 el era cu desăvârșire necunoscut. Nu l-au cunoscut nici istoricii români nici cei străini. Acest lucru nu trebuie să ne mire, fiindcă *nu există nicio mărturie istorică, — absolut niciuna — care ar dovedi existența, între Românii ardeleni, a acestui curent religios și cu atât mai puțin, că aceștia s'ar fi făcut husiți „pe capete”*. Teoria husitismului român ardelean s'a ivit din necesitatea de a explica origina întâilor traduceri românești. Socotindu-se ca fapt sigur că acestea sunt din jumătatea a doua a secolului al 15-lea, teoria s'a înfiripat ușor, întemeindu-se pe următorul proces logic: fiindcă traducerile românești ardelenice din sec. 16-lea se datoresc influenței unei mișcări de reformă din biserica apuseană, unei asemenea mișcări trebuiesc atribuite și traducerile din veacul al 15-lea. Mișcarea aceasta a fost husitismul, ergo...

Pe noi aci nu ne preocupă nici data traducerilor amintite nici origina lor, ci ne preocupă un singur lucru: răspânditu-s'a husitismul între Românii ardeleni și deci trebuie trecută această mișcare religioasă între factorii civilizației românești?

Înainte de a răspunde la această întrebare, e necesar să

lămurim o altă chestiune în strânsă legătură cu ea și anume: ce răspândire a avut husitismul în Ardeal?

Întâia amintire despre mișcarea husită în regiunile locuite de Români o avem în scrisoarea dela 5 Februarie 1436 a episcopului catolic de Orada, Ioan, trimisă călugărului minorit Giacomo della Marca — Iacobus de Marchia, cum îl numesc documentele latinești —, numit de papa Eugen IV inchișitor al acestei erezii în părțile Bosniei, Serbiei și Ungariei, în care-l invită să vină și în eparhia sa „pro huiusmodi maledictae sectae et haeresis pestiferae eradicatione”¹⁾. La 8 Maiu 1436 inchișitorul a fost invitat de episcopul dela Alba Iulia în Transilvania unde agenții husiți au convertit „quam plures gregis nostrae utriusque sexus homines”²⁾. Peste câțva timp a fost invitat în eparhia Cenadului, iar la 1 Decemvrie 1436 episcopul Orăzii comunică papei, că fratele Iacobus a stârpit eresia atât în eparhia sa cât și în părțile ardelenene³⁾. Același lucru îl comunica papei și capitolul din Caloccea la 4 Decemvrie 1436⁴⁾. Și într’adevăr la începutul verii anului 1437 îl găsim în părțile sudice ale eparhiei de Pécs (dincolo de Dunăre).

Din datele acestea puține, singurele cunoscute, ne putem da seamă de răspândirea pe care a avut-o husitismul în regiunile ardelenene locuite de români, dacă în câteva luni călugărul Giacomo della Marca, l-a putut extermina cu desăvârșire, încât de aci înainte *nicio amintire nu se mai face de el*. Atât de trecătoare și fără nicio urmare a fost mișcarea husită în aceste părți, încât istoricul sas Fr. Teutsch abia îi dedică în a sa *Geschichte der evangelischen Kirche in Siebenbürgen* (Sibiu 1921) câteva rânduri (I, pp. 154—155) asemenea și maghiarul Karacsonyi în *Istoria bisericii catolice din Ungaria* (ediția a 2-a. Oradea 1915, p. 45—46). Prin urmare husitismul n’a avut nici timp și, crunt persecutat cum era, nici posibilitatea să molipsească poporul românesc, atât de conservator, din Transilvania. Veacuri întregi de stăpânire exclusivă catolică nu l-au putut întoarce la catolicism, precum

¹⁾ Hurmuzachi, Documente I. 2 p. 604, No. 507.

²⁾ Idem, p. 604 — 605, No. 508.

³⁾ Idem, p. 606, No. 511.

⁴⁾ Idem, p. 507 — 608, No. 512.

nu l-a putut întoarce la calvinism nici propaganda calvină din veacurile 16 și 17 deși era sprijinită de principi, de partea cea mai mare a aristocrației și de zeloși și fanatici superintendenți. Cum l-ar fi putut deci converti biata mișcare husită persecutată și de preoți și de episcopi și de autoritățile civile și pentru a cărei completă exterminare a fost suficientă trecerea pripită prin aceste părți a unui călugăr, ori cât de mult ar fi semănat el, cum spune episcopul Ioan dela Oradea, cu S. Pavel?

Dar răspândirea între Românii ardeleni a husitismului este imposibilă și din alte motive și anume din cauza învățăturilor și practicilor lui religioase, cari constituiau o negare a ritualului bisericii ortodoxe românești. Husitismul respingea cultul sfinților și al Preacuratei Fecioare Maria, slujbele bisericesti, mirul, sfințirea apei, toate sărbătorile — afară de duminecă, posturile, etc., adică respingea chiar acele părți din viața bisericii ortodoxe, cari erau mai accesibile poporului și la care se reducea întregul lui creștinism. Dacă propaganda calvină n'a prins între Români, cauza este a se căuta în primul rând, în năzuința lor de a modifica ceremoniile și ritualul bisericii românești, iar dacă unirea cu catolicii a prins, cât a prins, la începutul veacului al 18-lea, cauza trebuie atribuită, cea mai mare parte, faptului, că a lăsat neatins acest ritual.

S'a invocat în sprijinul convertirii la husitism a țărănimii ardeleni, răscoala din 1437. O examinare a acestei răscoale ne dovedește și aci chiar contrariul. Este adevărat că urmașii lui Huss au deviat considerabil dela doctrinele și moravurile austere ale magistrului, că în special *Taboriții* au construit un întreg sistem social, pronunțat comunist și că ici colo au încercat să-l realizeze. Inșă între ideile lor și ideile conducătorilor răscoalei ardeleni din 1437 este o deosebire fundamentală care exclude orice apropiere. *Taboriții* spuneau că nu trebuie să existe al meu și al tău, nici impozite nici dijme, nici clase privilegiate, nici slugi și stăpâni, etc.¹⁾. Țăranii ardeleni răsculați cer cu totul altceva: *stabilesce con-*

¹⁾ Kautsky, *Die Vorläufer des neueren Socialismus*, Stuttgart, 1895 p. 215.

dițiile pentru plata dijmelor (quod a modo in futurum in solutione ipsarum decimarum episcopaliū pro viginte capeciis unum florenum aut centum denarios pro tempore currentes, ipsos florenos auri equivalentes dare et solvere teneantur), cer să nu mai plătească „nonele“ (a noua parte din produsul muncii lor), ca oamenii liberi să se poată muta de pe moșia unui proprietar pe a altuia; și cer stabilirea exactă a diferitelor sarcini iobăgești. Prin urmare absolut nimic comun nici cu teoriile nici cu practicile sociale ale husiților-Taboriți. Singurul lucru, pe care l-au putut lua țărani ardeleni dela Taboriți a fost ideea însăși a răscoalei, dar nici de cum învățăturile lor sociale.

Rezultă deci că husitismul a avut între catolicii din Transilvania o răspândire cu totul neînsemnată, încât în câteva luni (Mai—Noemvrie 1436) a fost exterminat complet, ne-mai făcându-se de el nicio amintire, că, având în vedere învățăturile lui, cari desființează întreg ritualul bisericii ortodoxe românești, chiar dacă ar fi avut o durată mai lungă și o răspândire mai întinsă, nu putea cuceri elementul românesc al provinciei atât de conservator și atât de legat chiar de formele externe ale cultului său, pe care le combătea husitismul. Și, mai presus de toate, nu există nicio mărturie istorică, absolut niciuna, care ne-ar oferi cea mai slabă indicație, că o parte cât de mică din nația noastră de peste Carpați s'ar fi convertit la această eresie.

Z. Păclișeanu.

ATHALIA

ACTUL al IV-lea

SCENA I-a

Joas, Jozabet, Zaharia, Salomith, Un levit, Corul

SALOMITH

În pasul lui măreț, Eliacin se 'ndreaptă
Cu frate-meu pornind și mama. Au ce-așteaptă?
Ce duc ei, dragi surori, sub văluri amândoi?
Și spada-aceea-a cui să fie? Nu știți voi?

JOZABET (lui Zaharia)

Cutremurat, smerit, tu, fiul meu, de-oparte
Așază-a sfintei legi temută, aspră carte.
Și tot așa și tu, iubite Eliacin,
Coroană s'o așezi pe-acest ceaslov divin.
(Către Levit)
Levitule, să știi, Joad ținea să-ți spună,
Că spada lui David s'o pui lângă cunună.

JOAS (prins de curiozitate)

Princesă, pentru ce alaiu-acesta nou?
Cunună, un ceaslov, o spadă de erou...
De când am fost crescut în umbră de altare
Eu încă n'am văzut mai falnică sărbare...

JOZABET (încând un suspin)

Ai îndoeli? Așteaptă și'ndată ai să vezi.

ELIACIN

Ah, vrei pe fruntea mea cununa s'o așezi?
 (rugător)
 Ferește-te să nu-i întuneci strălucirea!
 A fost a unui sfânt! Cinstește-i amintirea...
 Un biet copil ce-a fost la fiare asvârlit...

JOZABET (încercându-i pe cap diadema)
 Stai fiule; eu fac doar ce mi-au poruncit.

ELIACIN

Aud, de nu mă'nșel suspine 'ntretăiate.
 Princesă, ce faci? Plângi? Ce milă te abate?
 Ori poate eu acum de jertfă-s pregătit,
 Cum fiica lui Jephté lui Iahveh s'a jertfit,
 Să'mpac, murind pe rug, tot ce mânia-i cere?
 Vai, tot ce are-un fiu e-a tatălui avere!
 Chiar viața.

JOZABET (arătându-i pe Joad)
 Voia Lui, prin el o vei afla.
 Să nu te temi. Și noi de-acum putem pleca.

SCENA II-a

Joad, Joas

JOAS (alergând în brațele marelui preot)
 Oh, tată!

JOAD

Drag copil!

JOAS

Dar, ...ce se pregătește?

JOAD

E drept, copilul meu să afli tot... firește...
 Tu trebuie să știi 'naintea tuturor,
 Ce-ți cere Dumnezeu și ce le cere lor.

Fii dârz cum n'ai mai fost nici când! Credință cere!
Arată-te cuprins de-acea învăpădere
Ce ți-am sădit-o eu, de când la mine crești:
Lui Iahveh să-i întorci tot, tot ce-i datorești.
Ai tu ăst gând înalt și nobilă dorință?

JOAS

Sunt gata; dacă vrei îi dau, și-a mea ființă!

JOAD

Ți s'a citit ades din viața-atâtor regi,
Copile; ți-amintești la câte aspre legi
Un rege 'nvrednicit de șceptru, se supune?

JOAS

Un rege înțelept, chiar Dumnezeu o spune,
Pe aur, bogății, nu se va răzema.
Cu frică de Jahveh, el pururi va păstra
Indemnurile Lui și aspra-i judecată.
Poveri pe frații săi nu pune niciodată!

JOAD

Dar dac'ar fi s'alegi un rege, drept model,
Cu care dintre ei ai vrea să fii la fel?

JOAS

David, lui Dumnezeu dând inima-i întreagă,
Imi pare, dintre regi, icoana cea mai dragă.

JOAD

Și astfel, la necaz, tu n'ai să faci un pas
Să semeni cu Joram sau cu Ochozias?

JOAS

Oh, tată!

JOAD (cu duioșie)

Și cum crezi că vei sfârși tu, dară?

JOAS

Ca dâșii cine-ar fi, la fel ca ei să piară! ¹⁾

JOAD

(Se prosternă în genuchi înaintea lui)

JOAS

Oh, tată, în genunchi? Dar ce s'a întâmplat?

JOAD

M'aplec în fața ta, căci azi mi-ești împărat!

Fi vrednic de David, Joas!

JOAS

Visez, îmi pare...

Eu Joas?

JOAD

Vei afla prin ce minune mare
Iahveh a amăgit mânia-unei femei,
Pe când puteai să fii ucis de mâna ei,
Și cum ai fost salvat când porunca măcelul!
Și azi ești urmărit și moartea ta i-e țelul,
Cu acelaș foc nestins cu care 'n vremi a vrut
Să pieri ca ultim fiu din fiul ei născut!
Și-acuma ești pândit, căci bănueli tot are;
Sub numele de azi vrea iar să te omoare.
Dar sub al țării steag știut-am aduna
Un neam supus, viteaz ce te va răzbuna.
— Intrați, voi toți ostași, păstori de triburi sfinte,
Vlădici, cinstiți de har și mergători 'nainte!

(Perdelele se dau în lături și se văd :)

¹⁾ Ceia ce s'a și întâmplat. Cartea Sfântă a menționat viața lui spre marea învățătură ce putem trage dintr'însa!

SCENA III-a

Aceiași, Azarias, Ismail și alți trei șefi leviți

JOAS (continuă adresându-se lui Joas)

Cu-acești răzbunători, lovește pe vrăjmaș,
O, Rege! (către preoții leviți)
Preoți, iată, al lui David urmaș.

AZARIAS

Eliacin?

ISMAEL

Copilul ce l-a iubit poporul?

JOAD

Al regilor Iudeii el e moștenitorul.
E ultimul vlăstar din tristul Ochozias;
Crescutu-l-am cum știți, sub numele Joas,
Tulpină din tulpină atât de secerată!
Intregul Iuda-a plâns de soarta lui, odată!
Cu frații săi a fost crezut mort și 'ngropat.
Ca și pe ei, un fier viclean l-a fulgerat.
Dar Domnul a voit și moartea-i fu învinsă,
In inimă-i păstră căldura-aproape stinsă.
Din ghiare de călăi viața lui smulgând,
L'aduse Jozabet la pieptu-i sângerând.
Și nefiind decât doar eu tăinuitorul,
Crescutu-l-am de toți ascuns, moștenitorul.

JOAS

Oh, tată! Voiu putea vreodată, cât voiu fi,
Din câte mi-ai făcut, vreun bine răsplăti? ¹⁾

JOAD

Recunoștință dă-mi la vreme de primejde!
(Către leviți)

Priviți la Rege, toți: e unica nădejde!

In sarcină mi-a stat să vi-l păstrez; de-acum

¹⁾ Se știe binele: i-a ucis pe Zaharia, fiul binefăcătorului său!

Ostași ai lui Iahveh, sfârșiți deschisul drum.
O să vedeți curând, Regina ucigașe,
Când va afla că el n'a fost ucis din fașe,
L'ar asvârli din nou în groaza din mormânt!
Nu-l știe și-l vrea mort. Cu atât mai mult cuvânt,
Voi preoților, voi veți stăviliurgia.
Sfârșească-se odat' dintre Evrei robia!
Sus, legea voastră, sus! Pe morți vi-i răzbunați!
Un singur Rege doar și-un singur trib: toți frați!
E încercare grea și mult primejdioasă
Din tronul-i să răstorn Regina orgolioasă.
Ea are strânși sub steag în lagăr, numeroși
Streini, toți îndrăzneți; Evrei necredincioși.
Dar Izraelu 'ntreg în ăst copil trăește!
Puteri îmi dă Iahveh, căci el călăuzește,
Și chiar de pe acum s'o tulbure a 'nceput.
Ascunși de ochii ei, v'am strâns cum am putut.
Ne crede slabi și fără de nicio apărare,
Dar noi vom proclama pe Rege, sus și tare;
Oșteni ai lui Joas, într'un mănunchi apoi
Vom merge și-om chema dreptatea prin războiu!
Și'n inime trezind credința adormită
Vom căuta 'n palat pe-Athalia zăvorită!
Ce suflete-atât de amorțite 'n somn,
Văzând în frunte pus pe chiar al țării domn,
Nu s'ar grăbi să ia din faptă un exemplu?
Un rege-adăpostit, hrănit de Domnu 'n templu,
Și unsul lui Aaron, de preoți sfinți urmat,
Copii lui Levy luptând cu braț armat,
Cu arcuri-spede, lănci, — tot arme vechi, vestite,
Pe-altarul lui Iahveh de David dăruite!
Urgia pe dușmani din ceruri va cădea,
In sângele vrăjmaș cu toți vă veți scâldea,
Loviți în Tyrieni, chiar și 'n Izraeliții
Vânduți; nu coboriți voi înșivă, leviții
Din cei ce-au pedepsit în vremi pe Israil
Când sufletu-i s'a 'ntors spre zeii dela Nil?
Nu 'și-au ucis părinți, glorificând străbunii,
Stărpind cu-acelaș braț și idoli și nebunii,

Și-au câștigat astfel prin faptu-acesta rar
Un vechi drept, de-a sluji pe Domnul în altar?
Dar simt de cum vă văd, că merg cu voi departe.
Jurați, jurați întâiu pe-această sfântă Carte,
Acestui rege nou trimis lui Israel,
Că vii, luptând, murind, toți sunteți pentru el!

AZARIAS

Jurăm și pentru noi și pentru frați, pe lege,
Că'n scaun strămoșesc Joas va fi iar rege;
Că nu vom arunca din mână fierul dat,
Cât timp vrăjmașii toți nu-i vom fi răsturnat!
Iar dacă s'o găsi vr'un culpeș de trădare,
Arată-i, Doamne, Tu, cumplita-ți răzbunare¹⁾:
Din moștenirea Ta, cu fii cu tot, uitat,
Să fie ca un stârv pe câmpuri lepădat!

JOAD (lui Joas)

Dar tu? Acestei Legi, supui a ta voință?
Juri, Rege, să-i păstrezi de-a pururea credință?

JOAS

Dar pot de jugul ei să mă despart cândva?

JOAD

Copilul meu! Mă lași să te numesc așa?
Oh, duioșia mea și lacrimile mele,
Tu iartă-le și treci, — nu te opri la ele!
Departa-ai fost de tron! Nu știi ce otrăvit
E farmecu-i fatal în care e 'nvălit!
Nu, nu te-a îmbătat puterea absolută!
Tu nu cunoști curteni cu vocea prefăcută.
Curând ți-or spune ei: „cele mai sfinte legi
Sunt pentru cei desculți, dar nu sunt pentru regi!
Un rege n'are frâu decât a lui plăcere,

¹⁾ Blestemul s'a împlinit chiar cu Joas, care după ce a ucis pe Zaharia fiul lui Joad, și a fost bătut de regele Syriei, Hazael, muri ucis de supușii săi.

Și lui se va jertfi tot ceea ce va cere!
 La muncă și dureri poporu-i osândit,
 Și doar c'un braț de fier e bine cârmuit.
 De nu-l ingenunchezi, el mâine te 'ngenunche".
 Și'n laț târit astfel către abis, pe multe,
 Ei ți-or strica încet tot sufletul curat,
 Te-or face să urăști ce-i bun și-adevărat!
 „Virtutea e — spun ei — o tristă slăbiciune".
 Așa s'au rătăcit mulți regi cu 'nțelepciune!
 Să-mi juri pe Cartea sfântă în fața tuturor
 Că Domnul îți va fi a tot stăpânitor;
 Că aspru cu cei răi, iar cu cei buni ca frate,
 Vei pune 'ntre săraci și tronul tău dreptate.
 Că n'ai să uiți nici când că sub acest vestmânt,
 Ai fost sărman ca ei și singur pe pământ!

JOAS

Chezaș mă pun să fac ce legea-mi poruncește,
 Iar când te-oi părăsi, Iahveh, — mă pedepsește!

JOAD

Vin, dar; cu sfântul mir tu trebuie să fii uns.
 Vin Jozabet, — nimic noi nu avem ascuns.

SCENA IV-a

Joas, Joad, Jozabet, Zaharia, Azarias, etc. Salomith, Corul

JOZABET (îmbrățișând pe Joas)

O, fiu a lui David!

JOAS

Vin, Zahario, vin, un frate bun te cheamă.

JOZABET (lui Zaharia)

Aruncă-te 'n genunchi, ți-e rege, fiul meu!

JOAD (pe când toți se 'mbrățișează)

Copii, să fiți uniți, cum sunteți azi mereu!
 (Un clopot sinistru sună prelung o singură dată, afară, drept semnal).

JOZABET (lui Joas)

Știi dar din ce părinți scobori prin voia sorții?

JOAS (aprobând cu înclinarea capului)

...Și mâna ce m'a smuls la timp, din ghiara morții!

JOZABET

Pe numele tău, Joas, te voiu putea numi.

JOAS

Joas, nu va 'nceta în veci de-a te iubi.

CORUL (în surprindere)

Cum? El este...

JOZABET (tare, ca răspuns)

JOAS

JOAD

Dar s'ascultăm levitul.

SCENA V-a

Acciași, un levit

LEVITUL (intră discret, îngrijorat)

S'a uneltit un plan, dar nu-i cunosc sfârșitul.
Un clopot sună lung și amenințător...
Văd focuri strălucind sub steagurile lor.
Athalia și-a strâns întreaga sa armată.
Spre orice ajutor ni-i calea înfundată.
Intregul munte sfânt cu templu 'n vârf zidit,
Trufașii tyrieni l-au și împrejmuțit!
Chiar unul, înjurând, ne spuse 'n gura mare:
Abner e 'nchis, iar voi, — voi n'aveți ajutoare!

JOZABET (lui Joas)

Oh, drag copil! Mi-ai fost de ceruri dăruit
Zadarnic! Să te scap, vai, ce n'am îndrăznit!
Ah, Cerul și-a uitat de David, bunul tată!

JOAD

Cum nu te temi s'atrăgi din cer, mânia toată
 Asupra ta și-a lui, iubit atât de mult?
 Chiar dacă Dumnezeu din braț ți l-ar fi smult,
 Iar casa lui David el ar voi-o 'nfrântă
 Și stinsă, — nu ești tu aci pe culmea sfântă
 Pe care Abraham, de Dumnezeu învins,
 Asupra lui Isaac un braț supus a 'ntins,
 Și-a pus pe rug pe-acel vlăstar al bătrâneții,
 Lăsând lui Dumnezeu făgăduința vieții,
 Când el jertfea supus într'ăst copil iubit
 Nădejdea unui neam ce'ntrânsul s'a sădit?
 — Amici, să ne 'mpărțim; ia, Ismail o gardă:
 Păzește 'n Răsărit, un pas să nu se piardă!
 Tu, — către Carul mic; tu, — laturea de-apus.
 La Miază-zi fii tu; și când la post v'ați pus,
 Fii preot sau levit, strunește 'n frâu elanul,
 Ca nu cumva să-ți dai pripit, pe față planul.
 Și pân' la unul, toți, cu-același gând curat,
 Viu, mort, să stai înfipt, pe locul apărat!
 Dușmanii ne-au privit în oarba lor mânie
 Drept turme ce se duc ușor la cășăpie,
 Iar temerea, cred ei, că rândurile-a rupt;
 Azarias, vei fi cu Joas, ne'ntrerupt;
 — O vino, drag vlăstar, din rasa 'n veci vitează
 Și-apărătorii tăi la luptă 'nbărbătează!
 Te-apropie să-ți spun coroana 'n fața lor
 Și dacă pieri, — să pieri așa cum regii mor.
 Urmează Jozabet;
 unui levit) tu dă-mi armele 'ncoace.
 (către Cor)
 Copii, — lui Dumnezeu rugați-vă în pace!

SCENA VI-a

Salomith, Corul

CORUL (cântă un marș)

Plecați, copii ai lui Aaron;

Plecați,

Nici când o mai vestită luptă

N'au dat străbunii pentru tron,
 Plecați copii ai lui Aaron,
 Plecați,
 Căci pentru Dumnezeu și rege voi luptați!

I-a FECIOARĂ

Oh, unde ți-e săgeata ce 'n piept se 'nfige greu
 Când furia ți-e dreaptă, slăvite Dumnezeu?
 Au nu ești tu și azi apărătorul țării,
 Un Dumnezeu gelos, Zeu drept al răzbunării?

A II-a FECIOARĂ

Ah, unde ești Tu, Doamne, părinte-al lui Iacòb,
 Atât de bun și darnic cu umilitul rob?
 În spaima 'ngrozitoare cu care Tu ne cerți
 Vezi, Tu numai păcatul și nu mai știi să ierți?

TOT CORUL

Ah unde-ți este, Doamne străvechea îndurare? ,

A III-a FECIOARĂ

Cei răi, spre Tine 'ndreaptă săgeata, cu turbare,
 „În lupta care 'ncepe să facem a 'nceta
 Zic ei, — orice sărbare
 Ce 'n slava lui Iahveh spre cer s'ar îndrepta.
 Să dezrobim pe muritor,
 Pe sfinții lui la rând securea să-i lovească:
 La flăcări altarele-i sfinte!
 De slava și numele lui
 Să nu se mai ție 'n veci minte!
 Nici el, nici Hrist al lui să nu ne stăpânească!

TOT CORUL

Oh, unde e săgeata ce 'n piept se 'nfige greu,
 În furia Ta dreaptă, slăvite Dumnezeu?
 Au nu ești Tu și astăzi apărătorul țării
 Și-al dreptului înfrânt, un zeu al răzbunării?

I-a FECIOARA

Din regii noştri, trist vlăstar,
 Tu scumpă, cea din urmă floare,
 Sub spada crudei mame iar
 Cădea-vei tu şi astăzi oare?
 O, Prinţ iubit, ne spune,
 Au nu cumva vre-un Zeu, din leagăn, prin minune,
 Cu paloşul de foc de duşmani te-a păzit?
 Sau poate din sicriu de veci pecetluit,
 La glasul lui Iahveh din morţi ai tresărit?

A II-a FECIOARĂ

O, Doamne, poate el să fie vinovat
 Când tată şi strămoş căzură în păcat?
 Nu-l scapă mila Ta, şi pururi ai să-l cerţi?

CORUL

Stăpâne-al lui Iacob, oh, unde ţi-e 'ndurarea?
 Ca 'n vremile străvechi Tu nu mai ştii să ierţi?

O FECIOARĂ (fără să cânte)

Auziră-ţi voi cântarea
 Tyrienilor din goarne?

SALOMITH

Da, da, aud un răcnet, sunt bărbarii soldaţi,
 Oh, inima-mi se teme!
 S'apropie! Vin totul în cale să răstoarne.
 Să ne retragem grabnic cât încă mai e vreme
 Sub umbrele mântuitoare
 Ale temutelor sanctuare!

— CORTINA —

D. Nanu

DE PE CULME

Tunica mea, dalbă, neprihănită,
Stropit'a fost de mișelia lumii.
Dar valul dârz venit din zări senine
I-a dăruit din nou splendoarea spumii.

Copite tari, în goana lor nebună,
Vrut-au să secere dela tulpină
Tot ce-a 'nflorit, departe de-orice drum,
Pe țarm de vis, în tainică lumină.

Dar stropi de ploae, ca după furtună,
Au stins văpaea cea de foc; și florile,
Mai mândre, mai învoalte ca oricând,
S'au ridicat cum se înalță zorile!

Nu vreau s'ascult blestemele șoptite
În întuneric de drumeții orbi;
Îi las să creadă, că comoara mea
E doar un stârv înconjurat de corbi.

Stau drept, cu ochii mari deschiși, spre-Acela
Ce singur poate să citească 'n mine;
Nu mă aplec sub viscolul năpraznic,
Ci cântăresc, tăcut, tot ce e bine.

Iar dacă, falnic brad rămas pe culme,
Mă leagă totuși rădăcini de fier
De glia noastră muritorilor,
Nu vreau să uit că toate, toate pier.

Și'n ochii 'n care-am semănat iubirea,
Iubirea cea curată care cântă,
Voiu regăsi dumnezeescul paloș,
Ce mi-a fost dat cu îndurare sfântă!

Sandu Tzigara-Samurcaș.

PANCIATANTRA

(Urmare).

POVESTEA ÎNTÂIA

Epurele și elefantul

Intr'o pădure trăia odată un elefant uriaș, cu numele Patru-Dinți, care era regele turmei sale. Odată se ivi acolo o secetă mare, care ținu mulți ani. Din cauza ei secară lacuri, smârcuri, mlăștini și bălți. Atunci toți elefanții întrebărează pe regele lor: „Măria-Ta, puii noștri sunt chinuiți de sete și trag să moară; unii au și murit. Să căutăm un lac, unde să bea apă și să se înviioreze“. După ce se gândi mult, regele elefanților zise: „Este în inima unui ținut, într'un loc singuratic, un lac mare, totdeauna plin cu apă din Gangele care curge pe sub pământ. Să mergem într'acolo“. Zis și făcut. Merșeră ei cinci nopți de-arândul și ajunseră la lac. Acolo intrară în apă și nu ieșiră decât atunci când apuse soarele. Inșă de jur împrejurul aceluia lac se aflau nenumărate gropi, făcute de iepuri în pământul foarte moale. Acestea fură stricate de elefanți, pe când umblau încoace și încolo. Mulți iepuri se aleșeră cu picioarlee, capetele și gâturile strivite; unii din ei muriră, alții abia scăpară cu viață. După ce se depărtă turma de elefanți, iepurii turburați, văzându-și locuințele distruse de picioarele elefanților, unii din ei cu picioarele rupte, alții cu corpul stâlcit și plin de sânge, alții iarăși cu puii omorâți, se întruniră cu ochii în lacrimi și începură a se sfătui. „Vai, suntem pierduți“, spuneau ei. „Turma cea de elefanți are să vină mereu, pentrucă nu-i apă aiurea. Așa că vom pieri cu toții. Doar se spune:

Elefantul omoară chiar când atinge, șarpele chiar când miroasă, regele chiar când râde, omul rău chiar când cinstește. (83).

Să ne gândim dar la vre-un mijloc de scăpare“. Atunci unul din ei zise: „Să părăsim acest ținut și să plecăm. Ce putem face altceva? Doar Manu și Vyāsa¹⁾ au spus:

Omul să părăsească pe unul pentru familie, familia s'o părăsească pentru sat, satul să-l părăsească pentru țară și pământul întreg pentru sine însuși. (84).

Regele să-și părăsească țara fără a sta la gânduri, dacă aceasta-i spre binele său, chiar dacă-i sănătoasă, roditoare și prielnică creșterii vitelor. (85).

Omul să-și păstreze averea pentru vre-o nenorocire, nevasta să și-o păstreze cu ajutorul averii, iar pe sine să se păstreze, sacrificând și nevastă și avere (86).

Atunci unii ziseră: „Nu se poate părăsi așa de-odată locul strămoșesc. De aceea să ne gândim la vre-un mijloc de a-i speria, ca să nu vină cumva din nou. Doar se spune:

Și șarpele care nu-i veninos trebuie să-și ridice creasta; veninos sau nu, creasta-i ridicată insuflă groază. (87).

Atunci alții ziseră: „Dacă-i așa, este un mijloc foarte bun de a-i speria în așa fel, încât să nu se mai întoarcă. Însă isbutila acestui mijloc atârână de un sol incusit. Fiindcă iepurele Vijayadatta, regele și stăpânul nostru, locuște în lună¹⁾, de aceea să se trimită un sol prefăcut la regele elefanților, care să-i spună: „Luna te oprește ca să vii aici la lac, pentru că de jur împrejurul lui locuiesc supușii ei“. Dacă i se va vorbi astfel, poate că va da crezare vorbelor solului și va pleca“. Atunci alții iarăși ziseră: „Dacă-i așa, este în mijlocul nostru un iepure cu numele Clăpăug. Acela-i meșter la vorbă și cunoscător în ale soliei. Să-l trimitem pe dânsul acolo. Doar se spune:

Acela este trimis ca sol din partea regelui, care-i chipeș, fără dorinți, cu darul vorbirii, cunoscător a tot felul de cărți și care știe să pătrundă gândul altora. (88).

De asemenea:

¹⁾ Vyāsa este autorul legendar al Vedelor, cărțile sfinte ale Brahmanilor.

²⁾ Aceasta-i o credință a Indienilor, la fel cu a noastră despre Cain.

Cel care recurge la un uşier domnesc neghiob, sau plin de lăcomie, dar mai cu seamă mincinos, acela nu isbuteşte în ceea ce întreprinde. (89).

Să vedem deci dacă putem să scăpăm teferi din această pacoste. Atunci ceilalţi ziseră: „Aşa-i bine. Alt mijloc de scăpare nu-i. Să facem aşa“. Atunci fu ales Clăpăug, ca să meargă la regele turmei de elefanţi; şi Clăpăug porni. Când ajunse aproape de drumul elefanţilor, se sui pe o movilă de care nu se putea apropia nimeni altul şi vorbi către elefant: „Hei, elefant păcătos, cum de-ai îndrăznit să intri, aşa nici-una nici două şi fără să-ţi pese, în lacul acesta al lumii? Să nu mai calci pe aici; pleacă“. Auzind aceasta, elefantul zise mirat: „Dar tu ciine eşti?“. Acela răspunse: „Eu sunt iepurele Vijayadatta şi locuesc în lună. Sfânta lună m'a trimis acum la tine, pentru ca vorbele ei să aibă mai multă crezare“. Atunci elefantul zise: „Hei, iepure, spune-mi porunca sfintei luni, ca s'o îndeplinesc îndată“. Iepurele răspunse: „Ziua trecută ai venit împreună cu turma ta şi ai strivit o mulţime de iepuri. Cum de nu ştii că aceştia sunt sub stăpânirea lunii? De aceea, dacă ţii la viaţă, sub niciun cuvânt să nu mai vii aici. Aceasta-i porunca lunii“. Elefantul întrebă: „Şi unde se află acum stăpâna voastră, sfânta lună?“. Iepurele răspunse: „Ea a venit acum aici, la lac, ca să aducă mângâere iepurilor care au mai rămas în viaţă dintre cei zdrobiţi de turma ta. Iar eu am fost trimis la tine“. Elefantul zise: „Dacă-i aşa, arată-mi pe stăpâna mea, ca să mă închin la ea şi să plec aiurea“. Iepurele zise: „Vino numai tu cu mine, ca să ţi-o arăt“. Zis şi făcut. Seara iepurele îl duse pe elefant la ţarmul lacului şi arătându-i chipul lunii în apă îi zise: „Stăpâna noastră stă cufundată în meditaţie în mijlocul apei. Închină-te ei în tăcere şi pleacă iute. Astfel, dacă-i turburi meditaţia, se va supăra din nou şi mai tare“. Atunci elefantul înfricoşat se închină la lună şi apoi se depărtă. Din ziua aceea iepurii trăiră în tihnă în vizuinile lor, împreună cu ai lor. De aceea eu spun:

Pomenindu-i pe cei mari avem izbânda cea mai mare. Fiindcă au pomenit de lună, iepurii au trăit în pace. (90).
Tot astfel:

Odinioară iepurele și Kapiñjala, vrând cu orice preț să se judece și dând peste un judecător mișel, și-au găsit peirea amândoi. (91).

„Cum asta“, întrebă păsările. Corbul povesti:

POVESTEA A DOUA

Potârnichea, iepurele și motanul

Mai înainte eu locuiam într'un copac. Dedesupt, într'o scorbură, locuia o potârniche cu numele Kapiñjala. Totdeauna, când ne întorceam la apusul soarelui, ne petreceam vremea amândoi spunându-ne o mulțime de cugetări frumoase și istorisindu-ne faptele străvechi ale înțelepților divini, brahmani și regești, sau multele minunății văzute în timpul călătoriilor; ceea ce ne făcea o mare plăcere. Odată Kapiñjala se duse împreună cu alte potârniche să-și caute hrana într'un ținut străin, plin de lanuri de orez. Dar, când se ivi noaptea, nu se mai întoarce și atunci mă gândii neliniștit și întristat de lipsa ei: „Ah, oare de ce n'a venit azi Kapiñjala? Nu cumva a fost prinsă în laț de vre-un vânător? sau poate a omorît-o cineva? Iricum, dacă i-ar merge bine, n'ar sta ea fără mine. Astfel mă frământai cu gândul multe zile. Odată însă, pe la asfințitul soarelui, intră în scorbură un iepure, cu numele Mers-Iute. Fiindcă pierdusem orice nădejde în privința lui Kapiñjala, îl lăsai. A doua zi însă, făcându-i-se dor de casă, numai iată că sosește și Kapiñjala, grasă ca o minge de mult orez ce mâncase. Bine a zis cine a zis:

Nici în cer nu gustă muritorii așa fericire, ca aceea pe care o are și cel mai sărac în țara sa, în orașul său, în casa sa. (92).

Când văzu iepurele în scorbură, potârnichea zise supărată: „Hei, dar casa asta este a mea. De aceea fă bine și ieși numaidecât“. Iepurele răspunse: „Casa asta nu-i a ta, ci a mea. De ce dar rostești în zadar cuvinte de ocară? Doar se spune:

Nu se mai poate pune stăpânire pe iazuri, fântâni, temple și copaci, odată ce au fost părăsite¹⁾. (93).

¹⁾ Strofa aceasta e a lui *Manu*, autorul celebrului cod de legi indian numit *Manusmrti*.

De asemenea.

Acolo unde cineva s'a folosit în văzul tuturor de o casă sau de altceva timp de zece ani, dovada hotărîtoare este folosința, nu martorul nici actele. (94).

Aceasta-i legea cu privire la oameni, așa cum ne învață înțelepții; iar adăpostul animalelor și al păsărilor e numai pentru puii lor. (95).

Așa dar casa asta este a mea, nu a ta". Kapiñjal o zise: „Dacă recunoști ca autoritate legea, vino cu mine, să întrebăm pe un învățat; și cui i-o va da, acela să aibă casa". Atunci mă gândii: „Ce are să iasă oare de aici? Vreau să văd și eu judecata". Apoi de curiozitate mă luai după ei. Între acestea un cotoiu sălbatic, cu numele Dinți-Ascuțiți, care auzise sfada lor, se duse la malul unui râu din apropierea drumului, luă un pumn de iarbă sfântă și stînd c'un ochiu închis, cu brațele ridicate și abia atingînd pămîntul cu vârful picioarelor¹⁾, începu să propovăduiască virtutea, cu fața spre sfîntul soare, în felul următor: „Ah, existența aceasta pămîntească nu prețuește nimic, viața se duce ca o clipă, unirea cu ființele scumpe e trecătoare ca un vis, familia este asemenea rețelei fermecate a lui Indra²⁾).

De aceea nu e altă mîntuire decât în virtute³⁾. Doar se spune:

Acela ale cărui zile vin și se duc lipsite de fapte bune, nu trăește, ca și foalele unui fierar, deși suflă. (96).

După cum o coadă de câine nu acoperă părțile rușinoase nici nu alungă insectele și țânțarii, tot astfel învățătura fără virtute nu e de nici-un folos. (97).

De asemenea:

Ca neghina între grâne, ca o pasăre necurată, ca țânțarii între ființe: așa sunt aceia al căror țel nu e virtutea. (98).

Mai presus sunt florile și fructele decât copacul, mai presus se spune că e untul decât laptele acru, mai presus untdelemnul decât plăcinta prăjită în el, mai presus e virtutea decât omul. (99).

¹⁾ Motanul e comparat cu un ascet care se chinuște.

²⁾ Reșeaua lui Indra: simbol al iluziei deșarte.

³⁾ Aproape aceleași învățături, sub o formă puțin schimbată, se găsesc la hoțul din cartea I-a, povestea a 4-a.

Oamenii lipsiți de virtute trăesc ca vitele, numai pentru a mânca și a-și face nevoile, deși au fost creați în scopul cel mai înalt: să facă fapte bune. (100).

Învățații care cunosc știința purtării, laudă statornicia în toate faptele. Deși în calea ei stau multe piedeci, pasul Dreptății este grăbit. (101).

Oameni, virtutea se poate arăta pe scurt (ce aveți nevoie de multe amănunte?): a face bine altuia este o virtute; a-l asupra este o faptă rea. (102).

Ascultați quintesența virtuții și după ce veți auzi, meditați asupra ei: omul să nu facă altora ceea ce-i rău pentru el. (103).

Auzindu-i învățăturile privitoare la virtute, iepurele zise: „Kapiñjala, colo pe malul râului stă un pustnic, care predică virtutea. Să-l întrebăm pe el“. Kapiñjala răspunse: „Dar acesta-i dușmanul nostru din naștere! De aceea să ne ținem departe de el, când îl vom întreba. S'ar putea ca făgăduința sa religioasă să fie șubredă“. Atunci îi ziseră de departe: „Hei, pustnicule, care cunoști legile, între noi doi este o neînțelegere. De aceea dă-ne o hotărâre întemeiată pe pravilă. Cine va pierde procesul, acela să fie mâncat“. Cotoiul răspunse: „Dragii mei, nu, nu vorbiți așa. Eu m'am depărtat de drumul faptei rele, care duce la iad. Nevătămarea ființelor este calea virtuții. Doar se zice:

Fiindcă cei drepti au spus că înaintea virtuții merge nevătămarea ființelor, de aceea trebuie cruțate până și ploșnițele, păduchii și celelalte insecte¹⁾. (104).

Cine vatămă chiar și ființele vătămătoare, acela-i crud; acela se duce în iadul cel grozav; cu atât mai mult cel care vatămă ființele bune. (105).

Chiar și cei pricepuți în ale jertfei, care ucid animale atunci când jertfesc, sunt lipsiți de minte. Ei nu cunosc înțelesul adevărat al învățăturii sfinte. E drept că acolo se spune ca să se jertfească țapi. Dar „țapi“ se numesc boabele de orez vechiu de șapte ani, și nu un soiul anumit de animale²⁾. Doar se pune:

¹⁾ Persiflarea este evidentă. Autorul își bate joc de respectul pe care-l au pustnicii Brahmani pentru orice vietate.

²⁾ Și aici avem o persiflare a felului cum se interpretau textele sfinte.

Dacă cineva merge la cer tăind copaci, omorînd animale și vărsînd sânge, atunci cine se mai duce în iad? (106).

De aceea eu n'am să vă mănînc nici pe unul nici pe cellalt. Voiu hotărî numai cine câștigă și cine pierde. Eu însă mi-s bătrîn și nu prea aud bine de departe. Avînd în vedere lucrul acesta, apropiați-vă și spuneți cum stă pricina, pentru-ca să dau hotărîrea în deplină cunoștință de cauză și astfel să nu-mi fie închisă intrarea în cer. Doar se spune:

Bărbatul care din trufie sau din lăcomie sau din mînie sau de teamă dă o hotărîre nedreaptă, acela merge în iad. (107).

Tot astfel:

Judecătorul care dă o hotărîre nedreaptă cu privire la un cal, ucide unul; cu privire la o vacă, ucide zece; cu privire la o fată, ucide o sută; cu privire la un bărbat, ucide o mie. (108).

Cel care stînd în sala unde se judecă nu arată limpede cum stă lucrul, acela trebuie îndepărtat, afară numai dacă cercetarea nu descoperă adevărul. (109).

De aceea vorbiți-mi cu încredere la ureche". Mai este nevoie să continuu povestea? Ticălosul acela câștigă repede încrederea amîndurora, astfel încît pierzându-și mințile se apropiară de el. Atunci în același timp unul fu înșfăcat de cotoiu cu ghiara, iar cealaltă cu dinții săi ca fereștrăul. După aceea fură uciși și mâncați. De aceea eu spun:

Odinioară iepurele și Kapinjala, vrînd cu orice preț să se judece și dînd peste un judecător mișel, și-au găsit peirea amîndoi. (110).

Tot astfel și voi, alegîndu-vă ca regină bufnița și neputînd vedea noaptea, veți merge pe drumul iepurelui și al lui Kapiņjala. Acum, cînd știți aceasta, faceți ce trebuie de făcut". Auzind cuvintele corbului, păsările strigară: „Bine a vorbit acesta; ne vom aduna altădată, ca să ne sfătuim asupra alegerii unui rege". Zicînd aceasta, se împrăștiară toate care încotro. Rămăsese singură bufnița, așezată pe tron în așteptarea încornării, avînd alături pe soțul ei. Intr'un târziu ea vorbi; „Cine-i acolo? De ce nu sunt încoronată?" Atunci soțul ei zise: „Ți-a pus piedică corbul. Păsările s'au dus la cuiburile lor. Singur corbul acesta mai stă aici, nu știu

din ce pricină. Scoală-te dar, ca să te conduc la locuința ta". Auzind aceasta, bufnița grăi amărită către corb: „Ah, nemernicule, ce rău ți-am făcut, că mi-ai împedicat încoronarea? De astăzi înainte între noi va fi o dușmănie pe care o vor moșteni și urmașii noștri". Doar se spune:

Se vindecă rana pricinuită de săgeți; se vindecă și copacul lovit de secure, dar vorba rea scârbește; și rana pe care o pricinuește vorba nu se mai vindecă. (111).

Zicând acestea, plecă acasă împreună cu soțul ei. Atunci corbul spăimântat se gândi: „Cum de mi-am atras fără nici-un motiv această dușmănie prin vorbele mele?". Doar se spune:

Vorbele pe care le rostește cineva ne la locul lor și ne la timpul lor, neprielnice pentru viitor, neprietenos, înjositoare pentru el și fără îndreptățire, — acele nu sunt vorbe, ci otravă. (112).

Omul cuminte, chiar când e puternic, să nu-și facă singur dușmani. Care-i omul cu mintea întreagă, care să înghită otravă fără motiv spunându-și: „Am eu doctor?". (113).

Zicând așa, porni și corbul spre locuința sa. „De aci se trage, fiule, dușmănia din tată în fiu, care-i între noi și bufnițe". Culoare-de-Nour zise: „Scumpul meu, dacă așa stau lucrurile, ce trebuie de făcut?" — „Fiule, răspunse acela, cu toate că lucrurile stau astfel, afară de cele șase mijloace¹⁾ mai este și o hotărâre energetică. Imi iau asupra mea sarcina de-a o aduce la îndeplinire; mă voi duce acolo; îi voi înșela pe dușmani și-i voi omori". Doar se spune:

Cei cu minte multă și cu judecată sănătoasă sunt în stare să înșele pe cei tari, cum au făcut hoții cu brahmanul²⁾, luându-i țapul. (114).

„Cum asta?", întrebă Culoare-de-Nour. Cellalt povesti:

(Va urma)

Th. Simenschy

¹⁾ Vezi pag. 428.

²⁾ Brahmanul este tare, fiindcă îi poate blestema; și blestemul unui brahman se împlinește totdeauna.

IN CĂUTARE DE LUCRU IN ANGLIA.

Zile grele... Stătusem aproape o lună și jumătate în Wooburn Green și vicarul Neison încă nu reușise să-mi găsească ceva de lucru. Eram foarte abătut. Isprăvisem toți banii și acum eram nevoit să fiu zilnic musafirul lui la masă. Deși erau foarte drăguți cu mine, nu mă simțeam bine deloc. Ca să-mi trec timpul lucram în grădina casei parohiale câte ceva: tundeam iarba, curățeam aleele sau plivema zarzavatul cu Jeana, bucătăreasa.

Mi-aduc aminte cum într-o zi lucram în grădină, și lucru curios, aud clopotele la biserică. „De ce-o fi trăgând clopotele oare?“, mă întreb. Știam că Englezii nu serbează vreo altă zi sfântă, afară de Duminecă. La câțva timp după aceea, zăresc un număr de autobuse deschise trecând cu turiști prin fața grădinii. N'am dat atenție și-mi căutam de lucru: ciocăneam niște buruieni pe marginea peluzei de tenis și le puneam într-o roabă. Când să trec cu roaba în dosul casei, văd că se deschide poarta dela stradă și vicarul, în roba lui neagră, apare încunjurat de o droaie de copii, toți în haine de sărbătoare, cu gulere albe și tari la gât. Erau coriștii bisericii.

— Dar bine, ce faci dumneata aici? mă întrebă preotul.

— Ce să fac?... curăț prin grădină.

— Cum, la dumneavoastră în România se lucrează și Duminecă?

— Azi e Duminică?! întrebai eu mirat. Vai, părinte, iartă-mă, cu necazurile mele am uitat și zilele săptămânii... Nu-i nimic, Dumnezeu o să mă ierte: la ora 11 viu și eu la biserică.

Era ceasul nouă și jumătate și vicarul oficiase leturghia'

de dimineață. Țin să adaug că în Anglia un preot are patru slujbe Dumineca: la opt, sfânta cuminecătură; la unsprezece, slujba mare; la patru, pentru copii și la șase vecernia.

La unsprezece m'am schimbat și eu în haine de sărbătoare și pornii spre biserică însoțit de preoteasă și tatăl ei, Mr. William. Domnul William era un bătrânel — pe care-l stimam foarte mult. Era o figură de Englez cu totul diferită; l-ai fi luat drept un Francez, după cioc și mustăți. Și el mă iubea. Adesea mă invita la mica lui fermă de lăptărie, pe care o avea în apropiere. Ferma lui însă nu era așa mare și nu prea-i aducea cine știe ce venit; altfel, cu plăcere, m-ar fi luat în slujba lui. Dumineca era aproape întotdeauna la ginearele lui la masă și amândoi mergeam la biserică. Avea grijă să-mi dea cărți de ritual, să-mi arate ce imn se cântă în biserică, ce rugăciuni se citeau. Se mira foarte mult că noi Românii și ortodocșii în genere, n'avem carte de rugăciune, și că la biserică suntem numai niște simpli spectatori. La anglicani, ca și la catolici și protestanți, toată lumea ia parte la serviciul religios: cântă împreună cu corul, secondați de orgă, și se roagă laolaltă cu preotul.

În Dumineca aceea, pe la vreo cinci, după ce am luat ceaiul, ne-am dus în plimbare pe deal cu D-nul William, domnișoarele Lily, Mary și alte fete din sat. Erau niște păduri frumoase în partea de răsărit, pline de rugi de rododendroni și honey-suckle (un fel de plantă acățătoare cu flori mici și un parfum delicios). Ora vecerniei ne-a apucat pe deal, în vecinătatea castelului unui lord. Pe o poziție pitorească care domina cu privirea aproape toată valea Tamisei, spre Maidenhead, se găsea capela castelului, către care te urcai pe-o cărare în pantă. Ne-am dus cu toții la bisericuța de pe vârful dealului, unde am mai întâlnit vreo zece credincioși, probabil lucrători dela ferma lordului. După slujbă ieșirăm în preajma bisericii să admirăm peisajul văii ce se pierdea în depărtare într'o pânză de ceață plumburie. Arătând cu mâna spre Nord-Vest, Mr. William îmi spuse: „În direcția aceasta se găsește orașul Reading; mâine dimineață o să pleci cu vicarul într'acolo“.

— De ce?

Rupeam și eu puțin englezește și înțelegeam câte ceva dacă mi se vorbea rar și scurt.

— Acolo, lucru... vicarul găsește lucru pentru dumneata.

— Ce lucru?

— Fabrica de biscuiți.

O lumină îmi licări pe figură: în fine, găseam de lucru! Mulțumirea mea însă nu ținu mult: îmi părea rău că mă înstrăinez iarăși de prietenii mei din Wooburn. Dar ce era să fac?! Trebuia să mă duc. La urma urmei, nimeni nu mă putea opri să viu Sâmbăta după masă și Dumineca să-mi petrec weekend-ul cu ei la Wooburn.

A doua zi, în adevăr, am și pornit spre Reading. Eram abătut. Cu ochii pe fereastra vagonului priveam cum toate locurile cunoscute: Bourne-End, Cookam, Marlow, toate drumurile și cărările, explorate de mine, rămâneau în urmă, iar eu mă duceam înainte, iarăși spre necunoscut! Mă podidise chiar lacrimile. Părintele Neison se făcea că nu mă vede, preocupat cu veștile din ziarul de dimineață. Intr'un sfert de oră am ajuns la frumosul orașel Maidenhead, unde schimbarăm trenul, luând pe cel ce venea dinspre Londra.

În mai puțin de un ceas, ne-am oprit în gara Reading, orașul de cărămidă roșie. Din câte localități și târguri văzusem eu până atunci, niciunul nu mi-a lăsat o impresie așa de neplăcută, chiar dela început. Culoarea lui roșie, zidurile din cărămidă netencuită, fără nicio încercare de variație mă sufocau, mi-l făceau antipatic. Ce deosebire între Maidenhead și Reading!

Pe lângă monotonia de culoare se mai adauga și aceea de arhitectură, fapt de altfel observat și în alte părți. Străzi întregi clădite în același stil simplu, cu o lipsă supărătoare de ornamentație. Cum pot Englezii suferi această negare voită a existenței frumosului, nu știu! Am aflat însă că proprietatea individuală a caselor e un lucru rar în orașe — chiar și la sate — și că majoritatea clădirilor sunt făcute de societăți sau capitaliști, cari natural, au în vedere mai mult specula, profitul, nicidecum satisfacerea simțului estetic.

Dela gară ne-am îndreptat spre centru. În drumul nostru ne-am oprit în parc. Aci, părintele Neison își dădu părerea c'ar fi mai bine să se ducă el mai întâi la fabrică, să cer-

ceteze cum stau lucrurile și pe urmă să mergem amândoi. Până la întoarcerea lui m'a rugat să iau loc pe o bancă, lângă statuia unui leu de bronz, care privea nepăsător și dolofan asupra lumii încunjurătoare. „Te las în seama lui până viu și dacă veți fi cuminți am să vă aduc câte un biscuit“, zise părintele zâmbind, și plecă.

Rămăsei singur cu gândurile, speranțele și temerile mele. Mă uitam când la niște copilași, ce se jucau cu coarda, când la lumea de pe stradă, până ce fui întrerupt în singurătatea mea de doi tineri, cari veniseră cu bicicletele până la banca mea și se așezară jos lângă mine. În pantalonii lor albi, cămăși cu gulere răsfrânt, capul gol și bluze colorate, păreau a fi niște studenți englezi; părul și ochii lor negri, cu tenul închis, îi trădau că sunt străini. Ce mulțumire am avut să-i aud vorbind o limbă slavă: instinctiv m'am simțit atras spre ei, bănuind că trebuie să fie vecini de-ai noștri. Așa și era. Indrăznind să le vorbesc am aflat că erau sârbi, studenți la universitatea din Reading. Dela dânsii am descoperit lucruri multe, printre cari și aceea, că studenții sârbi aveau și un cămin al lor în oraș. Cum le spuseseam că și eu voiam să mă înscriu la o universitate engleză, dar că împrejurările erau vitrege cu mine, ei mi-au dat ideea să mă duc la căminul lor și să vorbesc cu directorul. Mi-au dat și adresa lor la plecare.

După vreun ceas și jumătate îl văd și pe vicar întorcându-se. Uitându-mă în ochii lui de departe am văzut că nu prea avea curaj.

— Ei, ce-ați făcut părinte? îl întrebai nerăbdător.

— Nu v'am adus nicio fărâmbă de biscuit! zise el, așezându-se pe bancă.

— Se vede c'am stat cuminți degeaba! răspunsei eu cu ochii spre leu. Bietul vicar îmi povesti că nu numai c'a venit cu deșertul, dar s'a ales și c'o dojană bună, din partea directorului fabricii, că se interesează de străini, când peste un milion de Englezi n'aveau de lucru.

— Nu-i nimic părinte! dacă dumneata n'ai avut noroc astăzi, poate să-l am eu.

— Ce vrei să spui?

— Uite ce mi s'a întâmplat în lipsa dumitale... și încep

să-i povestesc despre întâlnirea cu Sârbii, cele discutate cu ei, arătându-i adresa căminului.

Nu era timp de pierdut, mai ales că acest cămin era cam la periferia de Sud a oraşului. Luarăm un autobuz şi într'un sfert de oră eram la numărul de pe adresă. Sunăm. Un domn tânăr, cu mustăţi negre, ne deschise şi ne pofti înăuntru, în hall. Era însuşi directorul, aşa după cum mi-l descrisese cei doi studenţi. Părintele deschide vorba asupra scopului venirii noastre; intervin apoi şi eu spunându-i cine sunt şi împrejurările în care mă găsesc, că eram sărac şi doream să învăţ... mă rog, mărturisii tot ce aveam pe suflet. Simpatia cu care eram ascultat îmi dădea din ce în ce mai mari speranţe şi, în gândul meu, chiar mă vedeam primit în rândurile studenţilor sârbi. Mare-mi fu desamăgirea însă când, cu toată bunăvoinţa lui, absolut sinceră, directorul se vedea în imposibilitatea de a-mi veni în ajutor. Peste două zile căminul urma să fie închis din cauza vacanţei. Toţi studenţii aproape plecaseră şi tocmai în Octomvrie urma să fie redeschis. Dar, ca să nu plecăm fără nicio încurajare, ne sugeră ideea de a ne duce la ferma universităţii, care se găsea într'un sat nu prea departe, şi unde directorul era un Francez.

După ce am ieşit şi ne-am luat rămas bun, mă uit la vicar şi-i spun pe româneşte: „Am venit şi noi părinte la Reading ca ȕiganul Miercurea la stână“!

— Ce-ai spus? mă 'ntrebă el.

I-am tradus în franţuzeşte proverbul românesc, dar nu i-a înţeles sensul. Cum n'aveam nimic mai bun de făcut în momentul acela, i l-am explicat vorbă cu vorbă, mergând pe stradă. Greutatea priceperii sensului stă în faptul că cele mai multe noţiuni ale proverbului erau necunoscute unui englez. El nu putea înţelege de ce-a venit ȕiganul la stână, şi ce avea a face dacă era Miercuri şi nu o altă zi şi însăşi ideea de stână e cu totul alta la ei. Oile în Anglia nu se mulg, deci nu există caş; ei nu postesc Miercurea, deci nu avea sens venirea ȕiganului tocmai în ziua aceea; şi pe urmă ȕiganul la noi e într'o stare mult mai mizeră şi de aceea gluma pe socoteala stomacului lui gol are mai multă ironie.

La urmă repetă din nou proverbul şi râzând şi el admise că am căzut în soarta ȕiganului.

— Și ce zici dumneata, nu cumva o să pățim iar ca el, dacă ne-om duce și la fermă? îl întreb eu.

— Știu eu!... mi-e teamă c'o să pățești numai dumneata, dacă ții să te duci. Eu n'o să te pot însoți; am o întrunire după masă și trebuie să mă întorc cât mai curând.

Această veste, de a mă duce singur nu-mi prea surâdea și am lăsat-o și eu în suspensie; n'am zis nici că mă duc, nici că nu mă duc. Întrerupserăm vorba, pentru că, ajungând în fața unui garaj, mă oprii în loc și-l întreb pe vicar: „N'ar fi bine să încercăm și-aici părinte? N'avem nici de pierdut, nici de câștigat, chiar dacă se repetă proverbul cu țiganul“.

Vicarul se duse înăuntru și după câteva minute apare cu stăpânul garajului: un domn cu fața osoasă, părul roșcat și c'o pipă secătuită de tutun în colțul gurii. Se uită la mine, mă salută, pe urmă îl întrebă pe vicar dacă mă pricepeam la mașini. Eu, de unde! în viața mea nu pusesem mâna pe volan măcar! I-am răspuns că lucru pe care l-ași putea face la garaj ar fi să țin curățenie, să dau ajutor la mecanici, să fac orice în putința mea. Stăpânul ne-a răspuns că poate m'ar fi primit dacă eram mecanic; deși faptul că nu știam englezește ar fi fost o piedecă destul de serioasă. Băiat în garaj avea și nu putea să-l concedieze pe el și să mă primească pe mine. C'un salut și-o mulțumire o terminarăm repede și cu garajul.

— Greu e de trăit în țara dumitale părinte! zisei eu la plecare, c'un oftat adânc.

— Eu ți-am mai spus. Greșala ce-ai făcut comparând Anglia cu România, e foarte mare!

— Văd!... Acum îmi dau seama, ce raiu e la noi: și cel mai nenorocit vagabond găsește barem un cireș pe marginea șoselei, ca să-și potolească foamea, pe când aici...

— Nu-ți iese în cale măcar o stână!... replică el ironic. Deocamdată și mie mi-i foame, adaugă sfinția sa; după atâta treabă cât am făcut noi astăzi, cred că ni s'ar cuveni...

— O mămăliguță cu brânză! complectai eu.

De sigur Părintele Neison nu știa nici ce-i mămăliga; a fost nevoie să internaționalizez și pâinea noastră națională. După ce am intrat într'un restaurant, începurăm discuția asupra artei noastre culinare: comparăm sărmăluțele, răciturile, ciorbele și toată lista variată a bucătăresii noastre, cu repe-

țarea zilnică a roost-beef-urilor și fripturilor de berbec englezești. Aci eram tare, aveam ce lăuda! așa bucate gustoase și meștesug în a le pregăti nu are englezoaica!

— Poate-o da Dumnezeu, părinte, să fiți și dumneavoastră vreodată musafirul meu în România; atunci o să vedeți ce delicioasă e varza gătită cu friptură la tavă, nu așa fiartă'n apă chioară și pusă 'n farfurie. La noi n'ar mânca-o nimeni; ar crede cineva că-ți bați joc servindu-i asemenea varză! Și pe urmă cartofii... veșnic aceiași cartofi fierți!... ce Dumnezeu! de ce nu-i preparați cu carnea la un loc?

— Mă rog, mă rog, continuă! Ia să văd ce nu-ți mai place dumitale în Anglia!

— Apa, părinte! În țara podgoriilor, în România noastră și cel mai calic are un pahar de vin la masă. Și ce vin! Bun!... și ieftin! Ori, dacă preferi bere, te servește chelnerul c'o băutură numai rouă pe pahar! Când o bei te trec sudorile de rece!

— Ei, lasă, nu-ți mai face poftă de bunătățile din țara românească, că-ți vine rău! Deocamdată o să mai stai pe aici...; și — uitându-se la ceas — (pentru că e vremea să plecăm; ce facem? Mergem la Wooburn amândoi ori te duci la fermă?.

Intrebarea era pusă cam brusc; îmi tăie tot cheful. Ca să nu par fără curaj, i-am răspuns că mă duc singur la fermă. Era aproape două și jumătate și la trei pleca autobuzul. Ne-am dus la punctul de plecare și aci, vicarul vorbi cu șoferul să-mi spună unde trebuia să mă dau jos. M'am suit în mașină, mi-a dat toate explicațiile necesare și ne-am despărțit. Mă trecu un fior când mi-a zis: Good-bye! Good luck to Jon! (La revedere! Să-ți dea Dumnezeu noroc!) Strângându-mi mâna cu căldură a plecat spre gară. L-am petrecut cu privirea, în mersul lui legănat și umerii largi, până nu l-am mai putut vedea: pe măsură ce se depărta, se apropia de mine tristețea și singurătatea. În sfârșit, am pornit și noi. Curând lăsarăm în urmă orașul de cărămidă roșie, cu fabricile, străzile și ultimele vile dela periferie și începurăm să ne învecinăm tot mai de aproape cu peisajul rustic. Șiruri neîntrerupte de garduri vii, de-alungul șoselei asfaltate; boschete de copaci seculari, creionați pe fondul fără culoare al orizontului; sate și ferme pitulate la răscruci de văi, ușor ondulate;

vite cornute, roșii, păscând pe întinderea luncilor, țărците de plasa enormă a gardurilor de măcieș și rugi; oi albe, cu lâna de mătase, de abia zărindu-se din iarbă...

Deși acest cadru câmpenesc îmi ușura sufletul, deprimat de insuccesele zilei, continuam a fi trist. Singurătatea mă făcea să mă gândesc tot spre trecut... să simt cu mai multă durere despărțirea de prieteni și să aștept cu mare nesiguranță viitorul. Pe mine mă stăpâneau două nădejdi: una de a găsi o ocupație la fermă, alta de a mă întâlni cu aceleași succese, ca cele de dimineață, pentru a mă putea întoarce la Wooburn. De altfel vicarul îmi și spusese că dacă nu găsesc nimic la fermă să mă duc îndărăt.

Cu această luptă interioară am ajuns după vreun ceas la un sâtișor, cu case mici, acoperite cu paie... nu paie aruncate cu furca la întâmplare, așa cum fac țărânii noștri, ci aranjate frumos, în șiruri de mănunchi, tăiate îngrijit. Cu ferestrele lor mici dela mansardă, îți dau impresia că închid ochii să se culce. Orice casă țărănească are dormitorul sus, adesea cu plafonul format chiar din acoperiș; jos, la parter, sunt camerele de locuit. și bucătăria.

Trecui pe lângă câteva căsuțe țărănești până ajunsei la fermă. Aci la intrare se ridică îndrăzneată o vilă cochetă, nu prea mare, cu pereții acoperiți cu iederă. Am sunat. O fată de casă, în șorț alb și bonetă scrobită pe cap, mă invită înăuntru. Mă conduse într'un salonaș, unde ea tocmai pregătea ceaiul, așezând ceștile și tacâmurile pe o mescioară din mijloc. După vreo cinci minute apărură stăpâna, o doamnă tânără, slăbuță, blondă, urmată de soțul ei tot delicat ca fizic, în pantaloni bufanți, scoțieni. Timid, m'am ridicat și m'am recomandat: în același timp cerând scuze dacă i-am deranjat la o oră nepotrivită... „Ba a-ți venit tocmai la timp! zise gazda, vom avea plăcerea să vă servim cu o ceașcă cu ceaiu". Aici mi s'a cam infundat cu franțuzeasca mea: față de Englezi eram doctor, dar pentru francezi, un biet elev, care știe și el să îndruga câteva fraze învățate pe de rost. La început îmi mergea gura strună; știam povestea vieții mele, — pe care o repetasem de atâtea ori, — cum prepară lecția un tocilar din clasă; când am sfârșit de istorisit și ne-am avântat la conversație, atunci am început să mă cam poticnesc. În orice caz

am reușit eu să mă fac înțeles, cu puțină caznă din partea mea, cu foarte multă bunăvoință dintr'a lor; după sorbirea celor două cești de ceai și consumarea câtorva sandwichuri cu unt și a prăjiturilor, domnul și doamna gazdă știau cu deamănuntul situația mea. Aventura și curajul meu îi impresionase. Faptul că venisem dintr'o țară așa de îndepărtată și în condițiuni așa de riscante, mânat de dorul de a mă cultiva, li se părea ceva cu totul romantic. Ideea ce și-o făceau despre mine nu putea decât să mă măgulească și, tăinuit în sufletul meu iar începură să înmugurească speranțele. Și-au înmugurit în timpul ceaiului până când... ce să mai lungesc vorba? Au regretat oamenii că nu-mi pot da niciun ajutor.

A trebuit să mă întorc iarăși la Wooburn.

Emil I. Diaconu

ROMANȚĂ

*Am zis c'a'vieții clipe trec într'una,
Cum lunecă în golul slăvii luna,
Dar ele niciodată nu mai vin,
Cum vine zâna cerului senin!*

*Ș'am spus că soarta lumilor în noi e;
Prin noi le surpă Cronos ne'ncetat;
Urmăm destinul care ne-a fost dat --
Mereu-ca și corabia lui Noie!*

*Am zis că'ndemnul inimei ne cere
Să preamărim iubirea cât e timp,
Căci timpul sboară veșnic și'n Olimp,
Se'ntinde-a morții pajnică tăcere.*

*Pe'ncet s'așterne'n inimi albă nea
Și cântecul vieții nu mai sună:
Plutește-asupră-i albul vâl de lună --
Și totul isprăvit e, draga mea!*

*Am zis! Și valul vremilor cu mine
Acelaș cântec îl cânta mereu:
Coboare pacea dar, în gândul meu,
Căci eu am spus la timp ce se cuvine!*

STROFE

*Tu, poate, nu vei ști nici când, copilă,
Amurgul — de se'nchină dimineții —
Și nu vei poposi la nici o filă
Din câte-am însemnat în drumul vieții.*

*Ci eu mă uit la chipul tău — și-mi pare
Că m'am născut purtându-l în privire:
Un duh ce își găsește 'ntruchipare
Pe nesimțite, în nemărginire!*

*Cum nu știu ce va fi, nici știu ce este
Enigma zării dincolo de sine,
Privesc cu nemăhnire peste creste
Apusul, dacă te zăresc pe tine.*

*Și simt că ceasul cel din urmă chiară
Va fi un ultim zâmbet al vieții,
De-mi vei căta cu drag: în fapt de seară
Va răsări lumina dimineții!*

Eug. Ciuchi

¹⁾ Din volumul ce apare sub titlul: *Din Taina Vieții. III. Poveste.*

X FRUNZE USCATE

Mergeau ținându-se de mână pe drumul lung, mărginit de teii, a căror frunze ruginii cădeau, cădeau, tremurând încet în aer; ca niște fluturi greoi, de aur, care ar fi picat într'un vârtej de forțe sleite, muribunde.

Și fiecare pas călca pe o frunză moartă, și în fiecare pas rămânea în urmă amintirea zilelor trăite, cu înflorirea și vestejirea lor, și cu moartea gândurilor care nu vor mai răsări din amurgul trecutului niciodată, niciodată!

Ca floarea de tei înflorise dragostea lor parfumată, puternică, îmbătătoare și în vârtoarea îmbălsămatelor efluvii își căutaseră pornirile dela suflet la suflet, din gând în gând, până la vijelioasele avânturi trupești. Fusesse o simfonie de vis, care se sfârșea în vibrațiuni lungi, ca un suspin de ferire și izbândă.

Acum, în liniștea în care pluteau frunzele de aur, ce le împetrișta calea, se împrăștia gândurile lor smulse din trecut.

Călcau în picioare fragile foi uscate, și ele trosneau cu ultimul geamăt al existenței lor, și acel ușor foșnet era un mic suspin al tuturor clipelor trăite și trecute!...

Ei se țineau strâns de mână, simțeau că dacă ș'or da drumul, se vor despărți pentru totdeauna, șovăitori și tremurând, împinși pe drumul hărăzit de soartă. Și freamătul frunzelor moarte îi umplu de un fel de teamă a tăcerii lor.

Cu nevoia spontană de a-și exterioriza gândurile intime ea vorbi:

„Ți-aduci aminte plimbarea ce am făcut odată cu automobilul în pădurea dela Nerești? Când ne-a alunecat roatele în șanț și n'am mai putut să ne înapoiem până noaptea târziu.

M'ai lăsat, și te-ai dus la o cârciumă să aduci oameni să-ți scoată automobilul din șanț. Singură în marginea drumului așteptam și visam! Treceau drumeți, treceau căruțe, treceau femei, copii, și eu eram ținta asupra căreia se opreau privirile mirate ale trecătorilor. Dar ce-mi păsa! Vedeam cineva raza albastră din ochii mei care se îmbinase cu razele verzi ale pădurii când privisem cerul culcată pe muschiul răcoros cu câteva clipe mai înainte? Și vorbele tale dornice erau tot un freamăt de frunze vii, sclipitoare, care mă legănau tainic! Gândul mi-aluneca în urmă, și vremea trecea... Începuse să se întunece și nu mai veneai, iar eu începeam să mă înfricoșez lângă mașina în care fuseseră închise clipe de iubire...

În sfârșit! Te văzui venind cu pas grăbit urmat de doi oameni. Cu greu s'a scos automobilul din șanț".

Începură să râdă amândoi la acea evocare a trecutului. Simțeau însă, că n'ar fi fost în stare să se mai ducă la pădure. Pentru ce? Nu erau încă tineri? Nu căutau să se apropie cât mai mult? Se stinsese oare din sufletul lor vraja dragostei, ca acele frunze care sfârșeau călcate în picioare? Se îndrăgostise de ea. De ce? Nu se întreabă asemenea lucru. Chipul ei i se rotea în ochi în toate felurile. Gesturile ei îl urmăreau ca niște umbre mici. Glasul ei, vibra în urechi, ca sbârâitul unui cântec de uitare. Și uneori necăjit de acea stăpânire pusă pe dânsul, se răsvrătea, vroia să schimbe cadrul, să vadă alte chipuri, să audă alte glasuri. Dar se înapoia târându-se ca un câine vinovat, cu capul la pământ și cu pași mărunți și leneși.

Dânsa la început, nu-l iubise, dar o interesa vloga lui. Nu fusese niciodată iubită așa. El nu-i vorbise de dragostea lui cu acea sensualitate pe care o oferă obișnuit bărbații. Nu-i dăduse flori, bomboane, cadouri. Nu părea un târg tacit felul lui de ai vorbi. Înlătura subiectul „amor“, vorbea de orice, și vorbea bine, și frumos. Licărirea din ochi cu care o privea, părea o flacăra ce o încălzea. Catifelarea surâsului, o mângâia ca un blând contact material. Și toată atmosfera creată de el, era ca o adiere de vânt cald, dulce, voluptos și legănător. O atmosferă de încântări, flotantă, nelămurită, dar atât de dulce! Ca miresmele florilor de tei în văzduh.

Intr'o seară când o conducea acasă în automobil, brațul lui o cuprinse cu putere, buzele li se alipiră cu înfocare. și amorteala ce o cotropi, o pierdu într'un haos de voluptăți...

Azi se duc mână în mână pe drumul cu frunze moarte, și se țin strâns de mână, căci simt că la capătul cărării e sfârșitul... Câtă vreme era de când se iubeau?

Oare socotește cineva cât trăește o iubire? Numără clipele pe care le doarme legănat de un vis frumos?

Din beția în care se înecaseră, se deșteptau buimăciți. Cât se iubiseră cu adevărat nu vorbeau de amorul lor, dintr'un fel de pudoare de a nu-l profana. El se strecura într'înșii tăcut și puternic.

Acum, vorbeau mult, cuvântul „te iubesc” țâșnea din buzele lor, ca scânteia ce scăpără dintre ciocan și nicovală; dar căldura lui nu se stingea, în clipa când se aprindea. Simțeau nevoia să se îmbete cu vorbe...

— Te iubesc! Te iubesc! Da! Și-o spuneau, dar cuvintele cădeau greoaie la pământ ca niște mingi desumflate.

Iși scormoneau sufletul cu inverșunată încăpățânare, nu găseau însă decât gol...

Deodată se opriră, se uitară unul la altul mirați. Vedea pe fața lor trăsături noi, priviri indiferente, surâs banal.

— Preumblarea noastră se prelungește prea mult, mă simt obosită, zise ea.

— Să ne întoarcem, șopti el.

— Nu, să ne luăm rămas bun!...

Nicio durere, nicio lacrimă: erau doi străini care la o răscruce își strâng mâna politicoș și rece, urmându-și fiecare calea, călcând în picioare frunzele de tei uscate.

Eufrosina Palla

X Cronica politică

America și Europa.

Paralelă între pacifismul american și pacifismul european.

În actuala atmosferă socială de neîncredere și vrajbă, de revoluții și războiu, gândurile de pace par inoportune. Ele sunt totuși necesare și firești. *Firești*, căci, după cuvintele lui Ferrero, „le pacifisme lui-même n'est qu'une forme, la plus désespérée peut-être, de l'obsession de la guerre”; necesare, căci pacifismul nu implică credința în perpetuitatea păcii, ci credința în necesitatea ei.

Pacea nu este un scop; ea este un mijloc: o condițiune sine qua non pentru orice efort constructiv, un postulat de stabilitate pentru orice activitate civilizatorie.

Acest articol nu are de scop a pleda pentru pace și pacifism, ci de a folosi aceste noțiuni drept element catalizator în procesul de diferențiere a spiritului american de cel european.

Cei mai mulți scriitori cari s'au ocupat despre America și Europa, au extras observațiile lor din viața socială internă a celor două continente, servindu-se de analiza *subiectivă a reacțiilor* unui european în America și a unui american în Europa. Noi ne vom limita la analiza *obiectivă* a faptelor istorice și a documentelor juridice pentru a ilustra ciocnirea concepțiilor americane și europene și deci specificul spiritualității lor.

Pacea conform unei sugestive definițiuni a lui Aristide Briand este o tehnică luminată de o credință: „la paix, c'est une technique éclairée par une foi”. Pacifismul este deci metoda de rezolvire a acestei probleme tehnice.

Pacifismul cuprinde două etape: prima, de organizare a ordinii internaționale; a doua, de formulare a doctrinei de pace. O politică de pace care să culmineze printr'o doctrină de pace nu poate exista înainte de a realiza o unitate socială exprimată printr'o organi-

zațiune juridică stabilă care garantează securitatea membrilor comunității internaționale.

Contrastul de metode și de ideologie, redă contrastul dintre viețile sociale.

America a străbătut cele două etape ale acestui sistem de realizare a păcii; există o ordine internațională pe care s'a grefat — ca un corolar — doctrina de pace specifică a acestui continent, „the outlawry of war”.

Europa nu are încă o doctrină de pace; există o ordine internațională artificială, pe care s'a construit — în locul unei doctrine de pace — un program de securitate.

Se impune o primă întrebare. Există atunci două feluri de pace? Hotărît — da.

Există, pe de o parte, în America, o pace, reală, organică, sociologică; în Europa, pe de altă parte, o pace artificială, juridică, purtând mai mult caracterele unui armistițiu.

De altfel, pacifismul european redă încercările de secole de a descoperi pacea, pacifismul american redă străduința de a o păstra.

Istoria civilizațiunii europene se confundă cu lupta și vrajba dintre om și om, trib și trib, creștin și musulman, stat și stat, națiune și națiune. În America lupta a fost și este dintre om și elementele naturii.

Cronica faptelor în America este cronica de explorări ale coloniștilor și pionierilor, în Europa este cronica încercărilor de cucerire și a anexărilor prin forță.

Europa este pământul ierarhiilor clădite pe forță, America este pământul ierarhiilor clădite pe muncă.

America este țara tradițiilor de pace, a păcei râvnite dărz, a păcei visurilor de libertate. Europa este țara tradițiilor de războiu, a războiului sădit în fire, a războiului legitimat, a războiului divinizat.

„Când primii coloniști au părăsit malurile europene, ei au lăsat în urmă — spre fericirea lor — prejudecata spadei, a nobleței și a religiei”¹⁾. În Europa, cu spada în mână, cu noblețea ca recompensă și cu religia ca justificare, războiul a fost un prilej de afirmare a virtuții. În Europa războiul nu lasă în urma sa un uci-

¹⁾ La démocratie américaine, pour son bonheur, a laissé à la rive anglaise les préjugés d'épée, de noblesse et d'église.

gător și un ucis, ci un martir care se răsbună și un erou care se glorifică. Europa se uită înapoi, cu mândrie, la trecutul ei de glorie, America privește înainte, cu optimism, la viitorul ei de prosperitate.

De aceea, astăzi, fidele acestor tradițiuni, continentele au stimulente deosebite în râvna lor de afirmare. Lupta, în Europa, este lupta pentru existența națională; în America, ea este lupta pentru existența economică.

Naționalism economic în America, naționalism spiritual în Europa: nodul manifestărilor de viață în America este prosperitatea economică, în Europa nodul manifestărilor este spiritualitatea națională.

Tabloul celor două continente reprezintă de fapt două fascicule: un fascicol divergent în Europa, un fascicol convergent în America.

În Europa, statele pornesc dela o origine comună, un principiu identic de manifestare: naționalitatea, și urmăresc difuziunea spiritualităților specifice. În termeni politici, acest fascicol are ca centru „statul-națiune”, din care diverg vectorii mecanice, „politică națională”.

În America, un fascicol convergent, al cărui centru — finalitatea manifestărilor — este prosperitatea economică, iar vectoriile, „concurența” inițiativelor individuale.

Formula de divergență și de convergență — pentru Americani — „ubi bene, ibi patria”, — pentru Europeni — „ubi patria, ibi bene”. În America valoarea pământului garantează patriotismul, în Europa patriotismul garantează valoarea pământului.

Precum spuneam la început, repetând cuvintele lui A. Briand, pacea este o tehnică ilimitată de credință.

Tehnica urmează credințele. O tehnică de forță și autoritate în Europa; o tehnică de coordonare și înțelegere în America. În Europa, *unitatea* în cadrul imperialismului universal, în America, *uniunea* în cadrul unui sistem federal. *Subordonare* în Europa; *coordonare* în America. Soluția diferendelor dintre state este, în Europa, *arbitrară*; în America, *arbitrală*?

Istoria unității Europei înseamnă cronică lui Alexandru cel Mare, Carol cel Mare, Carol Quintul, Filip II și Napoleon, înșirarea împăraților cuceritori care urmăreau unirea sub același sceptru, prin forța unei săbii unice. Pax Romana. Pacea prin forță. Stăpânirea pentru a uni; unirea tuturor pentru a stăpâni unul.

Istoria unității Americii, înseamnă cronica federalizării. Uniunea pacifică prin consensul tuturor.

Federalismul american, — născut ca o reacție contra primejdiei unice construită pe solidaritatea vieții comune — redă nevoia de a găsi formule noi pentru idealuri vechi: *Republicanism, constitutionalism, democrație, liberalism, egalitate*. (Aceste formule redau terminologic principiile vii și novatoare, născute din spiritul de răsvrătire și afirmare atât de drept numit de Al. Alvarez „protestantism politic”).

Cea mai categorică stigmatizare a concepțiilor europene se găsește în cuprinsul convenției federale americane din 1787: „orice uniune de state bazată pe coercițiunea militară poartă germenul descompunerii sale”. În loc de formula unității prin forță, calificată „one of the maddest projects that was ever devised”, avem formula uniunii prin identitate de voință.

Pivotul tehnic al ordinii continentale este, în Europa, *principiul echilibrului forțelor*, în America, *doctrina Monroe*.

Principiul echilibrului forțelor, susținut — în doctrină — de la Xenofon și Polyb până la Fr. Delaisi apărut în istorie cu rivalitatea dintre Casa de Austria și cea de Bourbon, culminând cu Sfânta Alianță și Concertul European, s'a actualizat în Tripla Alianță și Antanta cordială, pentru a reda astăzi — politic — ostilitatea dintre Statele revizioniste și antirevizioniste și — economic — desechilibrul dintre Europa industrială și Europa agrară.

Principiul echilibrului forțelor domină, de mai bine de două sute de ani, politica continentului european.

Definit, în 1713, la pacea de la Utrecht ¹⁾ — ca reacție contra politicii imperialiste, — regăsit în toate tratatele ulterioare, legitimând când împărțirea Poloniei, când existența Imperiului Otoman (socotit, în tratatul din 1854, „necesar echilibrului forțelor europene”), când anexarea Bosniei și a Herzegovinei, — principiul consacră tutela Marilor Puteri.

Justificat, în drept, prin dreptul de conservare, exprimat, în politică, prin dreptul de intervențiune, principiul echilibrului forțe-

1) Deși principiul echilibrului forțelor era schițat în politica marilor ligi de la Augsburg și Haga în contra lui Ludovic al XIV, totuși definirea lui trebuie fixată la pacea de la Utrecht în formula: *ad formandam stabiliendamque pacem ac tranquillitatem christianis orbis justo potentiae equilibrio*.

lor a fost argumentul direct de amestec al statelor europene în mișcarea de emancipare a coloniilor spaniole din America de Sud, motivul privilegiuitor al expansiunii Rușilor în Alsacia, în fine, cauza indirectă pentru formularea doctrinei Monroe.

Doctrina Monroe — pivotul ordinei pacifice a Statelor-Unite și a Continentului american — definită în 1823, se reduce de fapt la trei puncte: independență, libertate, izolare.

Primul punct reprezintă reacțiunea contra mișcării de colonizare: mișcare de expansiune fără strunire a popoarelor europene, calificată atât de caustic de Novicov prin „kilometrită”. „America încetează de a mai fi un teren de colonizare”. Celelalte două puncte reprezintă reacțiunea contra intervenției directe sau indirecte a statelor europene în politica americană.

America nu face parte din Europa, înglobarea ei în calculul echilibrului forțelor trebuie să înceteze. „America încetează deci a mai interveni în afacerile Europei”.

America nu poate rămâne un teren de manifestare a imperialismului statelor europene. „Europa să înceteze a interveni în politica continentului american”.

America a americanilor!

Fideli singurei tradiții de politică externă, americanii au modelat doctrina Monroe ca să satisfacă toate interesele.

Justificată, în drept, — ca și principiul echilibrului — prin dreptul de conservare, doctrina Monroe s'a exprimat, în politică ¹⁾, când prin dreptul de neintervențiune (ca rezistență contra intervenționismului concertului european), când prin dreptul de intervențiune față de statele sud-americane.

Formulă curagioasă de împotrivire și afirmare față de Europa, formulă abilă de petrațiune economică și hegemonie politică a Statelor-Unite pe continentul american.

Astăzi, doctrina Monroe apare sub un aspect dual: solidaritate continentală „panamericanismul” și izolare intercontinentală.

Doctrina Monroe, inițial o simplă declarație de politică externă a unui președinte al Statelor-Unite — sub impulsul constantei polarizări continentale în jurul Washington-ului —, s'a unit cu

¹⁾ Interpretată conform intereselor variabile de Van Buren Polk, Grant Roosevelt și Wilson.

elanul doctrinelor lui Egana și Bolivar, pentru a desemna formula de solidaritate panamericană.

Panamericanismul — riguros consolidat prin *aparatura intermitentă* a Conferințelor Panamericane (inaugurate în 1889) și *aparatura permanentă* a Biroului Uniunii Panamericane, reprezintă, împreună cu federalismul și Monroë-ismul, cei trei piloni ai dreptului public american.

Ce opune Europa federalismului, Monroë-ismului și panamericanismului?

În locul federalismului, am văzut: politica de cucerire și principiul echilibrului forțelor, în locul panamericanismului: paneuropenismul; în locul Monroë-ismului — politică de izolare: Societatea Națiunilor — politică de integrare.

Paneuropenismul apare cu alte caractere decât mișcarea panamericană. În locul solidarității și a comunității de concepțiune a mișcării panamericane, mișcarea europeană cuprinde aceleași două aspecte de permanentă valabilitate în politica europeană: veleități de hegemonie și apoi echilibrul forțelor.

Pentru ilustrare vom lua ultimul exemplu al mișcării paneuropene, exprimat prin inițiativa lui Aristide Briand, în care putem deosebi aplicarea celor două sisteme de politică europeană corespunzând celor două etape: prima de consacrare a hegemoniei franceze în cadrul Statelor Unite ale Europei, a doua, de consacrare a echilibrului forțelor (de data aceasta economice, nu politice) în cadrul Comisiunii de studii pentru Uniunea Europeană.

Paneurope-ismul, născut din credința unui etos european, reproduce fenomenul de polarizare regională ce se observă în politica internațională; el reprezintă reacțiunea la primejdia „panismului” extra-european.

Strivit între ciocanul agresivității slave din răsărit și nicovale rezistenții anglo-saxone, în Apus, continentul european își concepe organizarea — prin geniul idealist și proiectele realiste ale lui Aristide Briand — ca o mișcare de polarizare a statelor europene în jurul culturii franceze. Cultura germană care, mai multe decenii, motivase expansionismul politico-economic al Germaniei — prin formula statelor Kulturträger und Kulturmaterial, — abdicase dela aceste veleități prin rezultatele războiului și ale primului deceniu de zadarnică strădanie de reajustare.

Intr'o Europă sleită, cu excepția Franței, federalismul paneuropean era consacrarea hegemoniei franceze pe acest continent.

Planul de federalizare al lui Aristide Briand trebuia deci să întâmpine opozițiunea culturii italiene — în constantă și progresivă afirmare prin politica fascistă —, rezistența culturii germane — care cerea numai răgaz pentru consolidarea infra-structurii sale economice —; și adversitatea anglo-saxonă, prin tradiție temătoare de grupări de forțe europene.

Sub presiunea acestor curenți și justificate prin argumente de inoportunitate politică și ineficacitate economică, eforturile de organizare a Statelor Unite ale Europei au dat naștere — *ridiculus mus* — unei Comisiuni de Studii pentru Uniunea Europeană.

Paneuropeismul eșuând prin formula hegemoniei, trebuia reluat în cadrul formulei echilibrului puternic.

Intr'adevăr, mișcarea paneuropeană capătă din nou trăsăturile tradiționalelor încercări de echilibru de forțe, de data aceasta economice în loc de politice. Tendința actuală de a crea o Europă industrială în nord-vest și o Europă agricolă în sud-est — formulă ilustrată în doctrină de Fr. Delaisi — este subordonată principiului de echilibru pe care aceste două blocuri îl vor aplica, realizând — pe plan economic — unitatea continentală care nu a putut fi realizată pe plan politic sau cultural.

Dacă în primele două puncte de comparațiune: federalism și pan-continentalism, tabloul american este mai luminos decât cel european, nu este tot astfel în cel de al treilea punct.

În locul Monroe-ismului — politică de izolare, Europa oferă — prin *l'esprit de Genève* — o politică de integrare.

În locul formulei celor două emisfere, Geneva definește politica unei singure sfere. În locul particularismului regional american, apare universalismul Societății Națiunilor.

Prin Societatea Națiunilor, popoarele europene au reușit să organizeze o ordine internațională nouă, tinzând către consacrarea principiului de democrație internațională (egalitatea statelor mari cu cele mici) și a necesității de cooperare internațională universală.

O importantă precizare. Societatea Națiunilor — în ciuda aparențelor — nu reprezintă pacifismul american. Wilsonismul și pacifismul american au prea puțin comun. Societatea Națiunilor a con-

sacrat principiile de organizare definite de președintele Wilson, dar mai ales a consacrat vechile principii europene de garantare internațională a păcii — *prin forță și pe plan universal*.

Incheind acest capitol, asupra organizării comparative a ordinei internaționale, înainte de a formula comparativ doctrinele de pace, ne găsim în fața unui tablou cuprinzând o ordine internațională americană, susținută de federalism, Monroë-ism și panamericanism — trei formule garantatoare ale unei realități pacifice regionale; iar în Europa — o ordine internațională susținută pe echilibrul forțelor, paneuropeism și principiile structurii Societății Națiunilor.

Pe de o parte, o organizare pacifică particularistă dar reală; pe de altă parte, o organizare pacifică universalistă, dar factice.

Să trecem acum la partea a doua, adică la analizarea doctrinelor de pace ale celor două continente.

Una din cele mai importante transformări ale politicii internaționale rezidă în vocabularul său. În deosebi un eufemism reapare continuu: politica de pace a unui stat.

De fapt politica de pace este identică cu politica de interese ale fiecărui stat. Diferența constă numai în prezumția — auto-acordată — de realizare a intereselor prin mijloace pacifice. Există tot atâtea politici de pace câte state europene: politica de stabilizare a Franței, politica de temporizare a Germaniei, politica de afirmare a Italiei, politica de consolidare a Statelor succesorale, politica de expectativă a Rusiei Sovietice ș. a. m. d.

Dar alături de acest aspect specific fiecărui stat european, politica externă mai cuprinde o formulă de integrare în politica Societății Națiunilor. Politica de pace a fiecărui stat european reprezintă o funcțiune a politicii universaliste de pace a instituției dela Geneva, o proiectare a acelei „*pax societatis nationum*”.

Politica externă (sau de pace, noțiunile sunt identice) a Statelor Unite, în schimb, oscilează între două forme de imperialism. Imperialismul economic-reprezentat prin „politica dolarului” și imperialismului moral-redat prin politica pacifismului integral. Problema păcii este etică și economică; poporul american este interesat în pace ca postulat moral, el este pacific din interese economice totdeauna.

Pentru a înțelege contradicțiile politicii externe a Sta-

telor-Unite, o scurtă paranteză se impune. Politica externă cuprinde trei politici deosebite: două pozitive, una negativă. Pozitive sunt politica de interes economic a guvernului și politica pacifistă a individului.

Sudura acestor două aspecte ar fi fost cu puțință dacă nu ar juca un rol atât de important în politica americană fracțiunea demagogilor politici, oportuniști și negativi. Aceștia favorizați de două dispozițiuni legislative și anume una care prevede quantum-ul de $\frac{2}{3}$ din voturile Senatului pentru ratificarea unui tratat internațional, și cealaltă care prevede egala reprezentare a tuturor statelor americane, indiferent de mărimea teritoriului sau numărul locuitorilor, au zădărnicit orice posibilitate de a formula o politică internațională consecventă a Statelor Unite.

Sumar, acești oameni se împart în două categorii: unii reprezintă „Jingoë-ismul”, ceilalți „Hyphen-ismul”.

Primii — un model caricatural de șovinism intransigent și egoism parohial — reduc problemele interne la interesele de câțimi, pretinzând pentru politica externă aplicarea integrală a Monroe-ismului. Formula lor „politica primilor președinți (father) trebuie să fie și politica ultimilor președinți”, indiferent dacă transformările au fost atât de mari încât formele vechi nu mai sunt adaptabile realităților noi.

Secunzii — *hyphenate* — cei care formează trăsura de unire între politica statului lor de origine și politica statului de adopțiune —, urmăresc să transpună în politica externă a Statelor Unite sentimentele și resentimentele care domină viața politică a statelor europene din care au emigrat. Inchidem paranteza.

În astfel de împrejurări, politica externă a Statelor-Unite nu putea fi decât pasivă: politică de izolare a Monroe-ismului cu vagi interpretări utilitariste.

O politică egocentristă și timidă putea fi potrivită pentru un stat în formațiune; dar când, în timpul războiului mondial, Statele-Unite au luptat alături și în contra statelor europene, când din stat debitor, Statelor-Unite ale Americii devin creditorul tuturor statelor europene, când înlănțuirea intereselor economice naștea obligațiuni colective politice, formula de timiditate a politicii ante-belice a Statelor-Unite a fost înlocuită printr'o formulă de afirmare.

Statul devenit cel mai puternic și cel mai bogat din lume își

punea întrebarea prin cuvintele lui Wilson: „ce să facă Statele-Unite cu supremația lor? „Răspunsul: „*Leadership*“. Statele-Unite să treacă în fruntea tuturor statelor pentru a arăta lumii întregi liniile cardinale ale politicii internaționale. Din această formulă de *leadership* s'a născut și trăește mesianismul pacifist american. Preotul acestui cult nou era Woodrow Wilson. Filosof mai mult decât om politic, pragmatic ca ori ce anglo-saxon, uniind veleitățile politice ale Statelor-Unite cu concepțiile sale personale de sociologie internațională, Wilson defini astfel noile formule:

„Pentru ca pacea viitoare să fie durabilă, ea trebuie să fie garantată de forța organizată a umanității; ea nu trebuie să se sprijine pe *echilibrul puterilor*, ci pe *comunitatea puterilor*; nu pe *rivalități organizate*, ci pe o *pace comună organizată*, în locul sistemului *echilibrului* trebuie să punem o *ligă a națiunilor* care să asigure pacea și justiția peste tot cuprinsul Lumii“.

Principiul trebuie să se adapteze realităților.

Societatea Națiunilor luă ființă pentru a continua cooperarea statelor aliate și a garanta statu quo-ul stabilit de tratatele de pace.

Tratatul dela Versailles cu pactul Societății Națiunilor Wilson-ism aclimatizat în Europa — după nesfârșite discuțiuni și amendamente ale Senatului american, nu este ratificat. Statele-Unite nu admit nici astăzi principiile de bază ale Societății Națiunilor.

O glosă asupra lucrărilor Conferinței Păcii. Comentatorii politici și juridici ai conferinței păcii, observând o ciocnire manifestă între concepțiile lui Wilson și acelea ale altor delegați, au considerat pactul Societății Națiunilor ca un model fie de fuziune, fie de ciocnire a spiritului american cu cel european. Observațiunea este superficială și eronată.

Osmoza realizată prin lucrările Conferinței Păcii și rodul său: Pactul Societății Națiunilor, redă fuziunea nu a pacifismului american cu cel european, ci fuziunea de disciplină politică britanică cu disciplina juridică latină.

Pe de o parte disciplina juridică, rigidă și stabilă, sprijinită pe deducție, cu caracter normativ, stabilind principii logice pentru o aplicare definitivă; pe de altă parte disciplina politică, suplă, sprijinită pe inferență, urmând o continuă adaptare a principiilor intuitive la realități istorice în permanentă prefacere. Unirea concepției sta-

tice latine cu concepția dinamică anglo-saxonă, a produs firește o instituție hibridă: Societatea Națiunilor.

Iar dintre cele două discipline, cea politică o domină pe cea juridică — dinamicul trebuie să domine staticul —; Societatea Națiunilor reprezintă o instituție britanică.

Totuși, o instituție eminentă europeană: Pactul consacră politica de „pace armată” a Europei.

Statele-Unite nu fac parte din Societatea Națiunilor.

Dar să reluăm firul unde l-am părăsit.

Politica de pace a Europei este *pax societatis nationum*. Ce reprezintă această doctrină de pace (europeană) a Societății Națiunilor?

Două concepții: una juridică, alta politică. Cea juridică, reprezentată prin articolele 12—15 ale Convenantului — limitarea dreptului de războiu; cea politică, reprezentată prin articolele 10 și 16 consacrate prin tratatele de asistență mutuală, protocol și acordurile dela Locarno — *securitate garantată prin forță*. (*Echilibrul nestabil, pace armată*).

Acest principiu de bază al păcii Societății Națiunilor separă Geneva de Washington.

Totuși, crescândă interdependență financiară a celor două continente, colaborarea constantă — în special în domeniul social umanitar — cu Societatea Națiunilor, convingerea tot mai manifestă că prosperitatea Europei este indispensabilă pentru exportul american, deci o condiție a prosperității Statelor-Unite, inseparabilitatea problemelor politice de cele economice, au obligat Statele-Unite să renunțe la vetustele principii de izolare. Negustoreștile povește ale lui Washington, marele principiu al purtării noastre față de națiunile celorlalte: „să nu avem decât relațiuni comerciale, nicio legătură politică și în timp ce națiunile europene se vor bate să profităm de războaiele lor pentru a întinde comerțul nostru”, nu se mai puteau aplica.

Deci o graduală participare a Statelor-Unite la politica europeană.

Consecvent tradițiilor noi de imperialism economic și moral, propunerile de business alternau cu propuneri de solidarizare pacifică. Formulele de pacifism americane sunt de aceea discreditate.

Pentru Van Freitag Lovinghoven, „pacifismul, așa cum e conceput în America, nu este decât un pacifism de afaceri, un materia-

lism grosolan. Acest adevăr nu poate fi modificat de faptul că e înfășurat într'o mantie de idealism nebulos, parcă pentru a ascunde reala lui semnificație pentru publicul de bună-credință".

Pacifismul american nu are nume bun.

Când Aristide Briand propusese tratatul bilateral de prietenie franco-american; și Fr. Kellogg răspunsese prin propunerea unui „tratată universal de scoatere a războiului în afară de lege" formula a devenit obiect de ironie și critică. Moscoviții numeau pactul Kellogg "le produit bâlard de l'immaculée conception du pays du dollar".

Cu toate acestea, teoria outlawry of war este cea mai autentică doctrină de pace americană și cea mai generoasă formulă care a fost consacrată în politica internațională.

În ce constă teoria scoaterii războiului în afară de lege și cum s'a definit.

Pentru poporul American problema păcii este o problemă etică. Bazat pe o realitate pacifică întreruptă doar de câteva răboaie — manifestări de naștere, de pubertate și de afirmare — pământul american, care nu cunoaște altă invazie decât imigrarea, a conceput firește o doctrină de pace specifică spiritului autentic american.

Poporul american reflectă în concepția sa de pace principiile de viață ale ascendenților săi — acei *conscions objectors* care abhoră orice formă de violență, ca fiind contrară preceptelor creștine; negustori cu simțul utilului și al remuneratoriului, resping orice atmosferă sau instituție care ar putea prejudicia eforturile lor ariviste; anglo-saxoni cu intuiție politică și tradiție constituțională coloniști cu crezul munci fără preget și ținta îmbogățirii, plecații cu gândul de a-și uita origina și jugul iobăgiilor etnice, ei resping războiul ca forma vicioasă a vieții lor europene sau forma crudă a așezării lor.

Conglomerat multinațional, în care idea de națiune este numai o reminescentă a unui trecut miser, poporul american caută a se identifica cu atmosfera și pământul — pentru a extrage mai mult din ele.

Pentru un astfel de popor, „războiul este un atentat la stabilitatea societății umane și o piedică în progresul civilizației; el trebuie înlăturat în interesul comunității".

Concluzie firească: de vrei pace elimină războiul. *If you want peace, outlaw war.*

Metoda. „Războiul — ne-o spune și Kant — sălășluște în noi". Th. Mann recunoaște că apropierea războiului nu este decât

faptul că nu l-am alungat din gândurile noastre. Războiul, — acel *demen vipereum, crinem vittis innexa cruentis* — nu poate fi altfel combătut decât printr'un tenace sistem de Coué-ism pacifist.

Prin persuasiunea constantă de dovedire a inutilității, inoportunității și ineficacității războiului, treptat această convingere spirituală individuală se va transpune în viața socială printr'o categorică dispozițiune: *si vis pacem veta bellum*.

Formula *outlawry of war* este produsul populației din *Middle West-ul Americii*, hrănită cu tradițiuni morale și religioase. Concepția acestor asociațiuni pătrunse de „non-conformist consecience” a străbătut treptat continentul, consacrandu-și valabilitatea. Dar valoarea unui produs american — oricare ar fi el — rezidă în posibilitatea de export, ergo misionarism pacifist. De altfel, precum recunoaște Frank Simonds, „străduințele americane de promovare a păcii îmbracă întotdeauna forma de campanii de misionari”.

Cu credința tinerească în experiențele sale, cu exuberanța unui popor adolescent, cu misticismul unui popor de prizonieri și răzvrățiți, cu optimismul coloniștilor ce trăiesc în mișcare, poporul american a oferit formula *outlawry of war* ca panaceul relelor seculare.

Pactul Kellogg trebuia să consacre această metodă esențialmente americană — prin natura sa utilitaristă, prin caracterul său etic și forma sa simplistă: dacă vrei pace, scoate războiul în afară de lege.

Pactul dela Paris (în America numit Pactul Kellogg și în Franța — Pactul Briand-Kellogg) este punctul de intersecție și de unire a concepțiilor de pace americană și europeană. El nu a realizat fuziunea celor două pacifisme; a reușit în schimb un amestec. Același document este numit în America „the outlawry of war pact”, în Franța, *traité général de renonciation — à la guerre* și totuși ratificat de ambele state cu credința în valabilitatea sa.

Pentru America, pactul este un *gentlemens agreement* sau statutul unui *Staatenverband*, în Franța el reprezintă un tratat juridic ce urmărește autolimitarea lui *jus belli in actu*.

Dispozițiunile americane de morală internațională, cuprinse în preambulul care începe cu „sentimentul profund al datoriei solemne de a desvolta buna stare a umanității”, sunt urmate de dispozițiunile franceze, riguros contractuale, din cele trei articole ale tratatului și clauza compromisorie de liberare automată în caz de violare.

Pactul consacră credința americană în funcționalitatea pacifică a statelor, el înregistrează, în disciplina juridică europeană, o renunțare limitată la folosința dreptului său suveran de războiu.

Pactul dela Paris a reușit pentru prima oară să concilieze — fragmentar — doctrina de pace a Americii cu sistemul de securitate al Europei.

Valoarea primordială a acestui document este începutul de unire, între Geneva și Washington, pe care îl trasează.

Unirea statornică a celor două continente nu poate fi realizată decât printr'o susținută exosmoză și endosmoză a celor două spirite de pace.

Precum am văzut în domeniul organizării unei ordine internaționale, tot astfel și în domeniul doctrinelor de pace ne găsim în fața unei discrepanțe.

În America, o concepție idealistă bazată pe o pace reală; în Europa, o concepție realistă bazată pe o pace artificială.

Pacea consensuală a Americii, o pace sprijinită pe buna credință; pacea armată în Europa, o pace sprijinită pe garanții formale.

Pacifismul european este transformarea unui armistițiu într'un sistem de ordine, permanentizarea unui echilibru instabil; pacifismul american este principializarea unei realități de ordine.

Pacifismul se desfășoară, în America, pe plan etic; în Europa, pe planul politic.

Concepția americană: *si vis pacem veta bellum*; concepția europeană: *si vis pacem para bellum*.

Formula de unire a acestor două concepțiuni nu poate fi decât *si vis pacem para pacem*. Formula „organizării păcii”, formula de acțiune a Societății Națiunilor.

Realizarea concepțiilor idealiste de pace americană și idealizarea concepțiilor realiste de pace europeană nu poate fi atinsă decât înăuntrul Societății Națiunilor, căci — precum spunea d-l N. Titulescu — „numai în sânul Societății Națiunilor se pot stabili relațiile internaționale pe bazele de justiție și de utilitate care se cer. Numai în sânul Societății Națiunilor și în cadrul legilor ei se poate realiza dinamica păcii”.

Când această idee își va fi croit drumul atunci, și numai atunci, va dispărea hiatusul dintre cele două spirite de pace, american și european.

Richard F. A. Hillard.

C ă r ț i

X Corrigenda.

Foarte plăcute seri am petrecut ascultând la Radio conferințele d-lui C. Gane despre Doamne și Domnițe de demult. Aș îndrăzni să spun că au fost cele mai interesante conferințe ce s'au ținut la Radio din București. Mi-a părut deci foarte bine când am auzit că simpaticul conferențiar și-a strâns prelegerile într'un volum. Firesc era ca acel volum să fie premiat de Academia Română și a fost.

Aflând de această binemeritată premiare, am căutat să cetesc conferințele ce-mi plăcuseră așa de mult.

D-l Gane are un stil viu și înflorit, puțin arhaic. În acest stil plăcut izbutește să redea istoria Țării Românești și a Moldovei din câteva secole. Opera interesează, mișcă și se cetește întocmai ca și un frumos roman.

Introducând elementul feminin în istoria română, autorul o face atrăgătoare, contribuind la răspândirea ei în toate straturile societății. Ar fi prin urmare de dorit să apară cât mai curând și o ediție populară din „Trecute vieți de Doamne și Domnițe”.

În vederea acestei eventualități, ne îngăduim să atragem atențiunea autorului asupra câtorva scăpări din vedere, a unor erori fatale într'o lucrare atât de vastă. Ele pot, trebuie să fie îndreptate, pentru ca lucrarea d-lui Gane să devie o lucrare clasică în toată puterea cuvântului.

Autorul, crede că Voivozii au stat sub suzeranitatea Regilor Bulgari din dinastia Asăneștilor. Desigur voivodatele de pe malul Dunării au reluat în sec. XIII legăturile feudale ce toți voivozii și boierimea aveau cu Bulgaria din Sec. VIII. Cei mai mulți însă

din voievozii aceștia stau la epoca aceea sub suzeranitatea Regilor Ungariei. Aceste legături feudale cu Ungaria, nu s'au rupt decât după ce Ungaria a fost transformată în pașalâc turcesc și Principatele Române s'au plecat Turcilor. Aceste legături feudale le-a dovedit în chip neîndoelnic Conduratu în opera sa asupra relațiilor lor Principatelor Române cu Ungaria și Polonia.

Regii nu-și ziceau între ei vere, ci frate, *Monsieur mon frère*, *Madame ma soeur*. Deci, nu e exact că Regele Ungariei, zicea Despinei-Doamnei „verișoară” fiindcă suveranii își zic între ei, veri” (Pag. 61); nici că Ludovic XIV scriind lui Gheorghe Ștefan „*Mon cousin*” îl considera „un egal al lui” (Pag. 314) Suveranii ziceau vere, principilor nesuverani, ducilor „à brevêt” — Regii Franței ziceau vere, Mareșalilor de Francia și chiar unora din Miniștri: Ludovic XIII lui Richelieu, Napoleon I și Ludovic XVIII lui Talleyrand. „Vere” se mai zice purtătorilor unor decorațiuni înalte. Cavalerii Anonciadei (între cari Mussolini) au dreptul a fi tratați de Regii Italiei drept veri. Cavalerii Mare Cruce, ai ordinului Leopold (între cari I. C. Brătianu) erau numiți veri de Împărații Austriei. Deci dar argumentul cu veresia întărește tocmai ceea ce d-l Gane ar voi să combată.

Când e vorba de întemeierea Principatului Moldovei, cetim că „Bogdan, nemulțumit la culme de propaganda papistașă a Ungurilor s'a răsvrătit” (Pag. 15). Câteva pagini mai jos (pag. 23) aflăm „că nu atât ura contra catolicismului, cât sistemul de desnaționalizare a Românilor făcu pe Bogdan a se răsvrăti contra Regelui Ungariei. Intemeierea Moldovei o datorăm mai curând unui fenomen etnic”. În altă parte recunoaște că în secolul XIV nimeni nu avea ideie de ce este naționalism și naționalitate. Mai mult se apropie de adevăr autorul acolo unde, în treacăt, afirmă că descălecatul Moldovei și conflictele Regilor Ungariei cu Voievozii maramureșeni, nu au fost decât consecințele legăturilor feudale dintre ei. Probabil Voievozii cucerind ori supuind lor, cneziatele răzlețe dintre Nistru și Milcov s'au codit să considere în calitatea lor de domni ai acestor ținuturi, pe Regii Ungariei drept suverani ai lor. Mai ales că suzeranitate acolo, au pretins și obținut și Regii Poloniei. Ori cum, chestia aceasta trebuie revăzută și clarificată.

Afirmă (pag. 344) că Craioveștii erau Basarabi. Cu toate astea istoricii pentru a explica de ce Neagoe-Vodă Craiovescu

și-a zis Basarab, trebuie să admită că era fiu natural ori adulterin al unui Basarab. Ca foarte mulți alții, autorul se lasă a fi ispitit să înmulțească Basarabii. Așa ne aduce aminte de un genealogist care izbutise să facă și pe răposatul Ionel Brătianu Basarab, sub cuvânt că străbunica lui după mamă era Olănească și preținzând că Olăneștii erau Basarabi. În fapt Olăneștii — boierii cei mari și vechi — erau Slăvitești, iar Olăneasca în pricină nu era din neamul acestora, ci fiica lui Petrache Olănescu, niște moșneni Olăneșteni boeriți în secolul XVIII.

Nici Radu cel Mare nu e identic cu Radu dela Afumați (pag. 64). Radu IV cel Mare a domnit din 1496—1508, iar Radu VI dela Afumați din 1521—1529.

La 1369 nu era nici un episcop catolic în Țara Românească, căci Grigore cel dintâi episcop al Severinului apare la 1 Martie 1382, iar episcopia Argeșului s'a întemeiat la 9 Mai 1381.

Cu tot numărul cel mare de Doamne catolice, nu credem că rolul lor în lupta dintre Catolicism și Pravoslavie, să fi fost așa de important. Altele au fost temeiurile ce au silit pe Domnii Țării să balanseze între Roma și Constantinople. Nu e exact că „cre-diința strămoșească înflori în toată provoslavia ei, îndată ce nu mai fu de primit ordine dela Buda sau dela Roma” (pag. 16). Asta ar fi avut loc, după autor pe la 1330 (pag. 13). Dar tot autorul (în pag. 231—2) pretinde că lupta dintre Catolicism și Pravoslavie, o închide Matei Basarab și Vasile Lupu.

Altă întrebare e, dacă a fost bine că a biruit Pravoslavia. In-suși d-l Gane zice „nu putem ști dacă era catolicismul o primejdie”. (pag. 20). Când movileștilor „cu soții catolice și înclinați spre Po-lonia”, au urmat Domni „cu privirile înspre Patriarhia Constanti-nopolei” și cari „făcură din biserica noastră o anexă a acestei patri-arhii” asta spune autorul „din punct de vedere politic... Nu anunță nimic bun” (pag. 232). Înaintea sa Cezar Boliac, Bolintineanu, Ko-gălniceanu, I. C. Brătianu, au deplorat victoria Pravoslaviei. D-l Iorga nu s'a sfiit să mărturisească că altul ar fi fost destinul Români-lor dacă rămâneau legați de Roma. Atunci de ce atâta patimă îm-potriva Romei? Eu unul, nu găsesc nimic jicnitor în cuvântul „pa-pistaș”. Mi se pare că el caracterizează minunat, unica deosebire dintre Provoslavia de Catolicism: tăgăduirea autorității Papei. Dar, întrucât acest cuvânt e considerat jicnitor, nu se cade unui scriitor

ca d-l Gane să ofensese cele câteva sute milioane de catolici din lume și în deosebi pe cele aproape trei milioane de „papistași” cetățeni români.

Vorbind de atitudinea Domnilor Români în războaiele dintre Turci și Creștini, d-l Gane arată foarte nimerit, că Domnii cari căpătau prin lingușiri și mituire Domnia dela Turci, își făceau un punct de onoare de a-i trăda la războiu în favorul Creștinătății. Asta explică și de ce, când biruiau Turcii redeveneau pravoslavnici, ei cari, isgoniți din țară, se mărturiseau „papistași”, ca și când Creștinătatea părea că biruie definitiv.

A fost o vreme când s'a dat o luptă într'adevăr confesională, cea dintre Craioveștii, încuscriți cu Despoții Serbiei pravoslavnice, cu Basarabii înrudiți cu Corvinii catolici.

D-l Gane spune că Lăpușneanu: „a fost un om politic. El nu era crud. Istoria lui trebuie refăcută”. (Pag. 81). Pe Mihnea cel Rău, îl face însă „crud și ieșit din minți”. (Pag. 55). Amândoi au fost însă victimele boierimii puternice și abuzive. Rapoartele străine spun că Mihnea era urit de boieri, fiindcă pusese capăt abuzurilor boierimei hrăpărețe. Mihnea era catolic. La Sibiu mergea regulat la Liturghie la Catedrala Catolică, în poarta căreia „l-a ucis Dumitru Iaxici, unchiul lui Neagoe (pag. 59).

Clara Doamna nu era „bigotă”. Nici nu „a avut o singură fată” (pag. 21). Afară de Ana, Regina Bulgariei, tot catolică a fost Domnița Elisaveta, care a ținut pe Ladislav Palatinul Ungariei, moartă și îngropată în Oradea, cum însuși autorul spune mai jos.

Pe Anca, Regina Serbiei, d-l Gane o crede că era o fiică vitrigă a Clarei. Probabil. Faptul că ar fi două surori purtând același nume, nu-i totuși concludent. Mai ales că și Ion Corvin mai avea un frate cu același nume. Și apoi Ana și Anca pot fi și nume deosebite. Se prea poate să fi fost botezată pravoslavnicește, din lipsa vreunui preot catolic și și-a zis pravoslavnică, spre a lua pe Uroș Regele Serbiei. Astfel de combinațiuni dinastice, s'au mai văzut și se văd încă. Cam de regulă generală, femeile iau religia bărbatului. Aceasta o știau Domnii Țărilor Române. Când își măritau fetele cu magnați Unguri și Polonezi, cu nobili venețieni sau genezezi, știau bine, că ele vor deveni „papistașe”. Nu erau ei așa mânători de catolici.

Oricât s'ar pune la îndoială catolicismul latin a lui Vlad Țe-

peș (pag. 50), dacă ascendentului lui îi ziceau Dracula, pricina e că era unul din cei douăzeci și patru cavaleri ai Dragonului, ordin catolic prin excelență și Corvin nu și-ar fi dat sora unui „schismatic”.

Când Ștefan-cel-Mare, cere și obține dispense și indulgențe dela Papa, pentru că nu poate merge la Roma pentru Jubileu, el nu poate fi declarat „conștient figura reprezentativă a Ortodoxismului” (pag. 39).

Alexandru-cel-Bun nu s'a despărțit de Ringale fiindcă era catolică și fiindcă trimisese Mitropolitul Moldovei în Europa în 1435 să facă propagandă „papistășească” (pag. 28). El a obținut anularea căsătoriei, pentru consangiuinitate. Nu Ringala, ci Alexandru a trimis pe Mitropolit cu alți delegați oficial la Constanța și la Florența, de au iscălit Unirea. Se credea până acum că Mitropolitul Damian, cel ce iscălise „Unirea”, fusese izgonit. Profesorul dela Universitatea din Salonic, Mihail Lascaris, un erudit bizantinolog, întemeiat pe documente descoperite de un călugăr atonit, a stabilit că Mitropolitul Damian a murit unit în Moldova la 1447, când din Constantinopole i-a fost desemnat succesor Ioachim Episcopul Agatopolei. Acesta veni, își ocupa locul din care cărmui Biserica Moldovei cam până pe la 1455. Abia atunci din pricina unei mișcări antiunioniste, Mitropolitul Ioachim fugi în Polonia, de unde se retrase la Roma. Urmașul său Teoctist fu hirotonit de Nicodim Patriarhul Ipecului. Pe vremea aceea Sârbii se încercau să pue stăpânire asupra bisericilor răsăritene, sub pretext că Grecii au devenit papistași.

Că Impăratul Ion VIII Paleologu a îndemnat pe Alexandru-cel-Bun să ia atitudine contra Catolicismului (pag. 29), nu se poate. Dacă s'a încheiat Unirea la Florența și în Unire a trăit ultimii săi ani Constantinopolea, lucrul se datorează Paleologilor și mai cu osebire lui Ion VIII.

Descendenții Mușatei, fata catolicei Maria, nici când n'au fost anticatolici. Basarabii, ca unii ce-și ziceau și Corvini, erau favorabili Latinismului; iar Mușatinii ai Unirei pe baza celor stabilite la Florența. Ce voiau însă cu putere, era să se menție pe tron, ori să-l obție. De aceea s'au și stins turciți. Mihnea-Vodă devine Mehemmed Bey. „Bun musulman” ținea în Constantinopole harem, Radu Mihnea, fiul rămas creștin aduce în București unde le clădește gîmie pe surorile lui vitrege Ihume Catun și Caise Catun și câțiva

din frații lui mahomedani. Un frate, Mustafa Bey, trăia la Siliștră într'un palat moștenit. Iliș-Vodă deveni și el Mehemed, iar pe frate său Ștefan Vodă îl ucid Moldovenii, de frică să nu facă ca el ori și mai rău (pag. 75), Doamna Kiajna, vede pe fiii ei Mircea și Radu „îmbrățișând Islamul". Pe fie-sa Domnița Dobra o bagă în haremul lui Murad, Sangeagul Magneziei. (Pag. 97). Astea le spune autorul, spre a sfârși arătând că nu e exclus ca „fata lui Petru Rareș să se fi lepădat de legea ei îmbrățișând islamismul". Așa sfârșiră Basarabii și Mușatinii.

Și dacă e așa, de ce să ocolim a recunoaște că Irina Doamna a lui Petre Șchiopul era ovreică? Căci nu putea fi nimic altceva, Irina Botezata. Ștefan-Vodă fiul lor, nu a fost momit de iezuiți a trece la catolicism. Petre Șchiopul, a trăit în Austria catolicește și a pus să i se scrie pe mormânt „că a părăsit de bună voie Domnia, pentru a păstra fiului său Ștefan, credința". Mitropolitul Gheorghe Movila ce era lângă el când a murit era și el Unit. Quirini apărându-se la Roma în contra franciscanilor ce-l învinuiau că slujise împreună cu „schismatici" scrie că Mitropolitul nu-i schismatic. Se unise. Ieremia Movila nu era latinizant, el „ocrotea ortodoxia" unită în zilele lui și sub Mitropolitul Gheorghe Movila. Movileștii toți erau partizani ai Unirii. Erau căsătoriți cu principese catolice. Și-au măritat fetele cu magnați catolici. Petru Movila, Mitropolitul Kievului, era fiul lui Simion-Vodă Movila. Azi e dovedit că Mitropolitul Kievului era unit. Cu vădită părere de rău, dar cinstit, recunoaște faptul acesta Protopopul Lupaș, profesor la Universitate, istoric distins și mare pravoslavnic.

Nu Elisabeta de Lozna, care a sfârșit și ea în haremul unui turc, este pricina sentimentelor filo-catolice ale Movileștilor. Sentimente anterioare și posterioare, activității acestei principese ambițioase.

Domnii făceau „Pravoslavie" fiindcă așa voiau Turcii. Dacă creștini ar fi izbutit să izgonească pe Turci din Europa, se lepădau toți de Pravoslavia care-i ținea la o parte de restul Creștinătății. Nu trebuie bagatelizate cochetările acestea cu Roma. Ele nu purced „din bigotismul" câtorva principese catolice. Dacă au existat, este că acei ce înțelegeau că nu turcindu-se pot păstra tronul, căutau alt sprijin ce-l socoteau mai real. Domnii și Boierii îndată ce ajungeau

în Europa, trăiau acolo ca buni catolici de rit oriental, când nu se latinizau chiar. Așa fiind, la ce să ascundem realitatea?

De ce să ne îndoim că Radu Șerban a sfârșit catolic, când așa a trăit în Satu-Mare, la Beiuș și în Viena, unde moare la 1620? Un „schismatic” nu ar fi fost niciodată înmormântat în Stephanskirche. Asta nu face îndoială.

Trecerea la o confesiune, este un act sufletesc, care nu se poate anula „pentru vicii de formă” (pag. 340). Grigorașcu Ghika a trecut la catolicism la 10 Aprilie 1667 prin exprimarea credinței sale, nu iscăbind actul. Că a trăit catolicește, dovada e că în 1669, pe Domnița Maria fiica lui o botează episcopul latin al Oradiei.

Că Vasile Lupu era un fierbinte sprijinitor al „Ortodoxiei” este neîndoios. Îndoioasă rămâne pentru cetitorii d-lui Gane, naționalitatea lui. Se ostenește a dovedi că Lupu nu era albanez ci român-macedonean. Are chiar argumente destul de serioase pentru aceasta. Vorbind de Gheorghe Ghika zice însă: „era albanez, nu român-macedonean ca Vasile Lupu, ori Grec-macedonean ca Duca” (pag. 322) adăugând că Vasile Lupu care își ajută compatrioții îl aduse pe tânărul Albanez la Curte” (pag. 323). Câteva pagini mai jos ne asigură că „Duca era albanez ca și Vasile Lupu ca și Ghika bătrânul” (pag. 361).

Dintr’o eroare de tipar, ce trebuie îndreptată, lasă a se crede că ar fi Capidon Pașa, numele unui amiral turc, când acesta este titlul șefului Amiralității Otomane. Stradei din apropierea Caimatei ise zice Batiște, nu în amintirea lui Baptist Veleli, ci fiindcă acolo era batistea, adică locul unde se bătea inul și cânepa.

Dar să revenim la alte erori mai puțin ușoare. Nu se poate zice: Cu urcarea pe tron a lui Matei Basarab „se încheie definitiv istoria catolicismului în Țara Românească”. Căci tocmai sub domnia acestuia, s’au făcut cele mai serioase încercări de Unire. Politica lui Matei Basarab a fost politica Vienei. Asta se poate vedea din interesantul studiu al lui Sârbu asupra politicei externe a lui Matei-Vodă.

Scoaterea Grecilor din mănăstiri avea tâlcul ei. În Indreptarea Legii se dă locul întâi Papei, se spune că Sinodul din Florența este Sinodul Ecumenic VIII și se arată că hotărârile lui s’au călcat din pricina „răutății Grecilor”. Elena Doamna, soția lui Matei-Vodă,

traduce Imitația lui Iisus, acea carte de un misticism esențialmente papistășesc, de care aveau oroare Pravoslavnicii.

Cantacuzineștilor le închină mai multe pagini. Postelnicului Constantin îi face un portret frumos și soției lui. Infierează pe nepotul și protejatul lui Dumitrașcu, cel care a intrigarisit împotriva unchiului său, de s'a ajuns la decapitarea Postelnicului. Pentru fiii acestei nobile victime a Doamnei Maria Ghika și a lui Stroe Leordeanu, nu e de loc îndurător. Șerban-Vodă ambițios și lacom fără de scrupule, făurește mărturii mincinoase pentru a strica testamentul maicei sale și se despoaie pe frații lui. Aceștia își dau mâna cu Brâncoveanu și-l otrăvesc și pe el. Cel mai învățat și mai capabil, Stolnicul Constantin, trădează pe Brâncoveanu Turcilor ca să poată face pe fiul său Ștefan Domn în locu-i. La rândul-le îi trădează pe Turci, Creștinilor. Beizadeaua lui Ștefan-Vodă, Radu, vinde pe bani ordinul Sf. Gheorghe la necreștini, în calitate de demnitar al acestui ordin rezervat exclusiv Catolicilor, demnitate ereditară dobândită dela Împăratul, de către Stolnicul, bunicul acestui Radu Cantacuzino.

Autorul însemnează obiectiv și tot ce s'a spus spre apărarea acestor Cantacuzini, dar dă impresia că este convins de vinovăția lor. De aceea câteva fraze preamăritoare, nu sunt tocmai în acord cu narațiunea.

M. Theodorian-Cara da

N. Iorga: *Istoria literaturii românești*, III,
Partea I-a, *Generalități*.
Școala Ardeleană. Ediția a II-a revăzută și larg întregită
Ed. Fundației „Regele Ferdinand”

Istoria literaturii românești ca și foarte multe, dacă nu chiar toate domeniile de viață spirituală universală și-a găsit în d-l N. Iorga un crâncen, aprig și năvalnic cercetător. D-sa a scris câteva mii de volume, broșuri, extrase comunicări, studii, articole, contribuții poezii, drame și mai ales istorii. Cât despre recordul atins cu numărul discursurilor sale, e inutil să mai insistăm.

Bibliografia operelor sale e uluitoare. Nu există popor care să nu-l dorească drept fiu al său. Neamul nostru, după palidele per-

formanțe ale unui *I. Heliade Rădulescu* sau *Gh. Asachi* a nimerit, în d-l N. Iorga, adevăratul exponent care i-a determinat în mod franc poziția sa europeană.

Societatea românească a fost însă ingrată, nu i-a cerut mai mult decât a dat, deși ar fi putut să dea cu vârf și îndesat, după cum a mărturisit însuși d-l N. Iorga în una din recente sale conferințe dela Academia Comercială. Prin aceasta d-l N. Iorga a vrut să spună că nu prea s'au vândut cărțile sale. Dacă lumea le-ar fi cumpărat, d-l Iorga ar fi înțeles că lumea așteaptă și altele.

Ilustrul nostru istoric are la îndemână însă o filosofică mângâiere: Nu e nimeni profet în țara sa.

Cât a fost tânăr s'a agitat scrâșnit, atacând pe bătrâni; de douăzeci de ani încoace se prezintă sprijinit pe toiagul bătrânețelor, pe care le invoacă tânguios la fiecare sulită a soarelui, ca să atace pe tineri.

Nu i se poate tăgădui d-lui Iorga că a încremenit pe concepțiile sale. Dimpotrivă. Și le-a schimbat după bătaia vântului, după anotimpuri și chiar după alte criterii iar contemporanii săi tot îi găsesc unele defecte. Cunososc unul dintre cele mai elocvente mărturii pentru sublima sa mobilitate. A declarat odată în public și în scris adorația sa pentru un bătrân publicist român și, după câțiva ani, l-a scuipat în plină Calea Victoriei în văzul tuturor, renunțând la umiditatea sa bucală pentru câteva ore.

Alte ori a rămas la aceeași concepție, dar a declarat că și-a schimbat-o. Iată, spre pildă, ediția a II-a din monumentală sa operă, în care n'are nici predecesor, nici imitator, nici urmaș, „*Istoria literaturii românești*” vol. III, Partea I-a apărută în cursul acestui an, 1933.

Pe copertă scrie d-l N. Iorga, afară numai dacă n'o fi fost o mână criminală, „*ediția a II-a revăzută și larg întregită*” față de cea dela 1901.

În această ediție revăzută și larg întregită din 1933 cetim la pag. 13 „*In 1775 Austria luă Bucovina, — pe aceasta ca să n'o mai deie înapoi până astăzi*”, adică exact textul din 1901. D-l N. Iorga n'a vrut să renunțe la concepția sa dela 1901 și a păstrat-o și la 1933, când scrie cu mâna sa, ediție revăzută și larg întregită. Că, de exemplu, dela 1901 încoace, Austria n'a mai putut să nu vrea și ne-a dat Bucovina, aceasta e o chestiune care la 1933 într'o

ediție revăzută și larg întregită trebuie să rămână tot ca la 1901, fiindcă d-l N. Iorga nu-și schimbă ideile de azi pe mâine, deși chiar Austria a consimțit să și le schimbe în cele din urmă. Sunt sigur că gura lumii pe care numai pământul o poate acoperi, o să zică, de pildă, că d-l N. Iorga, fiind sigur că nu o să-și mai vândă a doua ediție, aidoma cu cea dintâi, a scris pe copertă una și înăuntru a lăsat totul aproape neschimbat, mulțumindu-se numai cu o nouă distribuire a materialului.

Sunt însă cel dintâiu care să protestez. D-l N. Iorga e consecvent cu sine însuși, chiar cu riscul de a fi în desacord cu Austria și cu Bucovina.

Răsfoind mai departe această prețioasă ediție „revăzută și larg întregită” găsim la pag. 72, nota 2, bibliografia în legătură cu exilul lui Inochentie Klein. D-l N. Iorga indică în ediția aceasta revăzută și larg întregită din 1933 izvoare vechi ca: *Arhiva* lui Cipariu; *Raportul* lui N. Densușianu, iar ca izvoare noi:..... *Istoria bisericii* lui N. Iorga.

D-l N. Iorga ignorează materialul nou din „*Corespondența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein* de Z. Păclișanu (București A. R. 1924), deși d-l N. Iorga a recenzat, mi se pare, această, lucrare, atunci când a apărut. Deci o cunoaște, dar o ignorează, ca să fie consecvent cu sine însuși dela 1901, cu toate că la 1933 scrie — sau o fi scris altcineva — ediție revăzută și larg întregită. La pag. 68 și următoarele, d-l N. Iorga vorbește de „Teologul” asupritor de pe timpul păstoriei lui Micu, dar ignorează din nou în această ediție revăzută și larg întregită bibliografia mai nouă decât cea până la 1901. Așa, spre pildă, d-l N. Iorga s'a oprit la 1933 tot la „*Din istoria Românilor. Episcopul I. Inocențiu, Klein*” al lui A. Bunea, Blaj 1900 și ignorează „*Din istoria bisericească a Românilor. Teologul Vlădicilor Uniți Ardeleni*, (București, A. R. 1924) de același Z. Păclișanu, un distins cunoscător al politicii culturale bisericești de peste munți. D-l N. Iorga, rămâne la 1933 tot la V. Nilles.

În legătură în genere cu reprezentanții Școlii Ardelene din prima fază, d-l N. Iorga ignorează constant lucrarea mai nouă a lui Iacob Radu cu privire la manuscrisele dela Oradea Mare, „*Manuscrisele bibliotecii episcopiei, greco-catolice române din Oradea*”

apărută la 1923 (A. R.); el se referă numai la faimosul raport învechit al lui N. Densușianu.

În ceea ce privește școlile dela Blaj, (pag. 74) d-l N. Iorga citează la 1933 în ediția *revăzută și larg întregită*, pe Nic. Brânzeu „Școalele din Blaj, apărută la 1898, dar nu se sinchisește de lucrarea lui A. Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aaron și Dionisie Novacovici sau Istoria Românilor Transilvăneni, 1751—1764*, carte apărută la 1902, adică un an după prima ediție (1901) și 31 de ani înainte de ediția *revăzută și larg întregită* dela 1933. Petru Pavel Aaron a fost întemeietorul școalelor din Blaj; d-l N. Iorga se face că nu știe. Și, ca să ne convingem că d-l N. Iorga o cunoaște, dar o ignorează, grație consecvenței, despre care am vorbit, trebuie să ne amintim că opera lui A. Bunea a fost recenzată elogios chiar de d-l Iorga în „Convorbiri Literare” mi se pare.

Cu privire la Samuil Micu, d-l N. Iorga (pag. 167) de asemeni nu utilizează bibliografia amintită a lui Iacob Radu și nici „Doi luceferi rătăcitori”. (Gheorghe Șincai și Samuil Micu) de acelaș.

Referitor la „*Suplex libellus Valachorum*” d-l N. Iorga a rămas la 1933, după cum stăteau lucrurile și la 1901, atribuind lui Bob și Gherasim Adamovici imboldul pentru redactarea faimoasei plângeri. În această materie d-sa a rămas ca și la 1901 la luminile lui D. Vaida și Gh. Bariț. D-l N. Iorga se face că nu știe că la 1923 tot între publicațiile Academiei apare un studiu: „*Luptele politice ale Românilor Ardeleni din anii 1790—1792 datorit d-lui Z. Păclișanu*, după cum la 1912 mi se pare, d-l Silviu Dragomir, în „*Transilvania*” publică în aceeaș direcție alt material și că la 1915 în *Analele Academiei*, secția istorică, colegul d-sale d-l I. Lupăș, publicase un bogat material documentar privitor la mișcările politice din această epocă.

Despre Gheorghe Șincai (pag. 213), d-l N. Iorga nu cunoaște, adică nu vrea să cunoască decât informațiile din *Papiu Ilarian*, deși în 1921, în „*Lui N. Iorga, Omagiu*” primit dela admiratori, I. Modrigan publică (pag. 207—215) izvoare noi în legătură cu „*Înlăturarea lui G. Șincai din directoratul școalelor*”, iar d-l Z. Păclișanu publică în „*Transilvania*” (1921, pag. 226 et seq.) „*Contribuții la biografia lui Gh. Șincai — Legăturile lui cu I. Bob*”. La pag. 216 și 223 citează pentru Șincai cenzura lui Martonfi tot

din N. Densușianu care nu publică textul, ci arată numai unde se găsește el. Textul e publicat în „*Revista Arhivelor*” (1924) sub titlul „*Cenzura cronicii lui Șincai*” după originalul din Arhivele Statului din Buda-Pesta, copia fiind în colecția Mikó unde o văzuse N. Densușianu și aflătoare astăzi în Arhiva muzeului ardelean din Cluj.

Pentru dicționarul dela Buda, tot astfel nu utilizează lucrările lui Iacob Radu și contribuțiile mai noi dintre care unele foarte interesante și sintetice la 1922 în „*Transilvania*”.

Dar, ne oprim aci pentru moment. Constatări de felul celor de mai sus putem găsi mai la fiecare pagină din importanta ediție a II-a revăzută și larg întregită care apare la 1933 și în care nu se pomenește decât aproape numai lucrări apărute până la 1901, când d-l N. Iorga a scos ediția I-a. Când d-l N. Iorga face să apară după 32 de ani ediția a doua, revăzând-o și întregind-o larg, pe cea anterioară, nu schimbă nimic din prima, ca să nu fie acuzat că-și schimbă ideile după cum am spus mai sus, iar când o revede și o întregeste larg, după spusele copertei, autorul nu face decât să se citeze pe sine poate mai amplu decât în prima ediție.

Știu că lumea îl va învinovăți nerespectându-i bătrânețele, cum că una ca asta nu se face din partea unui savant și tot ea își va aduce aminte cu un surâs amarnic cum autorul de astăzi a atacat pe vremuri, mi se pare, pe Tocilescu, care își alcătuisese cam în aceleași condițiuni ediția a doua a istoriei sale. („*Cum face d-l Tocilescu ediției a II-a a istoriei sale*” în „*Semănătorul*”) și își va mai aduce aminte de anumite pasagi din „*Opinions sincères*”.

Cu lumea nu poți să te pui, chiar dacă ai vrea s'o trimiți să se spânzure sau să se arunce în mare; în schimb d-l N. Iorga să fie sigur că, ori cât de puțini am fi noi ceilalți, i-am înțeles și i-am apreciat punctul său de vedere cu toată noblețea și grija de probitate științifică care a prezidat la alcătuirea acestei atât de așteptate ediții a doua.

Scarlat Struțeanu

Lucia Alioth, născută principesa Caradja:

Noi care nu simțim

Ediția „Tiparnița”

Acum zece ani revista noastră publica, sub pseudonimul Lucia Codru, primele versuri ale unei tinere poete venită din dealurile împădurite ale Moldovei. Mai târziu aceeași talentată strănepoată

de voievozi ne-a dat numeroase poeme, semnate „Haiduc”, care au impresionat prin noutatea accentului lor iar în ultimele numere ale „Convorbirilor” cetitorii noștri au găsit cele mai minunate versuri ale poetei. Astăzi primim un impunător volum, în care este culeasă toată opera sa, intitulat: „Noi care nu simțim”.

Aruncându-ne ochii asupra poemelor d-nei Lucia Alioth-Caradja suntem izbiți de cea mai importantă caracteristică a lor: analizarea pe cale rațională a unor stări sufletești și atitudini individuale, într-o formă de o plasticitate și o sugestivitate neîntrecute. Inspirația sa își are izvorul nu în sentiment, ci în cugetare. Tot ceea ce e reacțiune poetică, chiar și aceea de natură pur emotivă, trece prin sita experienței intelectuale. Nicio întrebare către sine fără un răspuns lămurit dat de rațiune, dacă nu exprimat formal, însă întotdeauna sugerat cu precizie. Acest talent cerebral ar rămâne sterp în domeniul literaturii dacă, alături de profunzimea și originalitatea gândirii, nu ar avea darul de a transpune ideile pe planul magic al imaginilor: transfigurarea aceasta a fondului, a materialului inițial, prin trecerea lui în retorta cristalizării poetice, chiar și în lipsa unor elanuri intuitive sau a unor note mistice, îi ridică versurile pline de tâlc la nivelul artei adevărate.

O altă caracteristică fundamentală, consecință necesară a celei dintâiu, este inexistența naturii ca factor independent printre elementele de inspirație ale poetei. Rar întâlnim un volum întreg de poezii în care niciuna să nu fie datoare unei senzații sau a unei stări sufletești suscitade de o priveliște sau de o minune a firei. Peste tot un lirism sui-generis, izvorit din adâncul cugetului și al simțământului. Într-o singură strofă apare elementul descriptiv (Lângă Bistrița) și aci natura nu are decât rolul unui simplu cadru al unui sentiment, născut dintr-o adâncă reculegere, învăluită într'un melancolic regret al trecutului. Această lipsă de adorare a naturii, pe lângă inexistența oricărui sentimentalism, constituie o originalitate remarcabilă în poezia feminină; dacă nu găsim în opera sa, suspine sau surâsuri, întrezărim însă licăririle unei patimi arzătoare voit strivită în tiparul unei rețineri virile.

Un suflet bogat peste măsură cu tot ceea ce cerul a sădit sfânt și nobil în om, iată ce ne este destăinuit în vesurile acestea armonioase, purtând ritmul valurilor venite din zări depărtate să se spargă pe malul mării.

Dela cuvintele rostite cu siguranța pusnicului, care a ghicit rostul lumii, ca acestea:

Eri — azi — și mâine! Au ce rost,
 Ce fir vă'nșiră rânduri, rânduri,
 Ca stolul nesfârșit de gânduri,
 Zi ce vei fi — și zi ce-ai fost?
 Au fost-ai, oare? Nu mai ești.
 Și mâine e doar un cuvânt
 Făr'de 'nțeles clădit în vânt,
 Și ne'nșălăm noi cu povești.
 Nu-s stăvili, nu-s hotărnicii,
 De sunt de toate — mor în pripă,
 Căci vremea nu-i decât o clipă
 Ce leagă două veșnicii.

(Cugetare)

până la o răsvrătire, în care mintea și trupul sunt deopotrivă de violente, și care uneori se închide într'o mândie rănită sau alteori într'o amărăciune adâncă, fără însă a stinge credința veșnic deșteaptă:

Mort care 'nvie și zâmbește încă!
 Brad de mormânt și totuși brad de stâncă.
 Mândrie de-a servi și de-a fi luptă.
 Mândrie de-a trăi cu viața-mă ruptă.

(Prietenie).

o întreagă simfonie de gândire ni se desvăluie, având ca leit-motiv central durerea de a nu fi înțeleasă în fapta și cugetul său, cu toată lupta aprigă dusă fără răgaz pentru izbânda adevărului „plătind, mereu plătind, cu ce mi-a fost mai scump, doar pentru țara mea, recolta ce-o să vie”:

Nimic nu răsplătea acest tăcut avânt
 Ce sângera mereu pe brazda trudei grele.
 Dușmani mă pizmuiau. Furtună, soare, vânt
 Și vijelii uscau sudoarea frunții mele.

.

Nebuni ce-ați năruit tot ce-a fost bun și drept,
 De spaimă 'nmărmuriți, privind ce nu mai trece
 Pe-obrazu-mi liniștit și cu bărbia 'n piept:
 Un zâmbet răstignit, învingător și rece
 (Un Zâmbet).

Drama aceasta interioară, izvorită din fatalitatea care izolează
 pe acela care s'a ridicat prea sus față de semenii săi, izbucnește în
 cele mai valoroase poeme:

Noi ce ne ducem, fără de-a ne duce!
 Noi fără lacrimi, suferințe spuse,
 Din țintirimul viselor apuse,
 Morminte fără lespezi, fără cruce...
Noi care nu simțim, n'avem plăcere,
 Și nu vrem milă, și n'avem crezare,
 Noi trecem, vase de războiu, spre zare,
 Ducând cu ele moarte și tăcere.
 (Noi care nu simțim).

Tot aci trebuie pomenită minunata poezie intitulată: „Un
 glonte” (p. 85) care este o impresionantă spovedanie, sub masca unui
 simbol, turnată în bronzul scilpitor al limbii sale cu rezonanțe ar-
 haice, expresivă și eratică ca chipurile de domnițe zugrăvite într-o
 veche mănăstire.

Lupta neîncetată, dusă în ciuda tuturor vrășmășilor firii și ale
 oamenilor, i-a inspirat următoarele versuri cioplite în granitul dur
 al convingerilor sale:

Tot e în voia ta. Nu e trădare
 De știi să vrei mereu și ne'ncetat,
 Nu câtă nimeni cât ești de 'nsetat:
 Răbdare!
 Nu lăsa soartei tot. Ești om. decide
 Pe ce drum vrei călca. Iar când să pleci,
 Un șarpe dacă trece pe poteci,
 Ucide!

(Sfat)

Conștientă de valoarea suferinței sale și de roadele neprețuite ale sufletului său muncit de dragoste și de eroism, poeta își adâncește durerea și, desvăluind tâlcul atitudinilor sale, privește cu orgoliu în juru-i de pe piedestalul, pe care nu-l vrea să-l părăsească

Spiritul de sacrificiu, deasupra oricăror dorințe încătușate printr'o voință neobosită, străbate ca o adiere venită din zărilor cele mai înalte ale simțământului, strigătele de patimă sau de revoltă ale poetei:

Vezi tot ce-a fost al meu, ca avuție,
Ți-am dat de mult, cu'n suflet fără vină,
Și munca mea și viața mea senină
Îți sunt doar închinată numai ție.
Din ele tu să faci sau chin și jale,
Sau bucurie zilnică, ce'mi pasă!
Doar pentru tine rabd tot ce m'apasă,
Prin viața mea de-ți făurești o cale !
(---)

Sufletul rănit nu cerșește nicio consolare: dimpotrivă respinge orice ușurare a chinului său cu mândria aceluia ce știe că năcip răsplată nu-i demnă de faptele sale. Acest stoicism amar, atât de puțin feminin, este încă o caracteristică importantă a profilului spiritual pe care poeta ni-l destăinuie:

Destul e! Nu mai vreau s'aud de mângâiere,
De mângâierea voastră fără milă!
De-oi geme'n drumul meu de-a vieții silă
N'am umilința celui care cere!...
Eu nu m'am plâns și de n'am ispășit
Al meu păcat, ce nu-l cunosc eu încă,
Vreau, vina mea, în liniștea-mi adâncă,
S'o duc prin umbra ce m'a copleșit.
(Strigăt)

Rareori se îndreaptă către iubit ca spre un izvor de energie sau de pace: mai întotdeauna își ascunde patima cu o sălbatică pu-doare, știind că aurul iubirii sale este o comoară prea scumpă pentru

oricine. Ca o excepție la această atitudine reproducem această mărturisire, în care pâlpâie o dragoste tăcută, învăluită de taină:

Dureri sunt multe ce-au rămas ascunse,
 Ucise'n suflet unde-au fost născute,
 Dar tremurarea buzelor tăcute,
 Dovada este-a viselor străpunse...
Avântu-ți, năzuințele-ți curate,
 Ca pe-un copil m'au smuls din nou spre viață,
 M'au rechemat din noapte și din ceață
 Cu încheștate mâini înfrigurate.
 Nu mi-ai cerut nimic și m'am dat ție,
 Doar fără vorbe sufletul ne'ncântă!
 Vrei tu să știi ce-a fost a mea beție?
 Tăcerea ta cu îndurarea-i sfântă!
 (Lumina).

Căci mai întotdeauna, răzvrătindu-se chiar împotriva celor mai sălbatice chemări ale sângelui, ea se îndreaptă spre libertatea prin care poate să rămână singura sa stăpână, „amazoană fără idor și teamă, ce-ți sunt o taină 'nchisă fără cheie“.

O singură concesie pentru sentimentul cel mai înălțător ce leagă pe doi oameni: prietenia adâncă, izvorită din tovarășia a ceea ce este mai bun în noi — și aceasta numai incidental:

Nu resemnare — dar consimțământ
 La cel mai mare dar de pe pământ:
 Prietenia ta ce mă deșteaptă,
 Adâncă — gravă — blândă — și 'nțeleaptă!
 (Prietenie).

Dar trebuie să mă opresc, căci este cu neputință de a reda într'o scurtă dare de seamă o imagine completă a vieții interioare ce se oglindește în versurile bogate în scilipiri și în avânturi din volumul de față. Aceasta însă nu fără a semnala însemnătatea, în afară de valoarea lor literară, a unor poeme prin ecoul sufletesc ce-l deșteaptă: învăluite în haină vrăjită a poeziei, unele îndemnuri se îndreaptă către noi cu o putere de convingere înzecită, purtând o vir-

tute de repercusiune socială neprețuită. Astfel sunt: „Jertfa cea din urmă” scrisă și împărțită sub ocupația armatelor inamice la încheierea armistițiului din 1917 (p. 74), „Umbra roșie” (p. 19) o puternică imagină a grozăviei bolșevismului și în fine „Un tânăr Domn” (p. 51), în care, cu accente biblice, ne zugrăvește o întreagă atmosferă sufletească, destăinuindu-ne taina unei meniri, ca o veste bună adusă de pe țărmuri de vis.

S. Tzigara-Samurçaș

✕ Vasile Militaru : *Psaltirea în versuri*. București 1933

Dela încercarea știută dar prea puțin cunoscută, publicată în anul 1673 de Mitropolitul Dosofteiu — o altă psaltire în versuri nu ni s'a mai arătat. Căci, deși au mai fost unele, ele nu s'au publicat; iar publicarea tălmăcirii lui Pralea, „firea cea întoarsă” — e vrednică mai degrabă de totală ignorare. După 260 de ani dela cea dintâi oste-neală întru aceasta, o nouă „însuflețire și râvnă, au trudit la stihuirea Psaltirei”. Și o face aceasta autorul însemnat mai sus.

Se înțelege că, fiind trecută atâta vreme dela cea dintâi încercare — meșteșugul „stihuirei” a făcut mulți pași înainte și expresia stilistică de asemenea. Elementul formal prin chiar fatalitatea timpului trebuia să câștige. Ar fi doar de pus întrebarea: întrucât deci este și cuprinsul înfățișat prin noua stihuire mai adecvat înțelesului netălmăcit al psalmilor?

Dar întrebarea nu cere răspuns, deoarece noul stihuitor arată că s'a slujit în lucrul său de mai multe alte tălmăciri și lămuriri, fie în limba română, fie în cea franceză.

Valoarea lucrării dar ar fi să stea în puterea de expresie, care să producă efectul înălțător caracteristic psalmilor. Și în acelaș timp să mijlocească acea popularizare săvârșită de traducătorul polon poetul Ian Kochanowski, după care s'a orientat Mitropolitul Dosofteiu în truda sa al căruia rod a fost dat la lumină în anul 1673.

Și din partea noastră o dorim, nu fiindcă nădăjduim vreo întărire a sentimentului creștin, cum cred binecuvântătorii actualului stihuitor, ci mai ales fiindcă ne încredem cu totul în cuvintele Sfântului Atanasie Cel Mare, care socotea că: „în cu-

vintele acestei cărți e măsurată și zugrăvită.... viața omului, ...stările lui sufletești, ...mișcarea cugetelor sale..."

Dar asupra popularizării noiei tălmăciri a psalmilor, vremea, care este în măsură să hotărască, va hotări!

Insușiri nu lipsesc stihuirei datorită d-lui V. Militaru. Versul sprinten, poate prea sprinten pentru nota gravă a psalmilor (sânt și excepții: vezi psalmul 17, pag. 36) limbă întotdeauna vie și numai din când în când necorectă: ție ți-aș cerea din ele (psalm 49, pag. 112); versul curge în chip firesc; adausuri uneori fericite: Cel neprihănit ca floarea ce-o dă primăvara măru! (psalmul 14, pag. 31); alteori pleonasm mai puțin fericite: Izbăvește-mă **pe mine** de prigonitorii mei (psalm 7, pag. 21); în orice caz cetitul cărții se face cu ușurință, cu toată monotonia tipului de versificare adoptat.

Dăm numai câteva pilde în comparare cu traducerea în proză a psalmilor, tălmăcire datorită Prea S. Sale Episcopul Nicodim, starețul mănăstirii Neamțu, și pe care tălmăcire se pare că d-l Militaru o urmează foarte de aproape.

9. Atunci, din temelie s'a zguduit pământul.

Iși sdruncinară munții întreg așezământul,

Căci mănios în ceruri sta Dumnezeu prea sfântul!

10. De fum balauri negri ieșau din a lui nară,

Din gura lui cea sfântă jăratec viu și pară.

(psalmul 17 pag. 36—37)

La Episcopul Nicodim:

9. Atunci s'a clătit și s'a cutremurat pământul, și temeliile munților.

S'au cutremurat și s'au mișcat, că se mâniase Dumnezeu.

10. Fum ieșia din nările Lui; din gura Lui ieșia foc mistuitor și cărbuni aprinși țâșneau. (psalm 17, pag. 42—43 Psaltirea... București, 1931).

1. Slava Domnului, o spune cerul, fără de cuvinte,

Iar țăriile ne-arată lucrul mânilor Lui, Sfinte!

2. Ziua, spune altei zile salva Lui neperitoare,

Cum și noaptea o vestește, tainic, nopții următoare!

(psalm 18, pag. 41).

La Episcopul Nicodim:

1. Cerurile spun slava lui Dumnezeu și lucrarea mânilor
Lui o vestește tăria.
2. Ziua spune slava Lui altei zile și noaptea o vestește
noptii următoare. (psalmul 18, pag. 46).

Precum se vede autorul noii stihuii a Psaltirei n'a ales rău modelul, iar noi nu ne supărăm de aceasta, ci dîmpotrivă...

Eug. Ciuchi

Gh. Chelaru și Crizante Popescu: *Semne de punctuațiune și semne ortografice în scrierea românească*

Ed. Cartea Românească

Didactica românească nu se poate mândri cu prea multe lucrări de felul acesta. Eu, unul, nu cunosc niciuna afară de cea de față. Punctuația pentru scriitorii de limbă românească își avea, până acum, locul în diferitele gramatici, puține la număr, unde câteva note răslețe și incomplete răspundeau în mod superficial acestei nevoi. De asemenea, în manualele școlare găsim în genere aceeași indiferență față de o chestiune care, în Apus, ocupă un loc cu deosebire important în ceea ce privește exprimarea scrisă, alături de stilizare și de ortografiere. Unii dintre noi, fiindcă, probabil mai mult vorbim decât scriem, disprețuim și ortografia, și punctuația, dar nu ne interesează nici stilizarea, care e obligatorie și în viul graiu și în scris.

Explicarea acestei originalități ar veni poate dintr'o absolută democratizare a unora dintre noi. Fiindcă libertatea scrisului și a cuvântului ne e garantată prin constituție, iar, pe de altă parte, fiindcă stilul e omul, mulți dintre noi scriu și vorbesc în mod absolut și strict personal. Nu puțini sunt aceia care caută să-și oglindească „personalitatea”: și în stil așa, ca să nu înțeleagă decât autorul ceea ce vrea să spună; și în ortografie sau punctuație, ca să nu mai înțeleagă nimeni nimic.

Mai sunt și alte personalități care caută să pronunțe dialectal în limba literară și, din această cauză ei își transcriu cu aroganță personalitatea în genul lui Alecu Russo, dar nu în felul lui Creangă sau Sadoveanu. De aceea în textele noastre de înaltă cultură găsim: *țeară* în loc de *țară*; *ni trebue*, în loc de *ne trebue*; *în zădar* în loc de *în zadar* și așa mai departe.

E cu alte cuvinte în cultura noastră un aprig individualism care oferă lumii culte de aiurea un spectacol al cărui pitoresc e foarte puțin banal și, în acelaș timp, o lipsă de unitate adeseori furioasă. Ceilalți care nu fac parte din elita culturală a acestui neam se tem de a-și atârna personalitatea acolo unde n'are ce căuta, adică nici nu fac mofturi, nici nu se fandosesc și mai ales nu se ismenesc în fața publicului cu mijloacele de exprimare.

Aceștia au un stil personal, fiindcă așa trebuie să fie, dar ei nu evadează din cadrul gramaical, întrebuițează o ortografie care prin natura sa depinde de morfologie și este convențională, adică hotărâtă de un for căruia trebuie să ne supunem, în cazul nostru Academiei, chiar dacă sistemul preconizat nu e cel mai potrivit, și se servesc de un sistem de punctuație hotărâtă de natura sintactică a limbii. Dacă orografia este o convenție care variază dela popor la popor, în schimb punctuația este un sistem aproape universal cu care toate limbile subliniază, limpezind nuanțările de cugetare și ajută la o mai lesnicioasă și mai repede înțelegere a textului.

Cartea d-lor Gh. Chelaru și Crisante Popescu se adresează prin urmare nu elitei noastre intelectuale, ci acelor umili, dar mulți care până acum n'au avut de unde să învețe cum să interpunctează un text, așa cum procedează toți scriitorii de pe toată fața pământului. Conducătorii noștri culturali, în special aceia care scriu mult, multe și pentru mulți nu pot servi drept modele, fiindcă, după cum am arătat, sunt... foarte personali.

Autorii manualului acesta de punctuație românească sunt doi dascăli muncitori și foarte conștiincioși care au consultat între alții pe: *P. Larousse*, *Grammaire supérieure*; *Brachet et Dussouchet*, *Grammaire française complète*; *L. Morandi* e *G. Cappuccini*, *Gramatica italiana*; *Sobrino* — *A. Galban*, *Grammaire espagnole française*; *Dr. F. Willomitzer*, *Deutsche gramatik für österreichische Mittelschulen*; *Martin Vorbrodt*, *Schulgramatik der deutschen Sprache*; *H. Tiktin*, *Gramatica română, Sintaxa*; *Al. Philippide*, *Gramatica elementară a limbii române pentru cursul secundar*; *Sextil Pușcariu* și *A. Naum*, *Indreptar ortografic*. Cei doi autori ai manualului, comparând neconținut punctuația germanică, cu cea romantică, acolo unde au găsit deosebiri, s'au raliat sistemului romanic și au tratat, putem zice, toate cazurile curente de

punctuație cu o amplă exemplificare, așezând la urmă și câteva texte, ca modele aplicative.

Lucrarea se împarte în două părți. La început avem semnele de punctuație (punctul, punctul și linioara, două puncte, virgula, virgula și linioara, punctul și virgula, semnul întrebării, semnul întrebării și linioara semnul exclamării, punctele de suspensiune), apoi semnele ortografice (apostrof, linioara, semnele citării, paranteza, asteriscul). Fiecare capitol are la început ideile generale conducătoare, apoi formularea cazurilor de întrebare, fiecare ilustrat cu numeroase exemple și, în sfârșit, unele note pentru lămuriri suplimentare.

Cartea se adresează tuturor acelor care vor să învețe a scrie un text interpunctat just, numai că aceștia trebuie să cunoască în prealabil sintaxa și gramatica în genere, adică tocmai ce nu se mai învață temeinic în școala românească.

Și știți de ce? Fiindcă fiecare român știe românește din familie.

Scarlat Struțeanu

x Const. Solomon : *Biblia dela București* (1688) Tecuci

În legătură cu această monumentală operă care este Biblia, apărută la București la 1688, monumentală, și fiindcă este prima traducere integrală a Sfintei Scripturi care a apărut în limba românească, și fiindcă însușirile literare în prezență sunt mult mai caracteristice decât în toate textele religioase anterioare, fără să mai vorbim de unitatea linguistică și ortografică ce se ivește pentru prima oară într-o astfel de operă, — s'au iscat de multă vreme o vie discuție cu privire la autorii sau autorul traducerii.

S'a susținut la început că autorii sunt dacă nu toți, cel puțin o bună parte din anturajul cărturăresc al lui Șerban Cantacuzino și anume: fratele voievodului, *Stolnicul Const. Cantacuzino*; mitropolitul Țării, *Teodosie*; fostul episcop de Huși, *Mitrofan*; arhiepiscopul *Gherman* din Niș; frații *Radu și Șerban Greceanu*, ba chiar unii dascăli dela Academia Domnească, cum era, între alții, *Sevastos Chimenitul*.

Mai târziu, apare o altă figură care se impune ca autor al

traducerii. Este vorba de Spătarul Nicolae Miclescu, zis și Nicolae Grămăticul, marele cărturar moldovean. Incepe să se vorbească de el mai insistent de când B. P. Hașdău a cetit însemnările lui Gheorghie de Neamț mitropolitul Moldovei (1723—1730) scrise cu mâna sa pe o cartă tipărită la Mănăstirea Neamțului (*Viața cuviosului, Paisie*). Mitropolitul a scris așa: „In dzilele lui Ștefan Gsiorghè Voevod, s'au întâmplat de iau mersu la monastirea Neamțului și Nicolae Grămăticul, fratele lui Postolache Milcul, căruia i-au tăiată nasul Ștefan Voevodă; carele au talmăcită și Biblia din limba elinească, pre limba românească, cândă au fostă la Constantinopoli Capukihaia lui Grigorie Voevod, Domnului Țării Românești”.

Paternitatea traducerii din, partea lui Nicolae Miclescu o susțin după Hașdeu, istoriei ca: Emile Picot, Ar. Densușianu, Philippide, Gaster, I. Gh. Sbiera, N. Iorga, P. Pascu, P. P. Panaitescu, etc.

În lucrarea de față d-l Const. Solomon caută să dovedească o altă paternitate a Bibliei și anume: frații Radu și Șerban Greceanu, cărturari dela curtea lui Șerban Cantacuzino și Const. Brâncoveanu, urmașul său la domnie.

Toată această discuție izvorăște din faptul că nu avem indicații precise asupra autorului. În prefața Bibliei, Voievodul Șerban învăluște, nu știm din ce cauză, chestiunea outorului propriu zis. Vorbește de toți cărturarii laolaltă fără să indice net pe niciunul.

D-l Const. Solomon elimina ipoteza a doua care atribue traducerea Bibliei lui N. Miclescu și deci infirmă a tot puternicia notelor scrise de Mitropolitul Gheorghie de Neamț. Pentru aceasta se sprijină pe caracterul superficial al celor ce ar fi putut să facă Nicolae Miclescu într'o epocă plină de necazuri pentru el și într'un timp relativ foarte scurt. Că a dat o traducere, aceasta e absolut sigur, dar nu aceasta se află la baza traducerii Bibliei dela 1688, ci la baza unei alte traduceri găsite ca manuscris la 1915 și pe care d-l Const. Solomon o atribue lui Antonie, egumen de Moldavița, care l-ar fi întocmit cam două decenii (1670—1674) înainte de apariția Bibliei dela București. Nicolae Miclescu ar fi traducătorul prim al Vechiului Testament, (1662—1668) traducere însă ce n'a fost utilizată de traducătorii Bibliei dela 1688, ci de egumenul Antonie în manuscrisul găsit la 1915, iar astăzi aflător la Moscova, unde a fost expedit la 1916.

Cum azi nu mai suntem în stăpânirea manuscrisului, după cum

n'am fost răcioidată în posesiunea textului lui N. Milescu, nu putem compara textul Bibliei dela 1688 cu cel al manuscrisului dela Moscova, ca să stabilim irefutabil lipsa de amestec al lui Nicolae Nilesco în traducerea Bibliei dela 1688, deși atât textul lui N. Milescu și cel al Bibliei sunt traduse după textul grecesc al Bibliei dela Frankfurt (1597).

D-l Const. Solomon, folosindu-se de toată bibliografia chestiunii și de o interpretare foarte strâns documentară, ajunge pe cale indirectă la concluzia neparticipării lui N. Milescu.

Dar, spre a ajunge, ca autori unici ai traducerii, numai la Radu și Șerban Greceanu, d-l Const. Solomon se sprijină numai pe cărturăriile celor doi frați, pe mărturia lui *Del Chiaro*, și a altor contemporani străini, și pe următoarea informație găsită la pag. 932 a Bibliei.

„Tipăritu-sa'u această sfântă carte în orașu în București... Iară cu nevința și indireptarea celoru ce s'au întâmplatu Dascăli și mai multu deslușindu-se pe limba rumânească de cei mici și plecați pentru slugile Mării Sale Sărbănu bv. 2, logofet i brat ego (și fratele lui) Radu log”.

Cu alte cuvinte d-l Const. Solomon revine la prima părere emisă cu privire la autorii traducerii, prin excluderea celorlalți cărturari față de frații Greceanu. Mărturisim că argumentarea d-sale nu e perfect convingătoare. D-l Const. Solomon a reușit să zdruncine într-o câțva paternitatea lui N. Milescu, dar n'a izbutit să o impuie fără replică pe aceea a fraților Greceanu care și-au scris numele pe toate celelalte cărți, dar pe aceasta nu, în mod categoric. La aceasta se mai adaugă și restul însemnării mitropolitului Gheorghie citat mai sus care îl arată pe Nicolae Milescu, ca traducător: *„pe care scriere au dat-o și în tipar Șerban Voevod Cantacuzino, Domnul Țării Românești”.*

E interesant de observat descoperirea d-lui Const. Solomon cu privire la existența a două variante am putea spune, din Biblia dela București: ambele având textul identic al Sfintei Scripturi, una, însă conținând un epilog deosebit de celălalt.

În acest epilog deosebit, autorii (Frații Greceanu?) arată că traducerea s'a făcut după textul grecesc al Bibliei tipărit la Frankfurt, adică tot ca și Nicolae Milescu.

În orice caz nu putem aduce decât laude d-lui Const. Solomon pentru munca minuțioasă, interpretarea conștiincioasă a documentelor, dar și pentru lipsa de aroganță, atât de obișnuită la noi, atunci când se lucrează ceva.

Scarlat Struțeanu.

Buletinul Demografic No. 8 (August):

Mișcarea populației României.

A apărut „*Buletinul Demografic al României No. 8 (August)*”, cuprinzând datele mișcării populației pe luna Aprilie a. c.

Din această interesantă publicație a Institutului de Demografie și Recensământ, spicuim următoarele date:

Născuți vii. Numărul născuților vii a fost în toată țara de 53.779 (35.3 la ‰ de locuitori) repartizați astfel: 47.598 (38.6‰ în mediul rural și 6.181 (21.4‰) în mediul urban.

Media țării întregi este depășită de 39 județe din diverse provincii, natalitatea acestora fiind în ordine descrescândă următoarea: Dobrogea 46.9‰, maximum jud. Durostor cu 53.8‰; Moldova 41.8‰, maximum jud. Teeuci 52.2‰; Basarabia 38.3‰, maximum jud. Cahul 45.4‰; Muntenia 37.9‰, maximum jud. Ialomița 48.1‰; Oltenia 37.8‰, maximum jud. Vâlcea 39.7‰; Bucovina 29.7‰, maximum jud. Suceava 33.8‰; Transilvania 29.4‰, maximum jud. Turda 37.9‰; Crișana și Maramureș 28.1‰, maximum jud. Maramureș 33.6‰; Banat 19.3‰, maximum jud. Severin 20.4‰.

Oscilația dintre maximum și minimum în toată țara este mare și într'adevăr ne dovedește aceasta, proporțiile 53.8‰ la Durostor și 18.4‰ la Timiș.

În mediul rural natalitatea medie pentru țara întreagă este 38.6‰ locuitori. Pe provincii: maximum este în Dobrogea 51.8‰, minimum în Banat 20.5‰.

Natalitatea rurală în vechiul Regat nu a scăzut, dela războiu încoace, decât foarte puțin. Astăzi, natalitatea în cele mai multe județe este de peste 40 la mie — limita de dinainte de războiu —

proporție care nu se mai găsește aproape nicăieri în lumea civilizată. Din 34 județe ale vechiului Regat, 29 au natalitatea peste 40 la mia de locuitori, și 5 județe sub această medie. Chiar și în acestea din urmă natalitatea este foarte urcată.

In mediul urban natalitatea medie pentru întreaga țară este 21.4 la mia de locuitori, cu puțin peste jumătatea natalității rurale.

Banatul prezintă, atât la țară, cât și la orașe cea mai scăzută natalitate.

Decesele. Numărul deceselor a fost în toată țara de 32.772 (21.5 la mia de locuitori) repartizați astfel: 27.292 (22.1‰) în mediul rural, 5.480 (18.9‰) în mediul urban. Provinciile cu mortalitatea peste media țării sunt: Oltenia, Dobrogea, Moldova, Basarabia și Banat.

Mortalitatea variază foarte mult dela 29.1‰ în jud. Durostor, la 14.5‰ în jud. Brașov.

Mortalitatea rurală în vechiul Regat este ușor ridicată peste media țării. Se compensează însă, larg, cu natalitatea mult mai ridicată.

La sate mortalitatea este mult mai ridicată decât la orașe, și aceasta cu deosebire la vârsta de sub 1 an.

Excedentul natural. În întreaga țară, s'a înregistrat în cursul lunii Aprilie un spor de 21.007 suflete, adică 13.8 la mia de locuitori, repartizat astfel: 20.306 (16.5‰) în mediul rural și 701 (2.5‰) în mediul urban.

Cel mai urcat excedent îl prezintă Dobrogea (24.0‰), cel mai scăzut Banatul (minus 2.4‰).

La sate cel mai urcat excedent este în jud. Fălciu (30.9‰) și cel mai scăzut în jud. Caraș (minus 3.2‰).

În general, excedentul natural în satele din vechiul Regat este mult mai ridicat decât în celelalte provincii, cari cu excepția Basarabiei sunt cu mult sub media rurală a țării, care este 16.5‰. Astfel, găsim în ordinea descrescândă: Bucovina 12‰, Transilvania 10.5‰, Crișana și Maramureș 8.5‰ și Banatul minus 1.6‰.

În întreaga țară, au fost 995 nașcuți-morți, s'au oficiat 5.567 căsătorii și s'au înregistrat 550 divorțuri.

Mortalitatea infantilă însumează 9.130 decese sub 1 an, ceea ce înseamnă 17.0 la sută de nașcuți vii și 27.9 la sută din numărul total al deceselor.

Decesele pe cauze. În linii generale, condițiunile sanitare se prezintă, mai bine în luna Aprilie 1933 decât în luna corespunzătoare a anului precedent.

Mortalitatea s'a redus pentru 100.000 loc. (calculați la baza anuală) dela 2.464 la 2.151 decese. Reducerea cea mai însemnată este la scarlatină, gripă, tuberculoză, pneumonie, septicemie puerperală, bolile primei copilării și accidente.

Trebue remarcat faptul că variola dispare complet.

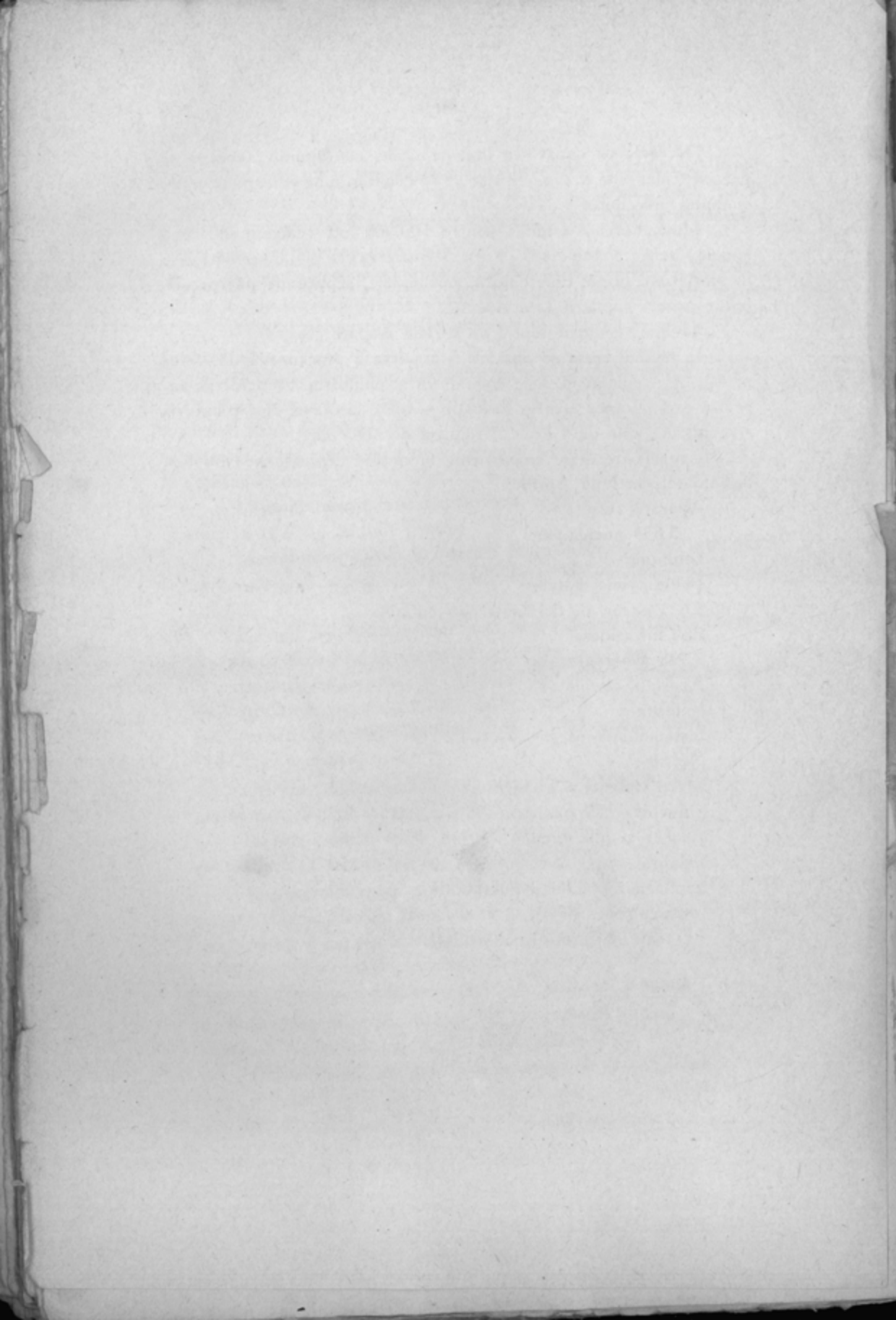
În mediul rural se observă o creștere a procentului deceselor prin bolile: reumatism, tuse convulsivă și paludism. Sinuciderile înregistrează un spor ușor la sate și o scădere la orașe, deși proporția sinuciderilor este de 4 ori mai ridicată decât la sate.

Cauzele de deces, repartizate în ordine descrescândă au fost următoarele în luna Aprilie:

Aparatul respirator	7.088	din cari
5,653 pneumonii;		
Senilitate	6.179	
Bolile primei copilări	6.103	din cari
5,631 cazuri de debilitate congenitală;		
Boli infecțioase	4.754	din cari
3.398 tuberculoză;		
Aparatul circulator	1.960	
Enterite	1.707	
Sistemul nervos și sensorial . . .	1.356	
Nefrite	844	
Morți violente și accidentale . . .	720	
Sinucideri 159, omucideri 96 și accidente 465;		
Cancer și alte tumori	656	
Pelagră	250	
Septicemii și infecții puerperale , , ,	90	
Intoxicații	32	

(toate datorite alcoolismului).

Red.

ANTICARIAT TIMIȘARA

Lei 25

Handwritten signature or initials.

14. 2007 86

Prețul Lei 35. —